ISSN 2583-9020

An Electronic Veda Journal

वेद वाणी

(vEda vaaNee)

Volume 1, Issue 4, January 2024

Printed and Published by

Veda Samskruti Samiti

Malkajgiri

Hyderabad TS

-------- vEda vaaNee ------------

ISSN 2583-9020

Address

Veda Samskruti Samiti (VSS) 13-1-62 & 13-1-47/1, Veenapani Nagar, Malkajgiri, Hyderabad, Telangana, India

Aim and Scope

The e-journal, **vEda vaaNee**, is open to all bona fide scholars in Vedas, Vedaṅgas, Vedantic, Sanskrit and other allied subjects of Sanatana Dharma. The journal is intended to publish articles, reviews, and news including conferences, details, proceedings, meetings, PhD projects of students etc. We may consider a column of answers to comments on articles published in the journal, with final comment by the author. The present journal is a platform where scholars from different disciplines can examine and explore the inter-related nature of the disciplines of Vedas and Sanatana Dharma using a holistic approach.

Frequency: **Quarterly**

ISSN **2583-9020**

Peer Reviewed Journal

A quarterly International Journal on Research in Vedic scriptures, Sanatana Dharma literature and related science and technology. It is monitored for style and content by the Editor-in-Chief and the Editorial team.

Patron: **Sri Akella Hemakanta Prabhakara Rao,** Founder & President of VSS

Editorial Board

1. Sri Akella Hemakanta Prabhakara Rao
2. Lt Col Dr. Akella Amarendra Babu - Managing Director
3. Dr. Raghava S. Boddupalli - Editor-in-Chief
4. Dr. S(T)Visalakshi - Senior Editor
5. Dr. (Smt.) Ratnam Challa - Editor
6. Captain (Dr.) Dinishah Bharadwaj Singh - Editor

Board of Scholars & Scientists (BOSS)

1. Swamini Sadvidyaananda Saraswati
2. Brahmasri Narendra KaprE GhanapaaThi ji
3. Dr. C.S.R. Prabhu
4. Dr. K.V.R.S. Murthy
5. Professor C.L. Prabhakar
6. Dr. R.V.S.S. Avadhanulu
7. Dr. Chirravuri Sivaramakrishna Sarma
8. Justice Sri Shiva Shankar
9. Dr. S(T) Visalakshi
10. Smt. Leena Mehandale, IAS
11. Dr. Madhusudan Penna
12. Sri Vasudevan Rajagopalan Iyengar
13. Dr. S.P. Kumar
14. Dr. D. Viswanatha Sarma
15. Dr. Raghava S. Boddupalli
16. Prof. G S R Krishna Murty
17. Lt Col Dr. Akella Amarendra Babu

Management Team

1. Lt Col Dr. Akella Amarendra Babu - Managing Director
2. Sri. Challa Chitti Babu - Senior Executive Manager
3. Smt. B.K. Lalitha - Senior Manager
4. Sri. Ramakrishna Vemuri - Consultant
5. Sri. G. Subrahmanyam - Consultant
6. Sri. K.D.L.V. Prasad - Consultant
7. Sri. K. Raghavendra Rao - Consultant
8. Sri. Chivukula Balaji - Consultant

Author Guidelines

All authors should conform to the following guidelines:

- Use Times New Roman Font throughout the manuscript. The Title of the article should be in 18 pt font size and centered to the page. Author/s names and their affiliations should be in 11 pt font size. Author/s names should be in 11 pt font size. The Remaining text should be typed in Times New Roman 12 pt font size.

- The manuscripts can be written in any of the four languages: Samskrutam, Hindi, Telugu and English

- Devanagari / Sanskrit words should be in 'Shobhika Regular' font. The font may be Shobhika Regular Font - For Devanagari Script - download from the link below.
    - https://eng.m.fontke.com/font/18459195/download/

- The number of words should be less than 7000 words and less than 15 pages including bibliography and profiles.

- Footnotes, if any, should be put at the bottom of the text.

- Brief profile of the authors with a passport size photo should be given at the end of the manuscript after bibliography in 100 - 120 words.

- Plagiarism policy: Every manuscript should accompany a similarity index report in Turnitin plagiarism check software. The similarity percentage should not exceed 10%.

- Plagiarism check shall exclude the following:
    - All quoted work with the necessary permission/attribution.
    - References, Bibliography, table of content, preface and acknowledgments.
    - The generic terms, laws, standard symbols and equations

- **All manuscripts should contain the following information.**
    - Title of the manuscript
    - List of authors and their affiliations including full name, name of the affiliated institution/organization, email id and full address. Prefix with star mark for the corresponding author.
    - List of abbreviations, if any.
    - Abstract not exceeding 150 words
    - Brief Introduction to the topic of the manuscript

- Detailed description on the subject matter of the topic
- Summary of the manuscript
- Future work on the topic
- Bibliography. List all references serially numbered as their reference appear in the text. All the references should be referred to in the body of the paper at the appropriate level with the serial number of the reference in square brackets.
- The bibliography may include reference books, Journal papers, Conference papers, website urls, publications by any authentic organizations.

- All the manuscripts shall be authentic and should be supported by Veda PramaaNam. Suitable quotes in samksritam, from Veda Vaangmayam, shall be included at appropriate places in the paper to support such authenticity. Term Veda Vaangmayam include all Vedaas including Samhita, BrahmaNas, AaraNyakas, Upanishads, Vedaṅgas, +, Itihaasaas, PuraNaas, all dharma shastras and sootras , Bhaashyams of all these vaangmaya granthas and Reputed Granthas, Kavyas, Kathas, etc written based on these veda vaangmaya granthas.
    - In the case of a research manuscript, describe the present status and research findings.

- For copyright purposes, manuscripts should not have been already published or in the press or accepted in any other forth-coming publications.

- The sender of the manuscript is the person responsible for any copyright violations, in case author and sender are different. Otherwise the corresponding author is responsible for the copyright violations.

- Accepted manuscripts will be published in the first available issue of the journal.

- The Publishers and Editors are not responsible for any wrong info (if accepted) and for any violation to the Copyright of any submitted item.

- Acceptance and Rejections of Manuscripts: 'Veda Samskruti Samiti 'and their 'Editorial Board', reserve their rights either to accept or reject any work or manuscript or article or paper, at their sole discretion, without assigning any reasons whatsoever there for, to anyone. In case of any disputes, the decision of the Patron of this Journal; **'vEda vaaNee'** is final.

- Checklist for Authors before submission of the manuscript:
  1. Authors have to submit the manuscript in two column format.
  2. Copyright document to be signed and submitted.
  3. Plagiarism check report has to be submitted.
  4. Author's affiliation details, brief profile, email address, mobile number and passport size photo has to be submitted.
  5. The article should be submitted in MS word and PDF formats.

Copy Right Certificate

This is to certify that the reported work in the manuscript entitled ‘..’ submitted for publication is an original one and has not been submitted for publication to any other journal or elsewhere. I/we further certify that proper citations to the previously reported work have been given and no data/tables/figures have been quoted verbatim from other publications without giving due acknowledgement and without the permission of the author(s).The consent of the author/s and co-authors of this manuscript has been obtained for submitting the manuscript to the ‘**vEda vaaNee** (VV)’ electronic journal.

Date: Signature of the Sender /Corresponding Author

Station: Full Name :

Address :

Phone No. ;

eMail Id :

Ethical Values

We, the **vEda vaaNee** publishers, strive to promote the best practice in the academic arena and maintain integrity in all of our publishing activities. We follow the Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly work in the Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors issued by the Committee on Publication Ethics (COPE).

All of our publishing activities are guided by the following core ethical values:

- Authors are encouraged to make a clear statement about contributions to their work.
- **Originality**: Authors must guarantee the submitted manuscript was originally written by them. The work must not have been published previously nor be under consideration for publication elsewhere. If the work and/or words of others are included, they must be appropriately cited or quoted.
- **Data access and citation**: Authors may be requested to provide the raw data relevant to the manuscript for editorial review. They should also be prepared to provide public access to such data. Data must be cited in the same way as article, book, and web citations and authors are required to include data citations as part of their reference list.
- **Acknowledgement of sources**: The authors should properly acknowledge any work in the manuscript that has been contributed by others.
- **Declaration and conflicts of interest**: All submissions must include disclosure of all relationships that could be viewed as presenting a potential conflict of interest.
- **Reporting standards**: Authors of original research manuscripts should present an accurate account of the work performed as well as an objective discussion of its significance.
- **Authors' ethical statement**: Authors are accountable for all aspects of their work (including full data access, data integrity, and the accuracy of the data analysis) in ensuring that questions related to the accuracy or integrity of any part of the work are appropriately investigated and resolved.

Laws and Courts: Laws of Government of India and State of Telangana, including all cyber laws are applicable. The legal Jurisdiction would be to the courts situating at twin cities Secunderabad and Hyderabad.

Call for Paper – vEda vaaNee e-Journal

With the blessings of paramaatma
Our Quarterly 'vEda vaaNee' Journal -online,
started on Shankara Jayanti day 25th April 2023
is allotted ISSN 2583-9020

Journal Home Page Link: https://vedasamskrutisamiti.org.in/veda-vaanee-ejournal/

Dear Author,

The vEda vaaNee is an open access and blind reviewed e-Journal. The authors are invited to submit their papers for publishing in the forthcoming issue of 'vEda vaaNee'. The **Volume 2, Issue No. 1**, of the Journal will be published in **April 2024**.

The research articles related to Vedic Sciences, Sanaatana Dharma and Vedic Knowledge in general are published in this e-Journal. Please go through the 'Instructions for the Authors' at https://vedasamskrutisamiti.org.in/instructions-to-the-authors/ for guidelines for preparation of manuscript. Please go through the links on Ethical values, Review Policy, Plagiarism Policy and Copyright form in our website https://vedasamskrutisamiti.org.in/veda-vaanee-ejournal/

Deadline for Submission of the manuscript is 31 March 2024 for the Issue 1 Vol 2 of the Journal to be published in April 2024.

Submit your articles as word document by email (put VV followed by title of the paper and name of the corresponding author in the subject line) to editor.vEdavaaNee@gmail.com

Articles will be published on First Come First Served based on acceptance of the same.

vEda vaaNee e-journal is an OPEN access publication.

Your Sincerely,
for 'vEda vaaNee' e-Journal

Lt Col Dr. Akella Amarendra Babu
Journal Managing Director
Veda Samskruti Samiti (VSS)
e-mail: vedasamskruti@gmail.com

CONTENTS

Volume 1, Issue 4, January 2024

Section - 1 – Research Articles

1. **Trika and Advaita Vedānta Philosophies in Relation to Nātya .... 12 – 28**
   Padmaja Suresh

2. **Music and Dance in Vedic Literature: A Cultural Exploration .... 29 – 36**
   Velury Sumitra

3. **Ayurveda and its Relevance with Contemporary Medical Sciences.......................... 37 – 46**
   G. Pallavi and K.S. Dutta Sharma Ganti

4. **Glimpses of Spirituality in Vedaṅga Jyotisha .... 47 – 51**
   Hemalatha Rallapalli and Rajesh Mirdoddi

Section - 2 – Sanatana Dharma

1. **జగద్గురువుల ఆశీస్సులు .... 53 – 56**

2. **Sadguru Sri Sivananda Murthy Garu .... 57 – 59**

3. **श्रीमाता चतुष्टष्टि उपचारः 60**
   Swamini Sadvidyananda Saraswati

4. ***Sri Gaṇeśa Suktam*** .... **61 – 70**
   Raghava S. Boddupalli

5. **సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ** .... **71 – 95**
   Somanchi (Tangirala) Visalakshi

6. గ్రంథ సమీక్ష – **అభిశ్రవణమన్త్రాః 96**

Editorial Page ----

On behalf of the ***vEda vaaNee*** journal, the Editor in-Chief would like to thank all the scholars who have contributed articles to the journal, as it reached a milestone in successfully publishing its **Volume 1** containg four issues on time. In each issue, we have published five research articles in Section 1. And there are 19 research articles published by various authors across India. These articles belong to different subjects of Vedas, Science, History, Arts, Music and Dance. In the Section 2, the Sanatana Dharma, in each issue, we have published latest information/news from the four Matts established by Sri Adi Sankaracharya. Also, five articles on Sanatana Dharma are published. *Grantha Samiksha* (Book Review) is introducted from issue 3. In this regard, the Editorial team wishes to thank all the reviewers' who have timely reviewing the articles, to increase the quality of the publications and also helping us in various ways for effective publication of the journal.

We are happy to inform that the journal is approved by the ISSN National Centre India, National Science Library, New Delhi and the number is **ISSN 2583-9020** on August 20, 2023.

From this point, we wish to take it forward the ***vEda vaaNee*** journal with more research articles on Science and Sanatana Dharma, which is the main theme of the Veda Samskriti Samiti (VSS), Hyderabad.

The journal, ***vEda vaaNee***, is an OPEN access publication. There is no subscription either to publish or to purchase an article for this journal. The journal and the published articles can be obtained from the website, https://vedasamskrutisamiti.org.in/veda-vaanee-ejournal.

Editor in-Chief
vEda vaaNee e-journal

Section One

Research Articles

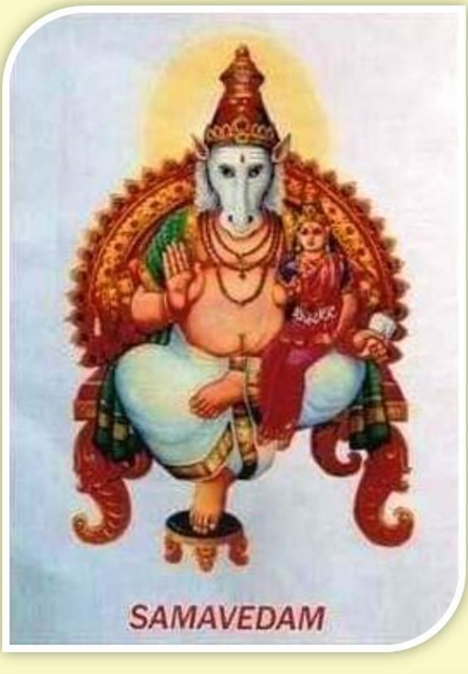

Trika and Advaita Vedānta Philosophies in Relation to Nātya

Padmaja Suresh

Assistant Professor, Dept. of Bharatanatyam, University of Silicon Andhra, California, USA

Abstract

Nātya, the performing art consisting of music, dance, and drama traces its origin to the Nātya Veda given by Brahma and transferred to the holy hands of the sage Bharata. A feeling of 'me to we' and 'many to one', is seen to thereby transcend the physical self to a state of bliss or 'Ānanda'. All aspects in the arts, remain not just identified individually, but become a holistic therapy, whereby one can experience 'Śāntam' (equipoise) and 'Samatvam' (equanimity). A 'Samādhi' (experience of oneness with the divine) state is also at times within the reach. Trika Tāntric Śaivism gives the complete matrix of energy, the physical reality being only one part. Spandā is the energy that permeates the Universe during its process of evolution from which all existence evolves. Divine Consciousness is not simply cold, inert intellection. Nātya leads to the discovery that this Jiva is Śiva- Śakti. Enacting several roles, the artiste travels from third person to second, then to first person and finally, 'No Person'. Like the self-realised Yogin, one experiences oneself as a sheer actor in the drama of life, in various roles of outer being but remaining absolutely detached from the entire play. The dancer - actor and spectator participate in Śiva's Bliss of Śakti. Rasa is the reduction of objective identities to recognize the one Subject – Śiva. Advaita remains as the one and only Satya- Truth. The entire act of creation and presentation is a Sādhana with the inherent flexibility which has facilitated the unbroken continuity at one level, and constant flux, at the other.

Discussion

gītādiviṣayāsvādāsamasaukhyaikatātmanaḥ | *yoginastanmayatvena manorūḍhestadātmatā* || Vijñāna Bhairava Tantra, verse 73.

Meaning - When a Yogi becomes mentally one with the incomparable joy of song and other objects, there is expansion of his mind and complete identity with the source of bliss.

Trika is a philosophy belonging to the Tantra school. Tantra exists in Vaiśnava, Śaiva, and Śākta forms, among others. The whole Universe is a creation of a divine consciousness (Sivā) and his active will-power (Śakti). Trika system by itself falls into three categories- the ritual- Āgama, vibration- Spanda and the self-recognition- Pratyabhijna. Spanda or Sphurana is the inner rhythm, an irrefutable truth of life. Pratyabhijnāhrdayam is the process whereby the limited citta becomes the limitless citi/chit. Māya, the illusory nature of the universe is conceptualised as Māya Śakti - the divine mother who causes humans to identify with illusory forms, preventing them from seeing the fundamental reality of their inseparability from the divine.

Śiva Sūtras of Vasugupta, in its philosophical aphorisms refers to Ātma as Nartakaḥ Ātma, Antarātma as theater and Indriyās as spectators. This is the pathway for man -Nara with the means of artistic energy- Śāktopāya, whereby he attains without any hardened ways, the state of Śivam, joyfully. The experience is eternal unitariness or Abheda through the pathway of unity in difference or Bhedābheda, originally starting from the empirical level or

Bheda. It is in modern terms, the movement from existential to the phenomenal levels. The vibration within the artist's and the spectator's hearts, recognizes the center of a mystical Cakra- Bindu as Śiva, inseperably dancing with Śakti. Artistic bliss is the experience towards becoming absorbed into light and its awareness- the concept of Prakāśa and Vimarśa, which forms the foundation of Tantrāgama as 'Spandānanda'. Abhinavgupta's Tantrāloka is the most comprehensive and authoritative text on Trika. This text expounds with clarity the Āgamic traditions of Kashmir Śaivism and the philosophical background for the Locana and Abhinavabhārati, the commentaries by Abhinava on Ānandavardhanā's Dhvanyāloka and Bharatamuni's Nātya Śāstra . This system holds that every appearance is a manifestation, partly or wholly of the ultimate substratum and the world is Vāngmaya – blissful projection of the vibrating Self.

tathāhi madhure gīte sparśe vā candanādike | mādhyasthavigame yāsau hṛdaye spandamānatā || ānandaśaktiḥ saivoktā yataḥ sahṛdayo janaḥ || TĀ, 3/209-210.

Advaita literally means "not two"; being non-dualistic. Advaita Vedānta encompasses oneness and goes even beyond (oneness is an affirmation, and "advaita" is a negation; the negation of duality encompasses the affirmation of unity). Its consolidator was Ādi Śankara (believed to be CE 788-820). Ādi Śankara expounded his theories largely based on previous teachings of the Upanishads and his own Guru Gaudapāda. In this philosophy, when a human being tries to know the Cosmic Spirit (Brahman) through his mind, Brahman becomes the Supreme Lord (Īśvara), under the effect of an illusionary power of Brahman called Māya. An analogy is given that when the reflection of Brahman falls upon the mirror of Māya, its image is seen as Īśvara. The material universe and the appearance of the single Ātman to be seen as innumerable individual souls are also because of Māya. God is still perfect and untouched, just as a magician is not surprised by his own magic. True knowledge of the Brahman is the only way to liberation; when Māya gets removed. The key source texts for all schools of Vedānta are the Prasthānatrayi- the canonical texts consisting of the Upaniṣads, the Bhagavad Gita and the Brahma Sūtrās.

"Brahman is the only truth, the world is unreal, and there is ultimately no difference between Brahman and individual self"- says Śankara's commentary on Prasthānatrayi.

Advaita Vedānta extolls the role of the Gurū. Gurū in the Mūndaka Upaniṣad [1.2.12] is learned in the Vedic scriptures and sampradaya and established in Brahman; must have realized the oneness of Brahman in everything and in himself. The seeker must serve the Gurū and submit questions with all humility in order to remove all doubts (Bhagavad Gita 4.34). According to Adi Śankara, God, the Supreme Cosmic Spirit or Brahman is the One, the whole and the only reality. Brahman is infinite, omnipresent and omnipotent. It is the transcendent reality of all Being. It is the basis of the material world, which in turn is its illusionary transformation. Brahman is said to be the purest knowledge itself and is ever – lustrous like a source of infinite light.

There are stages in attaining this pinnacle. In the Āgama, Bhakti precedes Jñāna, i.e., the Sādhaka acquires Jnāna by

Bhakti, whereas in the Vedānta, Jñana precedes Bhakti. Māya is the most important contribution of Ādi Śankara. It is that complex illusory power of Brahman, Āvarana, which causes the Brahman to be seen as the distinct material world. It is commonly said that it has two main functions - one is to "cover up" Brahman from the human minds and the other is to present the material world in its stead. Māya is also indescribable. It is neither completely real nor completely unreal – hence it is indescribable. Its shelter is Brahman, but Brahman itself is untouched by the profanity of Māya. It is temporary and is destroyed with "true knowledge". Even energy, Śakti, is Māya- Śakti according to Śankara who has resolved the problem created by Sankhya which stated dual roles of Puruṣha and Prakriti that they never join or unite but may come close to each other. This way, one never found solutions to practical problems for which Advaita has the simple answer – that there IS just one Puruṣha, Consciousness, which words can neither describe nor express- Avarnaniya, Anirvachaniya. Īśvara is Brahman with Māya, - the manifested form of Brahman. Adi Śankara uses a metaphor that when the "reflection" of the Cosmic Spirit falls upon the mirror of Māya, it appears as the Supreme Lord. The Supreme Lord is true only in the pragmatic level - his actual form in the transcendental level is the Cosmic Spirit.

Īśvara is Saguna Brahman or Brahman with innumerable auspicious qualities. He is both immanent and transcendent. He may be even regarded to have a personality. He is the subject of worship. He is the basis of morality and giver of the fruits of one's Karma. However, he himself is beyond sin and merit. He rules the world with his Māya - his divine power. Iśvara can also be visualized and worshipped in anthropomorphic form as deities such as Viṣnu, Devi, Śiva or any other form. In the pragmatic level, whenever we talk about Brahman, we are in fact talking about God. God is the highest knowledge theoretically possible in that level. Devotion (Bhakti) will nullify the effects of bad Karma and will make a person closer to the true knowledge by purifying his mind. Gradually with fervent practice, the difference between the worshipper and the worshipped is also removed at the time of liberation. The distinct features of Tantra that may differ from this philosophy are –

"The peculiar metaphysical position of the Tantra consists in the theory of Ābhāsa. It rejects the Vivartavāda of Neo-Vedānta, because the world is not originally a false appearance due to error. It is real in the same way as an image is real, but it has no existence apart from the medium in which it is manifested. Its existence is only the existence of the medium. To the Vedāntist the world appears as such to the ignorant owing to his ignorance and in the last analysis, it is resolved into Māya which is not identical with Brahman and is material; but to a Tāntrist the world is real and is expression of the Cit Śakti or Free Will of the Lord, really spiritual in essence like the Lord Himself. In the last resort it turns back into the Cit Śakti which is never withdrawn, for the Will (svātantrya) remains, even after the world has disappeared. The Vedānta system has had to fall back on the doctrine of Vivarta, because it denies in a sense Svātantrya to Pure Caitanya. The first stadium of creation is thus a Ābhāsa. The second stage shows how the Cit Śakti, already appearing (Ābhāsamāna) in the Pure Caitanya,

further progresses. Māya emerges on the scene now and the Vivarta is the logical outcome. The third stage marks how Māya becomes productive. This is the Parināma or Evolution which gets on till the bhūtas spring into manifestation. The fourth stage which represents creation out of the bhūtas is known as Ārambha or physico-chemical process of genesis. From the supreme stand-point of Tantrā, however, the entire creation is an Ābhāsa" [1].

Although Trika Śaivism stands for non-dualism like Advaita Vedānta's absolute truth, it accepts the apparent reality of the world as creative manifestation of Iśwara. Parama Śiva has two aspects, transcendental and immanent. Self-awareness is a matrix of creative desire, containing the universe as a seed that has the tree. Consciousness is not a cold, inert intellection. It is a dynamic throb of life, a Tantra where body and mind, spirit and matter are employed with the goal to be surpassed. "Philosophy in the sense of vision is also a way of experiencing reality: in this it comes close to basic assumptions of literature and literary theories. The distinction between literature and philosophy becomes more superficial when we examine the two with reference to Trika. Not only do they share a common theoretical assumption, but also the methods and modes of exposition are similar" [2]. Like Advaitavedānta, Trika is monistic, yet like Vaishnavism it is theistic, like Yoga it is practical, like Nyāya it is logical and also soothing like Buddhism.

Tantrās have been revealed by Lord Śiva through his five mouths namely Iśāna, Tatpurusha, Shadyojāta, Vāmadeva, and Aghora. These very five mouths represent his five energies namely Citśakti (consciousness), Ānandaśakti (Bliss), Ichhāsśakti (will), Jnānaśakti (knowledge) and Kriyāśsakti (Action) respectively. When these aforesaid five energies of Lord Śiva unite with each other in such a way that each of these takes hold of the rest simultaneously, they reveal sixty- four Bhairvatantrās which are ultimately monistic.

āṅgikaṁ bhuvanaṁ yasya vācikaṁ sarvavāṅmayam |
āhāryaṁ candratārādi taṁ numaḥ sātvikaṁ śivam || 1 ||

'Nandikeśvara's Abhinayadarpanam in its 1st verse, says- I bow down to Lord Śiva, who is the personification of the sentient being (sāttvika), whose movement of the body/comprising of limbs (āngika) denotes the universe (of space, time, matter and energy) and happenings in the universe, words emanated from whom (vācika) is the source of all sounds (spoken - heard and unheard) and who is adorned by moon and stars (āhārya) - the celestial objects. Abhinaya is made up of Abhi -towards and naya - to carry. It means representing a play towards the spectators. It discloses to spectators the play by means of words, gestures, costumes and essence-Sattva. Abhinaya is of four kinds:

1. Āngika : Body movement and gesture
2. Vācika : Spoken words, songs and music
3. Āhārya : Costumes and makeup
4. Sāttvika : Innermost emotional traits

It is perhaps through dance and drama that the puzzles inherent in philosophical discourse, find their meaning through psychological impacts. "The psychological state proceeding from the thing which is congenial to the heart, is the source of the sentiment and it pervades the body just as fire spreads over dry wood" [3]. It is Bhattanāyaka

who introduced Sādhāranikarana theory- the generalization in psychology of Rasa realization, says Abhinava. The artist who allegorically passes the doorways of Mṛtyu and Niyati, is able to face death of the individual ego and work out Kārmic baggage and is joined in this sublimation by a Rasika in whom is absent; a conditioned mind. The dramaturgy treatise is a perfect example of Parāvidyā or transcendental knowledge. The Self IS vibration in essence and the mind is the instrument of tasting, free of all obstacles and devoid of egoistic perceptions. The subject gets immersed in a camatkāra- 'pure white' magic wherein no distinction of oneself and others lies. Tāntric Śaivism gives the complete matrix of energy, the physical reality being only one part. Spandā is the energy that permeates the Universe during its process of evolution from which all existence evolves. It is the dynamic aspect, the Śakti that pulsates, throbs with a myriad emotions and expressions. In Traipura Siddānta [tenets of the Tripura], the first tenet is 'SAT TRIMŚAT TATVĀNI VIŚVAM"- the thirty-six Tattvās constitute the universe. Examining Trika and Nātya Śāstra together on the basic- Sāmānya, hidden- Guhya and metaphysical -Samādhi levels, we see that the commentary has connected the thirty-six chapters to the thirty-six Tattva-s in Trika. Replicating the stage as a Vedika, there is coexistence of Āgamic Pūja with Nātya and theatre being a micromodel of the universe. The space is enlivened, given breath and soul, infusing Prānapratishta and consecration of all entities like in a worship.

Nātya Śāstra's arrangement in thirty-six chapters is believed to correspond to the basic principles of Trika, through which an individual becomes limited to enjoy the world but gets transformed into the divine with real knowledge. The Sāmkhya philosophical school is indeed the forerunner of Trika Tantra and eleven aspects are further added in the latter, to the twenty-five derivables of the former. The enumeration is-

- Puruṣa – Consciousness, spirit
- Prakṛti/Citta - Nature, raw materiality
- Buddhi/ Mahat - Intellect, discrimination
- Ahamkāra - Ego, I sense
- Manas - Mind
- Jñānendriyās - Cognitive sense organs [five]
- Karmendriyās - Action organs [five]
- Tanmātras - [five]
- Pancamahābhūtas - [five]

To the above are added the following:

- Śiva, Śākti, Sadāśiva, Īśwara, Śadvidyā along with Māya and the five Kancukās [limitors Kalā, Vidyā, Rāga, Niyati and Kāla]. The correspondence wherein Abhinava sees his Lord manifesting as the many in the very beginning verses, establishes the veracity of the path of Trika -

yastanmayāṅhṛdayasaṁvadanakrmeṇa drākcitraśaktigaṇabhūmivibhāgabhāgī | *harṣoḷlasaṭ paravikārajuṣaḥ karoti vandetamāṁ tamahaṁindukalāvataṁsaṃ* || 1 ||

ṣaḍtriṁśa kātmakajagaḍgaganāvabhāsasaṁviṅmarīcicay acuṁbitabiṁbaśobhaṁ | *ṣaḍtriṁśaṁ bharatasūtraṁidaṁ vivṛṇvaṅvande śivaṁ śrutitadarthaviveki dhāma* || 2 ||

viśwabījaprarohārthaṁ mūlādhāratayā sthitaṁ |
Dharṭṛṁ śaktimayaṁ vande Dharanīrūpamīśvaraṁ || 3 ||

Correspondence observed –

1st chapter - Origin of Nātya. Earth/mūladhāra is mentioned [the subtle Cakra] as the foundation for seed of cosmic tree.

2nd chapter - Construction of stage. Water for growth of saṁsāra, as foundation for world stage. [Cakra for element of water is swādishṭhāna].

3rd chapter – Puja. Fire element is the source through which Devās and men connect. [manipura is the Cakra].

4th – Tāṇḍava. This stands for mahābhūta of wind [anāhata cakra], ever-moving.

5th - Pūrvaraṅga. This denotes space [viśuddha cakra] as world - theatre.

6th - Rasādhyaya. The sense of smell or Gandha, 7th - Bhāva to tanmātra of Rasa, 8th - Upāngavidhāna to Rūpa, 9th - Āngikādhyaya to sparśa and 10th- other limbs to śabda [some corresponding verses missing in commentary and are gathered to be implied].

11th - cārividhāna, 12th - mandalādhyāya, 13th-gatipracāra praises the power of creating, invoking motion and the stable Lord as Vṛshānka, 14th - zones and Pravritti contain implicit references in some places, 15th - chaṅdaḥśastra/prosody and verbal representation to vāk as appropriate, thus covers the Karmendriyās: (1) Vāk (speach), (2) Pāni (hands), (3) Pāda (legs), (4) Pāyu (anus), and (5) Upastha (genitals). It has to be noted that Abhinava's co-relation overlaps at times and the order also inter-changes occasionally. None of these concepts can truly exist in isolation. 16th chapter until the 20th [Chaṅdas, Lakśana, Bhāsha, Kāku and Daśarūpa] correspond to the Jñānendriyās: (1) Ghrāna (nose), (2) Rasana (tongue), (3) Cakśu (eye), (4) Tvak (skin), and (5) Śrotra (ear). The 21st until the 25th chapters [Saṅdhi, Vṛtti, Nepathya, Sāmānyābhinaya and Veshyā] denote the mind, ego, intellect, nature and spirit. Citrābhinaya, Siddhi, Ātodya, Taṭa, Suṣira- 26th to 30th chapters are likened to the five limitors or Kancukāh resulting from malā/ impurity, māya/ illusion and karma/ action. The final six chapters Tāla, Dhruva, Avanaḍdha, Prakṛti, Bhūmika and Natyāvataraṇa stand for Māya, Śaḍvidyā/ Kalā, Iśwara/ Bindu, Sadāśiva /Nāda, Śakti and Śiva.

The principles of Sadāśiva and Śakti are in these verses-

yadbhūmikālābhaparāḥ sadāśivapadasthitāḥ |
tāṁ vande paramāṁ śaktiṁ candramouleḥ parām tanuṃ ||

The final principle or Tattva of Śivaṁ -

yasmin nigūḍaparamārthamabudhyamānāḥ saṅsāranātyarasabhāvamupāśrayante |
budhvā punarmuhuraho nijameva yānti taṭ ' pūrnadhāma śivataṭvamahaṁ prapadye ||

A drama has its prologue or introductory portion known as Prastāva and its concluding portion known as Samhāra. When the Lord has presented the prologue, he alone can bring about its end, implying the liberation of man. As we compare the dance, music, drama of the Lord and the Yoga as given in this seminal text, we come to certain injunctions that become part and parcel of any spiritual practice where body, mind go hand in hand with spiritual aspirations. The text itself is so holistic in nature that we find the beginning of all allied arts and sciences, directly or referentially discussed throughout. Chittavritti Nirodha' is a must in Yogic meditation of a Vedāntin, as the body, breath and mind move towards the soul as a result of withdrawal and peaceful relaxation. The

disciplines of yoga like physical exercises, breathing techniques and also values mentioned in Yoga philosophy may be utilized by student of Vedānta since they prepare one towards higher knowledge. These techniques enable one to discover a mind that is quiet, mature and contemplative, ready to see the reality as per the texts of Vedānta. The ultimate goal in Yoga [Sāmkhya philosophy] is nirvikalpa samādhi, where the mind completely ceases to have thoughts. Patanjali Yoga follows the Vivekajamārga of discrimination where Purusha is isolated from Prakriti/Māya. Static meditation and dynamic meditation are two different Sādhanās or paths of spiritual practices. Nātya follows the Yogajamārga or Tantramārga of integration (Śakti and Śiva fused as one). Nātya -Yoga or Tantra-Yoga speaks of aesthetic visualisation and imagination with a communion or Bhāvana with the ultimate supreme reality. In drama, the spirit is not ascetical but aesthetic-Cittavrtti Vilāsa and not exactly Cittavrtti Nirodha, which is why it is the Tantraja Mārga. Practise of Vyāyamās and Āsanās with a focused mind is imperative for a stage artist. To be able to do justice to the movements, the stage as well as one's body (if we compare oneself to a Rangashirsha), should neither be rigid like a tortoise shell nor slippery like a fish. The usual training given is intense enough to make one adept and soulful like the Yogis. The extensive use of hand gestures is another distinct feature of Nātya, adapted from ritualistic gestures as well. While gestures in worship are within the secret chambers and not demonstrative, those in dance are for public consumption but simultaneously awaken the inner energies. Nātya -Yoga means that dance is inevitable in life and inseparable from life.

The true goal of Vedānta, as standing apart from Yoga, is not the experience of nirvikalpa samādhi since that would be a state of the mind that comes and goes. One need not remove the wave from the ocean to understand its real nature as water. Advaita Vedānta clearly gives Prakriti, just an apparent or relative value -Śakti which although has some reality in 'becoming', cannot be the absolute truth in 'Being' which is the only Purusha Śiva. The absolute reality is ONE, that is invariably, essentially present among all experiences and has to be realized AS IT IS. Advaita Vedānta in this regard comes closer to Nātya when in the experience of Rasa, the latter fructifies into the former unitariness. The master yogi Abhinavagupta brings the theory of Rasasutra by applying the Pratyabhijna principle- a recollection of the blissful self that you are but has been forgotten by you. It is a vibrating self-recognition of the ONE REAL subject, brought about by reduction in identity with THE MANY objective realities. The catalyst in this is another person or event (the actor/drama before you in this case) that brings you face to face with 'THIS I AM'. Abhinavagupta holds his thesis based on Kashmir Saivism as against pure Advaita. The latter, if it holds Brahman to be self-contained Jagat and world as Mithya or illusory, the former attributes a degree of reality to the world's manifestation. All the same, Jagadguru Śankara Bhagavatpāda also gave a relative existential value to the world when you see his varied works on devotion.

Application of the Mahavākyas

The great sentences with Nātya are:

1. Prajñānam brahma- Brahman is Consciousness, Aitareya, Rigveda

2. Aham Brahmāsmi - I am Brahman, Brihadāranyaka, Yajurveda
3. Tattvamasi - That thou art, chhāndogya, Sāma Veda
4. Ayamātmā brahma- This Ātman is Brahman, Māndukya, Atharva Veda

One could analyse the impact of these great sentences on Nātya- The world of Nāma–Rūpa [names/characters and sculpture/forms], Gita-Vādya [vocal singing and instruments], Bhāva–Tāla [Expressions and rhythmic movement] and Sāhitya – Kavita [Prose and poetry].

Comparing the world of a dramatist with the world at large, considering Śankara's theory -

1. Ādi Śankara says that whatever thing remains eternal is real, and whatever is non-eternal, unreal. Since the world is created and destroyed, it is unreal. Nātya is not real as it reflects the worldly happenings.
2. Truth is the thing which is unchanging. Since the world is changing, it is not true. Same is the case with Nātya as it portrays this changing world. Bharata repeatedly confirms that Nātya is only lokānukrti 'imitation of the world'; the world is its foundation. In fact, the world, technical knowledge, and intuitive knowledge are the three inter-related fundamental structures on which Nātya is built (NS XXV. 120).
   loko vedastathayātmaṃ pramāṇaṃ trividhaṃ smṛtam |
   vedādhyātmapadārthepu prāyo nāṭyaṃ pratiṣṭhitam ||
3. Whatever is independent of space and time is real, and whatever has space and time in itself is unreal. The stage and duration of the performance restricts the independent nature and hence Nātya becomes unreal as well.
4. Just as one sees dreams in sleep, he sees a kind of super-dream when he is waking. The world is compared to this conscious dream. Nātya spins a dream as story.
5. The world is believed to be a superimposition of the Brahman. The internal emotional states shine forth in the soul on which consciousness has been super-imposed [Adhyāropa/ Parakāya Praveśha] and negated [Apavāda Prakriya]. Superimposition or characterization cannot be real as is the case with Nātya.

On the other hand, we have to also consider drama in the framework of Śankara's simultaneous claims that the world is not absolutely false –

1. If the world were false, then with the liberation of the first human being, the world would have been annihilated. However, the world continues to exist even if a human attains liberation. Nātya has stood through ages and hence there is an element of truth in it.
2. Ādi Śankara believes in Karma, or good actions. This is a feature of this world. Thus, the world cannot be absolutely false. Nātya consolidates the position of good as supreme and so it is true.
3. The Supreme Reality Brahman is the basis of this world. The world is like its reflection. Hence the world cannot be totally false.
4. Considering that the elements of Nātya Veda were all derived and conglomerated from the four Vedas with the coherent aspects of poetry, music, expression and

aesthetic joy, endorse the respective principles of reality as stated in the four sentences of Vedānta. In the culmination of Nātya Sādhana, Ātman experiences Brahmānada.

5. That even matters like sorrow and such like, which are in themselves distasteful, produce transcendental joy is due to the extraordinary poetic function, called the power of suggestion- vyaṅjana. This is altogether different from the experiences of other means of cognition and admits to Rasa being non-ordinary or Alaukika, and identical with resting in reality/ consciousness- samvidviśrānti/ pratibhā.

Sri Ādi Śankara said 'THAT' is indescribable. Drama is like the world; is false but yet cannot be absolutely false due to the truth in the dramatic experience created by it. Aesthetic joy or Rasānubhāva is like tasting divinity - consciousness. Rasānubhāva is Advaitic. The aesthetic experience of grief or sorrow in Nātya and Kāvya is different from that experienced by people in actual life. Sahrdāyas turn back repeatedly to experience this aesthetic sorrow. If it were painful like in the real world, then nobody would ever want to witness plays or read poems full of the pathos. For that matter, the ninth Śānta Rasā is due to this, called 'Śānta' -blissful peace or Ānanda, and is devoid of any emotion. It is consciousness, the 'Reality' in "Being "and the other eight Rasās are simultaneously real in "Becoming". The dramatic representation of the actor, based on the poem, is ultimately based on the generalized emotion – not the poet's personal, but an impersonal feeling created by his sensibility and imagination (pratibhā). It is not the realistic but an idealistic sentiment that is emoted, evoked and relished. Drama brings one to the experience of Truth. At the transcendental stage, Rasa is just ONE, like the joy of sad tales or the beauty of an ugly woman in a painting! Aesthetic experience is in tasting ones's own essential beatitude and in this sense, Rasa is truly single and this 'I', THE SELF, gets coloured by determinants and consequents [vibhāvās and anubhāvās] but remains ITSELF.

"It is only the self-realized Śaiva who sees that the world is nothing but Śiva just as it is the self-realized Vedāntin who sees the world as Brahman. *Sarvam Khalvidam Brahman* - Ādi Śankara conceives it as ineffable transcendence; Śaivism conceives it as the manifestation of infinite appearances in the modes of space and time [4]".

Supreme consciousness or Nādabrahman

This manifests itself as Śabdabrahman through the power of Māya Śakti. It emerges first as Parā Vāni in the Moolādhāra, then as Paśyanti in the Manipura, next as Madhyama in the Anāhata and then eventually as Vaikhari in the Viśuddha Cakrās. Parā is the first stage of sound and is the source of all creation. Though Brahman Āswāda Sahodara [aesthetic experience as brother of mystical experience of Brahman] in the arts is self-proved, we may propose some logical proofs:

1. Texts - the Śāstrās describe Brahman in almost exact manner as these.
2. Psychological - every person experiences his soul, or ātman. When the soul expands -Hrdaya in dramatic experience, it reaches Brahman.
3. Teleological - the world as is seen as a drama played by Brahman consists of many other replicas of the world itself ie-

mini or minor dramas played by mankind on stage and all these appear very well in order only due to the "conscious principle" of Brahman.

4. Essential - Brahman is the basis of this created world of the Chief Creator Brahma and the created Creators-producers of plays, and hence all these creations would be again Brahman in essence without diminishing the totality.
5. Perceptible feeling - many people, when they achieve the Turīya beyond deep sleep state, claim that their soul has become one with everything else after the stages of wakeful, dreaming, deep sleep - Jāgrut, Swapna, Sushupti. One can compare this with the aesthetic journey in the hearts of spectators through stages like physical, emotional, imaginative with the characters on stage, and then cathartic and finally the transcendental experience. Turīya is Brahmānubhāva. It is the state of consciousness where in, there is unity of everything. This is known to us when we see Jivan Muktās though one can actually reach that state only through experience.

vāgarthāvivasaṁpṛktau
vāgarthapratipattaye |
jagataḥ pitarau vande
pārvatīparameśvarau || - Kalidāsa
Raghuvamsam 1-1

This verse aptly underlines the foundation of Trika, wherein the mother Pārvaty and father Parameśwara are inseperably united as word and meaning. This stands for Bhedābheda or Parāpara- Identity in difference. It is strange that Abhinavagupta, the fountainhead of this philosophy, does not make any reference to Ādi Śankara who shows his approval of the basics of Āgamic principles in his philosophy of Advaita Vedānta. All the great sages and seers have been exponents of yogic practices either throughout or at some time in their lives and achieved the awakening of the Kundalini Śakti or Serpent power. The control of Prāna or breath, the Āsanās postures and Mudrās or gestures have been scientifically codified with a progressive teaching method as well so that the Sādhaka or exponent is prepared for higher stages that would finally lead to enlightening of the soul. Technically speaking, this is a method to unfold and activate the Cakrās or subtle energy points or plexuses. The Yogic exercises combined with deep meditation will help one to realize the innate consciousness and spirit when the Kuṇdalini Śakti lying dormant like a coiled serpent at the root of the spine – Mulādhāra rises up slowly, passing through the other psychic nerve centres and unites with Śivā at the crown at the top of the head – Sahasrāra. Single-pointed contemplation and meditation leads to this, easier with the guidance of the self - realized Guru offering grace and channelising Universal energy from the Self. This happens spontaneously through devotional fervour and with the help of divine music and dance. Actually, in the path of devotion, one surrenders to the same spirit that one essentially IS in order to become united with One's own true SELF.

Sri Rāmakrishna was initiated in Advaita Vedānta by a wandering monk named Totāpuri, in the city of Dakshiṇeśwar. While he asserted the supreme validity of Advaita Vedānta, he also proclaimed that he accepts both the Nityā (eternal substratum) and the Leelā (literally meaning play, indicating the dynamic Phenomenal Reality) as aspects of the Brahman. The idea of the descent of

consciousness shows the influence of the Bhakti movement and certain sub-schools of Śaktism on Ramakrishna's thought. He adopted a name that is clearly Vaiṣnavite (Rāma and Kriṣna are both incarnations of Viṣnu), but was a devotee of Kāli, the mother Goddess.

The role of Premā – love and Bhakti-devotion

It is pivotal in divine dance forms as Bharatanātyam. The combination of Nrittā [pure dance], Abhinayā [pure expression] and Nrityā [expressional dancing] when portrayed in a spirit of total ecstasy, rising above the physical realm and parameters of the body shall lead the dancer close to the limitless domain of the cosmic self. Such Nātyopāsana –devotional fervour in dance wherein the dance assumes worshipful nature, leads to Nātyabrahman-Realizing the Universal within the individual self. A dancer uses his/her own personality comprising of physical form and mental states as the primary vehicle in the first stage, then enters or takes up the personality of the various characters represented as the secondary vehicle in the second stage, unwinds shackles of personal traits as the dance level develops and deepens and then he/she gets elevated to the highest spiritual sphere. In this relation, the relevant emotion and application of Bhakti and Prema Bhāva-s comes forth. In the Śāstra, it is termed as Śṛingāra-Love; and is given the first place among the aesthetic flavours of dance and drama. Śṛingāra is considered as the Rasa Rāja –it rules literally because in its portrayal alone is the inherent scope to touch upon the other Bhāva-s too. Taking its three basic delineations as Vātsalya [motherly affection], Rati [union of male and female principles]and Bhakti [self-surrender and devotion to Lord Almighty], Śṛingāra becomes delectable in any form whatsoever and offers the easiest path to be ONE with the ethereal world. A dancer could be amply skilled and sincere too, but unless there is a sublimation of the ego, the dance cannot be effective in creating Rasānubhāva, the impact of splendour. The dancer merges into the spirit of dance, surrenders to the magnificence of dance and spontaneously expresses a divine energy and this is when the audiences are also transported to similar experiences. Inspiration and intuition through dance follow both in dancer and the onlooker and irrespective of language or religious barriers, audiences can feel the divine energy. It is through the emotion-packed songs and lyrics, their exposition with portrayal of episodes, events, legends, historical characters and characteristics that the divine aura, ambience and vibrations are created for the audience to empathize totally and derive a fulfilling Rasā. "The goal of any Nātya is only to create Rasā. Rasā is the enjoyment of an aesthetic bliss derived through witnessing or reading a production. The process through which this is achieved is the sub-structure of the varied rules analytically laid down in the Nātya Śāstra. The Bhāva, i.e. feeling, contained in a situation and the character involved has to be expressed by the actor or the writer, as the case may be, in such a way that it can be understood by the onlooker or reader. Unless the feelings and ideas are communicated, the audience cannot share those feelings, which ultimately is responsible for evoking Rasā [5]".

The musicians and the dancers can become transmitters. Looking at the above

process and essence of Nātya, we can assess Advaita, Viśishtādvaita and Dvaita. The concept of a dancer becoming one with the dance through Nātya Yoga is principally and essentially holistic and Advaitic, while the aesthetic representation and appreciation of manifestations of divinity incorporated in dance are examples of admitting to theosophies like Viśishtādvaita. Again, the Bhakti-Mārg [the pathway to God] prescribed by magnanimous saints from all over the world is so much suffused with infectious love, humble devotion and self-surrender, that dancing to their innumerable compositions [Keertanam]has the potency to infuse spiritual well-being. Creating, adding form [from Nirguna to Saguna]and placing this divinity on the highest pedestal become the right tools to communicate and a must for successful dramatic representation. Advaitam, True Śāntam, resting in Monism can be the 'end' indeed where there cannot be any mundane expression but Nātya in order to carry the dancer and spectators, has to be thoroughly expressive and appear world-related. It is multi-dimensional, physically externalizing through movement and emotions using eyes, parts of face, neck, limbs and also all along internalizing by co-relating the mind. Above all, witnessing all these ephemeral states exist 'the mystical eye' that can make one see the divine reality in the dance. Hence, one can understand the dance as LIFE itself, as Cosmic movement, infinite cycles of creation, sustenance, absorption, removal of ignorance and deliverance- the DANCE OF ŚIVĀ!

The truth is arrived at when the dance is spontaneous, unmanipulated, unpremeditated and done in surrender to the dance. The Advaitic philosophy is the substratum for both Nātya and Tantrā. Through Tāntric myths, symbols and rituals of the timeless gods and goddesses, we can unravel truths of our real self in relation with who we are now at this particular time and place. We can discover so many personalities in ourselves and learn to identify with each one of them as our own expression. For this purpose, a balanced, scientific nurturing of body, mind and soul is required for the full blossoming of our true well-being. The Yantra or vehicle which becomes a mystical design is the body, our Kshetra/ temple and must be nourished well, in every positive way. Tantra incorporated in Nātya is what trains us to believe that our body is a pulsating miracle, a beautiful gift from the Almighty. The entire Universe dwells in us and Nātya Sādhana proves it. Although Trika Tantra speaks of rituals and esoteric practices that appear dualistic in approach to God, the main essence is Vedāntic in nature. That of absolute Cosmic universality of creation, that creation which is only a projection, extension, manifestation of either 'The cosmic man or the One spirit'. Similarly, Nātya portrays so many shades but all along the Śānta Rasānubhāva [element of peace] continues as the underlying sheath below all the myriad actions and after all the dramatic experience. "On the other hand, the dancer loses himself completely to the dance! The dancer and the dance become one; there is unison, a harmony, a reaching into the unfathomable depths of body, mind and soul. No correction based on forethought can be made. The reality of the dance is spontaneous and unpremeditated [6]".

The first and highest strata of life, both as Vedānta or as Tantra, must be given to the Absolute, the Cosmic Soul (Paramātman).

This can never be defined, explained or given characteristics. It is the Supreme Reality and the only real substance. But man, with his many limitations and imperfections, prefers to see THAT in manifestation and form. It is true that in the life of sages, their aim was the Absolute, but there always existed that deep understanding that men, for the most part, could only see and think of the Divine in the form and qualities they understood. In creation, or the process of manifestation, the actionless Absolute had to resort to action, and the non-dual gave rise to duality. "Bharata internalizes, incorporates the Upaniṣadic world-view at the level of concepts and the ultimate goal of the artistic-experience and creates a structure which is an analogue to brahmanical ritual /yajna. An experience of undifferentiation, of a state of (concentration) Samādhi, an acausal, intellectual state, intuitive and non-cognitive, alone, could be liberated from immediacy and boundaries. This could make it possible or probable for creation to take place. Whether stated in words or not, it is 'rasa' in the singular, the highly charged state of momentary freedom and emancipation which motivates, inspires creation. Distancing, Tatastha, is consistently implied and is an underlying tenet of the Nātyaśāstra [7]".

The principle of Advaita Vedānta once realized is a unique self- experience, inexplicable, indescribable and if art is used as a medium, then it can be conveyed, communicated and shared through works of Dvaitic nature. For the spectators then, this sacred art can epitomize Jñāna but be lead only through Bhakti. The keys of universal spiritual practices are pure devotion and surrender of ego. Bharata repeatedly confirms that Nātya is only lokānukrti 'imitation of the world'; the world is its foundation. In fact, the world, technical knowledge, and intuitive knowledge are the three inter-related fundamental structures on which Nātya is built (NS XXV. 120).

loko vedastathayātmaṃ pramāṇaṃ trividhaṃ smṛtam |
vedādhyātmapadārthepu prāyo nāṭyaṃ pratiṣṭhitam ||

"Bharata reminds us that the entire act of creation and presentation is a sadhana where impersonalization, depersonalization and detachment is primary. This inbuilt flexibility which has facilitated the twin phenomena of unbroken continuity at one level, and constant movement or change and flux at the other [8]". In Nātya, the enumerated first emotion is eternal love and culminating emotion is emotion[less] peace, between the two are seven constantly changing emotions, a constant flux. After comparison between philosophies, what is it, that happens within the dancer and the spectator in modern scientific parlance? "On those very rare occasions when the holistic cognitive operator functions, you can experience complete unity. This powerful, altered state of consciousness in which all sense of the individual and all sense of duality disappears has been described by mystics for centuries and is the goal of Eastern meditation and rituals. Because it is non-verbal and subjective, it cannot be described in terms acceptable to the language of the other five cognitive operators [9]".

In the Āgama, Bhakti precedes Jñāna, i.e., the Sādhaka acquires Jnāna by Bhakti, whereas in the Vedānta, Jñana precedes Bhakti. The sixth stage in Āgama is Unmani and and the seventh is Kaula which in Vedānta

is Turiya. It is energy that consents to go from word to thought to action. It is the first moment of will, the initial motion of the spirit, which is presupposed by any form of consciousness. Spandā is the movement, the inner rhythm of the aesthetic experience. The aesthetic experience is an inner perception like pleasure and pain. “This, enjoyment, which is different from any other kind of perception as direct knowledge and memory consists of the states of fluidity, enlargement and expansion, is characterized by a resting by a lysis, in our own consciousness, constituted by Satttva and intermixed with Rajah and Tamah, and is similar to the tasting of the supreme Brahman” [10] Aesthetic Experience of Abhinavagupta by R. Gnoli by Chowkhamba Sanskrit Series office………. page 108. There are many investigators who recognize the fact that the ancient Rishis like Bharata, might have possessed a basic knowledge of Spanda, this mysterious energy and that they might have absorbed, transmitted and thus utilized it with unbelievably astounding results. Exactly as in poetry, music, dance and visual arts, the ‘unsaid’ silent is almost more important that the ‘said’ and ‘sung’. Here it is the most important implicit level which is not explicate. The two levels of the undifferentiated states of oneness, non-duality, and the differentiated states of diversity and multiplicity are connected. In Trika, the ideal is not only the realization of the essential or divine self but also Jagadānanda in which the world is realized as the bliss of the divine made visible” [11]. This art says the sage Bharata, augments intellects, reflects the deeds of three worlds and delivers supreme knowledge and bliss, concomitant with chanting Vedas, conducting sacrifices and such noble acts. Seeing beauty in a portrayal through dance, acting and music entails acceptance of every aspect of life as a ‘sweetness’ where nothing is taboo or grotesque. Unless gifted with empathy, the spectator or reader cannot respond to the scenes presented on the stage or in the poem. This empathy is called Hṛdayasamvāda. This is followed successively, in Abhinavagupta’s words, by the stages of Tanmayībhāvana (identifying oneself with the scene but retaining a certain distance) and Rasa-Carvaṇa (aesthetic relishing). One of Abhinava’s favourite maxims is - Sarvam Sarvātmakaṁ ie- Everything has the nature of everything. Says he- Like the self-realised yogin, we experience ourselves as sheer actors in the play of life in various roles of outer being but absolutely detached.

Trika and Advaita Vedānta philosophies in relation to Nātya come to the best example of complementariness in the magnum opus, Soundarya Lahiri. Śankara, in the 27th verse, gives an apt paradigm for an ideal state of surrender-

japo jalpaḥ śilpaṁ sakalamapi mudrāviracanā gatiḥ
prādakṣiṇyakramaṇamaśanādyāhutividhiḥ
praṇāmassaṁveśassukhamakhilamātmārpaṇa dṛśā
saparyāparyāyastava bhavatu yanme vilasitam ||

Meaning - Let the mutterings that I do, with the sacrifice in my soul. Become chanting of your name; let all my movements become thine Mudra-s. Let my travel become circumabulations around thee, Let the act of consuming [food or water] become fire sacrifice to thee. Let my act of lying down become salutations to you, and let all actions of comforts of mine, Become parts of thine

worship. This wave of beauty as a poem on Sri Lalitāmbika, Sri Rajarājeśhwari bears testimony to the saint's Tāntric knowledge, appreciation of divine beauty and surrender to Śakti. He starts the eulogy in the first verse, with the term Śivey and brings out an underlying semblance of Śiva and Śakti, the Goddess being a Pativrata. He again says in the same poem in the 41st verse –

i. *tavādhāre mūle saha samayayā lāsyaparayā* | I pray in your holy wheel of Mūladhāra, You who likes to dance, Samayā,
ii. *navātmānaṃ manye navarasamahātāṇḍavanaṭam* | And that Lord who performs the great vigorous dance, with all the shades of nine emotions.
iii. *ubhābhyāmetābhyāmudayavidhimuddiśya dayayā* | This world has you both as parents, Because you in your mercy, together
iv. *sanāthābhyāṃ jajñe janakajananīmajjagadidam* || recreate the world, as the world gets destroyed in the grand deluge.

On the same lines, the Vedāntic Śaivite nature of Trika is seen in Abhinava's hymn –

Nrutyati, gāyati, hrushyati gāḍham,
Samvidiyam mama bhairavanātha,
Tvām priyamāpya sudarśanamekam,
Durlabham anya janaihi samayajñaṁ

Meaning - O Bhairava Nātha! At times, I dance, I sing, I rejoice within the moments of ecstasy. This is how I feel, what "Samvit" is for me. Because, "I see you in close proximity and in blissful radiance in your being [12]".

Bhavabhuti, the dramatist, is probably the first to mention Bharata Muni as the author and he calls him a Tauryatrikāsūtrakāra. "Sūtra 9- Nartaka Ātma- Such a one who has realized his essential spiritual nature is a Self that is only an actor [on the world stage]; as has been said in the laudatory verse uttered by the goddess in the seventh section of Naisvasyatantra entitled 'Goddess and God as dancer': "In one aspect you are the inner Self, a dancer, (in another aspect) you are preserver of your essential nature as the Highest Self." Bhatta Srinarāyana also says in his Stavacintāmani Verse 59: "Śiva, you have produced a three-world drama which has in its interior Māya as the source of all the existence. You have presented the introductory portion of the drama. Where is the creative artist other than yourself who can bring about its' conclusion?" [13]. An artist who's privy to the experience and skilled to represent, enacts with the profundity of Trika philosophy that flows through his art, like a pot brimming with nectar and the spectator who's immersed in appreciating the act with heartfulness, responds for the ideal fulfilment of Advaitam as the one and only Satyam. "The aesthetic performance and experience lead the adept towards identity with Śiva by disclosing his or her possession of his immanent Śakti [14]".

References

1. Kaviraj, G. *The Philosophy of Tripura Tantra*. Sarasvati Bhavana Studies series.

2. Mishra, R. (2019). Āgamic assumptions of Indian literary theories: an exposition based on Abhinavagupta. *Malini,* 11(25): 38-68.

3. Ghosh, M. (1951). *The Nātya Śāstra - A treatise on Hindu Dramaturgy and Histrionics, Ascribed to Bharata Muni*. Vol. I, Chapters I – XXVII. Asiatic Society of Bengal, Calcutta.

4. Pande, A. (2006). *Abhinavabharati - Commentary on Chapter XXVIII of Natya Shastra*, English, Translation with Historial Critical Explanations, pp.11, S.M. Books.

5. Subrahmaniam, P. (1981). Bharatiya Natya and Nritta. *Vivekananda Kendra Patrika*, 10(2): 2.

6. Chopra, S. L. (2006). Yogini. *Wisdom Tree*, pp. 39.

7. Vatsyayan, K. (2003). *Bharata – The Natyashastra*. Sahitya Akademi, New Delhi, pp.57.

8. Vatsyayan, K. (2003). *Bharata – The Natyashastra*. Sahitya Akademi, New Delhi, pp.91, 93.

9. Wilde, S. (2000). *Sixth Sense - Including the Secrets of the Etheric Subtle Body*. Hay House Inc., pp.159.

10. Gnoli, R. (2015). *Aesthetic Experience of Abhinavagupta*. Chowkhamba Sanskrit Series office, Delhi, pp. 108.

11. Singh, J. (1979). *Vijñānabhairava or Divine Consciousness*, Sanskrit text with English translation. Motilal Banarsidass Pvt. Ltd., Delhi.

12. Raina, C.L. *Abhinavagupta*. https://www.shehjar.com/blog/Bhairav-Stotra-(Divine-Hymns) 2648, translation.

13. http://bibleoteca.narod.ru/tantra/Jaideva_Singh_Siva_Sutras.pdf

14. Suresh, P. (2018). Nātya Tantra: a dancer's perspective correlating the philosophy of Nātya Sādhana and Ahaṁ – Idaṁ of Ācārya Abhinavagupta, Ācārya Abhinavagupta- Cultural, literary and philosophical Study, Jammu Kashmir Study Center, New Delhi, 2018, ISBN: 977-81-934808-3-0.

About Author

Dr. Padmaja Suresh, PhD - An acclaimed artiste of Bharatanatyam and researcher and has been trained by prominent Gurus, her mentor being the stalwart Guru K. Kalyanasundaram and father Sri Chakyar Rajan. She holds degrees in Commerce, Law, Diploma in choreography, a Masters in Philosophy and a doctorate from Mysore University. She has performed at major dance festivals widely and was honoured at Rashtrapati Bhavan by Dr. Abdul Kalam for her efforts to bring the lesser privileged children to dance. Padmaja has represented the ICCR besides extensive tours to educational institutions and organisations abroad. Her institution Aatmalaya academy conducts workshops also at rural India. Padmaja is in the panel of examiners and module content contributor in a few institutions. She has published books on Natya and also published research articles in reputed journals. She has several titles and awards to her credit.

Music and Dance in Vedic Literature: A Cultural Exploration

Velury Sumitra

Professor, Department of Kuchipudi Dance, University of Silicon Andhra, California, USA

Abstract

The ancient Indian scriptures, collectively known as the Vedas, provide invaluable insights into the cultural and spiritual heritage of the Indian subcontinent. Among the many aspects of life and society discussed in these texts, Music and dance hold a prominent place. This essay delves into the references to music and dance found in the *Ṛgveda*, *Samaveda*, *Yajurveda* and *Upanishads*, Highlighting their significance In the Vedic Society. It also explores the role of deities like Indra and the Maruts in relation to music and dance. The Vedaṅgas help us to understand the Vedic literature in its appropriate manner. Vedaṅgas and its symbolic application to Bharata's Natya Shastra Is also part of my article.

Keywords: *Ṛgveda* (RV), *Samaveda* (SV), *Yajurveda* (YV), *Upanishad*, Dance, Vedic Society

Introduction

The Vedas, the oldest sacred texts of Hinduism, offer a vivid panorama of life in ancient India alongside spiritual and philosophical teachings. They provide glimpses into various aspects of Vedic society, including music and dance. These art forms were not just forms of entertainment, but also integral to rituals, worship and cultural expression.

The study of Chaturdasa Vidyasthanas like the four Vedas, Six Vedaṅgas, Dharma Sastra of Manu, Ardha Sastra of Kautilya, Kama sastra of Vatsyayana and many Epics and Mythology of Indian literature can bring in a holistic understanding of the art of Indian Music and Dance.

Macdonell and Keith (1912) denotes that -

- Silpa in the Vedas means art, of which three kinds – *nṛtya*/dance, gita/music and Vaadita/instrumental music, are enumerated in the *Kausitaki Brahmana* (29-5).
- '*Nṛti*' in one passage of the RV 3-51-4 means dancer in Ludwig's translation.
- 'Nrtu' occurs once in the RV denoting female dancer in 1-92-4. Dancing is often referred to in the RV (1-10-1, 1-92-4).
- *Nṛta*-Gita (dance and song) are mentioned in the Jaiminiya Brahmana.
- If we put all the terms on Music, Musical Instruments, Dance, Jewellery and Ornaments in the four Vedas together, that will give us a beautiful picture of the Vedic society. No wonder Bharata wrote a beautiful treatise on dance in Sanskrit in the post-Vedic period (Swaminathan, 2015).

Music and Dance in the Vedas - A Panoramic View

The *Ṛgveda*, the oldest of the four Vedas, contains hymns that sing praises to various deities, natural forces, and cosmic principles. It contains references to music, often associated with divine worship. In Rig Vedic hymns, the word 'Gandharva' appears which refers to a class of celestial musicians

associated with the divine realms. The Gandharvas are believed to have been adept at playing various musical instruments, and their melodious tunes are thought to have delighted the gods and contributed to the harmony of the universe.

The *Samaveda*, known as the 'Veda of Melodies,' is primarily concerned with the musical aspects of the Vedic rituals. It consists of a collection of melodies or '*saman*' derived from the Rig Vedic verses. These melodies were chanted during rituals to invoke specific energies and evoke particular emotions. The *Samaveda* emphasizes the importance of proper pronunciation, rhythm, and intonation in these chants, reflecting the deep connection between sound, spirituality, and cosmic order.

The Yajurveda, on the other hand, is more concerned with the procedural aspects of rituals. It provides instructions for priests on how to perform sacrifices and ceremonies correctly. While it doesn't emphasize music and dance as prominently as the *Ṛgveda* and *Samaveda*, it does contain references to the rhythmic recitation of mantras during rituals. These recitations were likely accompanied by specific hand gestures and bodily movements, resembling a form of ritualistic dance.

In the AV (12-1-41) the earth was described as a place where humans sing, dance and live. '*Yasyām Gāyanti Nrutyanti Bhūmyām Martyāvailyabā*'. In another hymn it is said that 'Prānchi agāma nrutayē hasāya grāghēya āyuprataram dadhāna' which means we shall live ever happily smiling and dancing.

Dance in *Ṛgveda*

The *Ṛgveda* stands as an unparalleled masterpiece, encompassing the realms of religion, philosophy, mythology, and poetry. The hymns in this work burst forth with poetry effortlessly, demonstrating the poets' exceptional perception of beauty. Their mental world is a captivating blend of child-like simplicity, brimming with freshness and delicate emotions on one hand, and a profoundly intricate thought process, rich with metaphor and mythology, on the other.

The gods and goddesses that come to life within these pages are indeed symbolic representations of natural phenomena, whether in the celestial or terrestrial spheres. Yet, they are also endearing and heroic beings, possessing supernatural qualities. These deities can serve as a source of inspiration for mortals but have not yet taken on the distant and fearsome divine forms to which prayers are offered. This pantheon is vast and diverse, comprising warriors, poets, and life-givers who embody vigour and impulsiveness. They traverse the skies in celestial chariots and are glorified, human-like beings driven by human emotions and motives. These representations of natural phenomena and cosmic forces are portrayed as dancing and singing, mirroring the earthly celebrations seen in weddings and funerary rites, all beautifully expressed in the hymns of the *Ṛgveda*.

Indra

In *Ṛgveda*, Indra is the greatest of the entire pantheon of the Gods. He has been conceived primarily as a thunder- god and a god of battle who assumes most beautiful forms at will (10-112-1), is armed with bows and arrows (8-45-4), is borne on a car which is golden (6-29-2), and is swifter than thought (10-112-2). To this Indra are applied the epithets of the car-fighter (Rathestha), the soma-drinker (Somapavan) (8-2-4), and the leader of dancers-the dancer Indra-and one

who makes others dance. More than a dozen hymns utilize these epithets of dancing for him. In RV 1-130, the entire hymn refers to him as a dancer in battle who has destroyed ninety cities:

Dancing Gods are found in the Vedas. Indra has been thought of in the RV (1-130-7) as one who also made others to dance and delight (RV 2-22-4, 8-24-9, 8-24-12, 8-92-2).

The term '*nṛto,*' derived from the vocative of '*nṛtu,*' is used to refer to Indra as the dancer who has, in a heroic display of power, laid waste to ninety cities using his thunderbolt (vajra) (1-130-7). In another hymn (2-22-4), he is invoked as the one who causes others to dance and brings joy, emphasizing his role as a source of delight. This description aligns with his benevolent aspect, where his actions are believed to be for the benefit of humanity, and he is acknowledged as the victor of rainfall. Similar epithets are reiterated in 8-24-9 and 13, where he is addressed as the one who instigates dancing '*Nṛtuh*' equals '*nartayitaa*' in one of the epithets (RV 8-92-3).

In the RV 8-92-3, the term '*nṛtuh*' (equivalent to '*nartayita*') is employed, once again emphasizing Indra's role as a dancer. A comparable epithet portraying Indra as the dancer and bestower of abundant sustenance is used in the RV 2-22-4, where he is beseeched to bring prosperity and wealth through his divine dance. These hymns collectively underscore the multifaceted nature of Indra, celebrating his attributes as a warrior, protector, and source of joy and abundance.

Maruts

The close associates of Indra, the Maruts and the Aśvins, are also dancers. Marut is often called by the name dancer (*nṛtu*). In a most beautiful hymn translated by Max Mueller the Maruts dance around the well, desirous of water: 'In the measured steps and wildly shouting, the gleemen have danced towards the well. They who appeared one by one like thieves were helpers to me to see the light'. They are really the gay dancers, the *kirino nṛtuh* (RV 5-52-12), who are the invokers and the leaders of the dance. The verse is the first specific description of dancing in literature where more than an epithet has been used (Kapila Vatsyayan, 1968).

She further says that, 'in another hymn, too, the Maruts are invoked as dancers and the form *nṛtavah* is employed for them: in this They are called out for care and friendship, 'Oh ye dancers with golden ornaments on your chest, even a mortal comes to ask for your brotherhood: take care of us ye Maruts, for your friendship lasts forever' (RV 8-20-22), The Maruts are here addressed in the plural as a troupe or a company of dancers.

Asvins

The Asvins are the twin gods to whom singing and dancing are attributed. They, too, are called out as dancers (*nṛtu*): they are addressed in the plural-who dance in association with the daughter of the Sun, Surya. They are addressed as the twin Asvins and the hosts of Maruts.

Ushas

In the *Ṛgveda*, the goddess of dawn, Ushas, is celebrated by the poets with a profusion of adjectives and epithets, each more enchanting than the last. Ushas is depicted in a manner that compares her to a dancer, emphasizing her grace and beauty. She is likened to a dancer (*nṛturiva*) who adorns herself with opulent ornaments, much like a

young maiden who is lovingly dressed by her mother. Ushas is described as a valiant and gracious figure who smiles warmly, revealing her charms to those who adore her. She is portrayed as a bringer of treasures who dispels the darkness of night, symbolically breaking open the gates of darkness to usher in the light of dawn. This poetic imagery showcases the beauty and vitality associated with Ushas, portraying her as a radiant and captivating goddess who heralds the arrival of a new day with her vibrant and graceful presence.

Apsarasas

There are a good number of Hymns praising the dance of Apsarasas, the nyphms, also called as the Celestial dancers/ courtesans. Rambha, Urvasi, Menaka, Tilothama are some of the much known Celestial dancers, who dances in the Indra's court.

The concept of nymphs is closely related to the dancing gods. They are consorts of the Gandharvas (RV 10-123-5, 7-33-9, 7-33-12, 7-10-95, 10-132-6) but do not belong to the category of gods; they are the semi divine people. By the time of Atharva Veda, they became Indra's favourite dancers.

Description of the Apsaras as dancing with the Gandharvas is found in abundance in the AV (4-371, 4-37-4, 4-37-5). Men and women sang and danced even amidst the disease and pestilence they feared. They gathered in the assembly house (AV 7-12-2) 'sabha', which was meeting place for social entertainment including dance and music (Swaminathan, 2015).

Dance in Vedic Society: Symbolism and Ritual Significance

'We come next to the direct description of dancing in the life of the ordinary people. Secular poetry in the *Ṛgveda* gives us a fairly clear picture of the part played by dancing in society. Occasion for it was provided by marriages, funerals, harvest festivals, sacrifices and communal gatherings, when the inner music of the soul of the crowd following any happy occurrence demanded expression in the happy rhythmic movements of the limbs; men and women of the community participated in this carnival of mirth. Funeral Hymn 10-18 asks the survivors and relatives of the deceased, after he had been laid to rest, to go forth to sing, dance and laugh and prolong their own span of existence' (Kapila Vatsyayan, 1968).

Additionally, dance played a role in ritual performances. During certain rituals, priests would perform rhythmic movements and gestures while reciting hymns, creating a harmonious blend of sound and movement. These dances were seen as a way to communicate with the divine, express devotion, and facilitate a deeper connection with the spiritual realm.

Dancing has been an integral part of Hindu funeral rites since ancient times, dating back to the Rigvedic period. When an elderly man passes away without leaving a widow or if the elderly lady predeceases her husband, the funeral procession is often accompanied by music and dance. Among the 'Aiyyars of the South,' a specific community, it is the women who participate in this dance. The dancers form a circle around a lamp, its multiple flames casting a warm and vibrant glow.

In the RV (10-94-4), there is a vivid description of yet another form of community dance. The hymn portrays a scene where dancers, often accompanied by strong exhilarating drinks, call upon the god Indra. They are described as being bold and

enthusiastic, dancing with their sisters, their movements echoing across the earth.

This hymn offers a lively depiction of a dance filled with energy and vitality. The atmosphere is charged with the joyful cries of the dancers, and the sound produced by their dance and song is referred to as 'nyünkha.' This sound may have been akin to the rhythmic chanting reminiscent of the Naga dancing. According to Katyayana (1-8-18), it consisted of sixteen such omkaras, contributing to the rhythmic and melodious character of the dance and song.

Certain Rigvedic hymns vividly portray a dance characterized by its vigor and liveliness. The atmosphere during these dances reverberates with the joyful cries of the participants. The rhythmic sound produced during this dance and song is referred to as 'nyünkha,' which may have resembled the cadence of 'omkaras,' a melodic and rhythmic chanting associated with Naga dancing. According to Katyayana (1-8-18), this 'nyünkha' consisted of sixteen such omkaras, adding to the rhythmic complexity of the dance.

These hymns offer a unique glimpse into a specific type of couple dancing, which is not frequently encountered in Sanskrit literature. The dancers form couples, holding their sisters, and within this vast gathering of hundreds and thousands, each couple engages in the dance. This collective social dance involves embracing one another, and the speed of their movements is so swift that it creates a humming sound that resonates through the earth.

The subsequent verse (10-94-5) suggests a gliding movement during the dance, further emphasizing the rapid and agile nature of the performance. These descriptions provide valuable insights into the dynamic and diverse forms of dance in the ancient Vedic period.

Music and *Samaveda*

In the *Samaveda*, references to dancing are relatively scarce compared to the *Ṛgveda*, but this Veda plays a significant role in the evolution of dance and music by introducing the concept of 'Margi' and 'Desi' types of music and dancing. This distinction marks the earliest conscious differentiation between what would later be termed classical and popular forms of music and dance in the years to come.

These distinctions would go on to shape the rich tapestry of Indian performing arts, with classical forms like Bharatanatyam, Kathak, and Carnatic music emerging from the Margi tradition, while folk and regional dance forms continued to flourish in the Desi traditions.

The solfa system in Indian music, known as 'sargam,' is closely related to the ancient practice of 'swara' (musical notes) and 'tala' (rhythmic patterns) in the Vedas, including the *Samaveda*. However, the formalization of the solfa system as we know it today, with syllables like 'sa,' 're,' 'ga,' 'ma,' 'pa,' 'dha,' and 'ni' representing the seven basic notes, is attributed to later developments in Indian classical music.

The system of solfa, as well as its counterparts in Western music, was refined and organized over centuries by scholars and musicians. Indian classical music, particularly in the context of the Natya Shastra and subsequent musical treatises, played a crucial role in the development and codification of musical notation systems.

So, while the roots of the solfa system can be traced back to ancient Vedic practices,

its evolution into the formalized system used in present-day Indian music involved contributions from various sources and underwent substantial development over time.

Upanishads

The Upanishads, ancient philosophical texts that explore profound spiritual and metaphysical concepts, do make mention of the terms '*nṛtta*' and 'nata' in various contexts. These terms are sometimes used metaphorically or symbolically to elucidate abstract philosophical ideas. Music and dance are employed as allegorical tools to help convey these abstract concepts to the reader or listener.

In some Upanishads, music and dance are depicted as instruments of temptation, where they symbolize worldly distractions that can hinder spiritual progress. They represent the allure of sensory pleasures and the material world, which can divert one's focus from the pursuit of spiritual realization.

Additionally, a few Upanishads list music and dance among the subjects of study or knowledge. This inclusion suggests that these arts were considered valuable aspects of education and culture during the time when the Upanishads were composed.

Overall, the references to music and dance in the Upanishads serve to underscore their significance in both the cultural and philosophical contexts of ancient India, illustrating how these arts were interwoven with the exploration of profound philosophical and spiritual themes.

In the *Katha Upanishad* we find Naciketa being tempted by Yama to accept fair ones of heaven sitting in ornamental chariots, playing harps'. The players on the furya, and the like, are not to be gained by men. In the Kena Upanisad, ind the relationship of the body and the soul, and the interdependence of each, is 23 explained in terms of the five sense organs. Dancing as an art, however, is not directly referred to in these texts (Kapila vatsyayan, 1968).

In the Chandogya Upanisad, we find that, among the arts listed, there is one called devajñana vidya which includes the arts of music, dancing, mythology, and perfume-making (Chandogya Upanisad, 8-1-2). All the Puranas and Itihasas have praised the dance as a Chakshusha Kratuvu, which means a visual sacrifice.

Upanishads: Bridging the Spiritual and Artistic Realms

The Upanishads, philosophical texts that delve into the nature of reality and the self, continue the exploration of music and dance in a more symbolic and metaphorical manner. The concept of 'Nada Brahman' is introduced, which equates the cosmic sound (nada) to the ultimate reality (Brahman). This idea forms the basis of the belief that music and rhythm are inherent in the very fabric of the universe, and by attuning oneself to these cosmic vibrations, one can attain spiritual enlightenment.

The Upanishads also discuss the idea of 'Ananda' often translated as 'bliss' or 'divine joy.' This concept relates to the experience of transcendent happiness that arises from realizing one's unity with the cosmos. Music and dance are considered vehicles for attaining this bliss, as they have the power to uplift the soul and connect the individual with the divine source.

Conclusion

In conclusion, the references to music and dance in the *Ṛgveda*, *Samaveda*,

Yajurveda, and *Upanishads* highlight the integral role these art forms played in Vedic society. Beyond being forms of entertainment, music and dance were woven into the fabric of ritualistic practices, spiritual contemplation, and cosmic understanding. The portrayal of deities like Indra and the Maruts engaged in divine dances symbolizes the interplay between the celestial and earthly realms. As the Upanishads bridge the realms of the spiritual and the artistic, they reveal the profound connection between sound, movement, and the deepest truths of existence. Through this exploration, we gain a richer understanding of the multifaceted cultural and spiritual heritage of ancient India.

References

1. *A Cultural Index to Vedic Literature*. Edited by N N Bhattacharya, Rabindra Bharat University, (2007).

2. http://e-samskruti.com/

3. Ghosh, M. *The Natyasastra - A treatise on Hindu Dramaturgy and Histrionics Ascribed to Bharat Muni*. Culcutta: The Asiatic Society, (1961).

4. Kapila Vatsyayan, *Classical Indian dance in Literature and the Arts*, Sangeeth nataka academy, Delhi, (1968).

5. Macdonell, A.A and Keith, A.B. *Vedic Index of Names and Subjects*, Vol I & II, (Indian Texts Series, First Edition, Motilal Banarsidass, New Delhi), (1912).

6. Mohd Anis Md Nor. (2000). Kapila Vatsyayan and Dance Scholarship: India and beyond. *Dance Research Journal* 32(1): 95-102, JSTOR, Published By: Dance Studies Association.

7. *The Cultural Heritage of India*: Vol. I. The Cultural Heritage of India. The Ramakrishna Mission Institute of Culture, Belur Matt, (2002), ISBN-81-85843-01.

8. Swaminathan, L. (2015). DANCE in the Vedas! Research Article No.1766. Tamil and Vedas - A blog exploring themes in Tamil and Vedic literature.

About Author

Dr. Sumitra, a professional, holds Ph.D. degree in Kuchipudi Dance from Sri Potti Sreeramulu Telugu University. Additionally, she earned a master's degree in Human Resources Management from Andhra University. Having qualified in UGC NET exam in 1999, she received a Sr. Fellowship in 2007. She published 40 research articles in various journals and magazines and also presented papers at National and International seminars. Her workshops on Kuchipudi Dance received acclaim. Presently she is working as a Professor at University of Silicon Andhra. She also serves as visiting professor at Telugu University and Sri Krishna Devaraya University.

Ayurveda and its Relevance with Contemporary Medical Sciences

G. Pallavi[*1] and **K.S. Dutta Sharma Ganti**[2]

[1]Professor, Department of Samhita and Siddhanta, S.V Ayurveda College, Tirupati, Andhra Pradesh

[2]Professor, Department of Samhita and Siddhanta, Sri Sri College of Ayurvedic Science and Research Hospital, Cuttack, Odissa

*Corresponding author

drgpallavi@gmail.com

Abstract

Ayurveda is the Indian system of medicine which originated during Vedic period. *Sanskrit* has been the language of documentation and dissemination of knowledge of *Ayurveda* since generations. The term *Ayurveda* precisely means the science of life. *Ayus* refers to Life and *Veda* refers to Knowledge. *Charaka Samhita* and *Sushruta Samhita* are the major authoritative treatises. *Ayurveda* has an in-depth approach towards health and homeostasis, considering physical body, psyche, emotions, soul, and the environment.

Ayurveda strongly believes in the theory that human being is a miniature of this magnificent universe. Some of the fascinating concepts of *Ayurveda* are *Panchamahabhuta siddhanta, Tridosha siddhanta, Sapta dhatu siddhanta, Srotas siddhanta, Prakriti Purusha siddhanta.* These concepts represent an organism at different levels i.e., atomic, molecular, cellular, biochemical, organ system, organism, and population level. This paper is an attempt to highlight the role of foundational principles of *Ayurveda* in relation to contemporary science.

Key words: *Ayurveda, Samskrita, Panchamahabhuta, Tridosha, Loka, Purusha, Srotas, Sapta dhātu*

Introduction

Ayurveda, the Indian system of medicine has taken its origin during Vedic period. *Sanskrit* has been the language of documentation and dissemination of knowledge of *Ayurveda* since generations. The term *Ayurveda* precisely means the science of life. *Ayus* refers to Life and *Veda* refers to Knowledge. *Charaka Samhita* and *Sushruta Samhita* are the major authoritative treatises. *Ayurveda* has an in-depth approach towards health and homeostasis, considering physical body, psyche, emotions, soul, and environment. *Ayurveda* strongly believes in the theory of *Loka Purusha Samyata- Purusho ayam loka sammitah*. *Loka* is a distinct level of outside entity that can be perceived and *Purusha* is any living being or a distinct unit of life which is a miniature/ *Pratima* /reflection of this magnificent universe and similar foundational principles govern them.

Some of the fascinating concepts of *Ayurveda* depicting the interconnectedness of microcosm and macrocosm which are undoubtedly relevant even today are *Panchamahabhuta siddhanta, Tridosha siddhanta, Sapta dhatu siddhanta, Srotas siddhanta, Prakriti siddhanta.* These concepts represent an organism at different levels i.e., atomic level, molecular level, cellular and

biochemical level, organ system level, organism level and finally the population level. This paper is an attempt to elaborate each of these concepts in detail to reveal the ayurvedic understanding of an organism and its contemporary relevance in the medical field.

Review of literature

The fundamentals of *Ayurveda* are strongly based on an important concept called *Loka Purusha Samya vada* (Similarity between man and universe). Acharya Charaka describes,

पुरुषोऽयं लोक सम्मितः। - Charaka Samhita Sharira sthana 5/ 1

Human body is a miniature of this universe (Acharya, 2001). The structure and functional similarity between the Micocosm and macrocosm is a fascinating concept which needs contemplation. The Vedic concept '*yat pinde tat brahamande'* suggests harmonious continuance of mutually dependent relationships between living and non-living forms in the Universe. *Pinda* as microcosm depicts smallest of the smallest microscopic atoms, molecules, cells while *Brahmanda* as macrocosm represents earth, stars etc in the universe. *Pinda* and *Brahmanda* share interconnected, inter-dependent and dynamic relations (Patwardhan, 2015).

The smallest functional unit of the nervous system is the neuron and is imagined to be as Pinda and the whole universe is considered as *Brahmanda*. The comparison may not be untrue. They surprisingly resemble. Scientists believe that the number of neurons in the human brain is almost same as the number of stars in the galaxy (Fig. 1). Thus, the entire universe is interconnected. This is one of the fundamental principles of Indian philosophy and Ayurveda (Patwardhan, 2015).

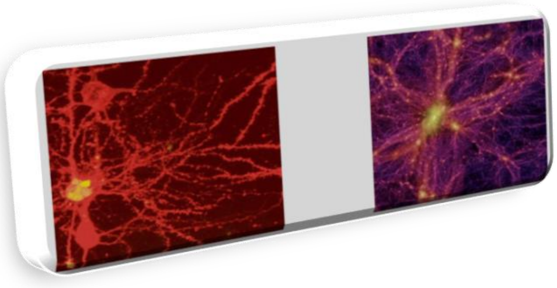

Figure 1: The structures and organization of Macrocosm and microcosm look astonishingly similar. Microscopic structure of mouse (left) and computerised model of the universe (right).

Panchabhuta Theory - Atomic Level

पञ्चभूतात्मकं तत्तुक्ष्मामधिष्ठाय जायते।

अम्बुयोन्यग्निपवननभसां समवायतः।

तन्निवृत्तिर्विशेशश्चव्यपदेशस्तु भूयसा॥ - *Astanga Hridaya, Sutra sthana* 9/1-2

Everything in this universe is made up of five primordial forces *Akasha*, V*ayu*, *Tejas*, *Jala* and *Prithivi*. The *panchamahabhoota* theory explains how the primitive forces like earth, water, fire, energy, air and space are common between the *Microcosm* and Macrocosm.

Acharya Vagbhata describes the structure of the *Mahabhutas* and the compound substances, which has striking degree of resemblance with structure of atom described by modern science (Shastri, 2005). He states that in the construction of penta-elemental substances, *Pruthvi* (subtle solid matter) takes the place of mass or nucleus around which the other *bhutas* arrange themselves in different patterns to form

different kinds of substances. It can be corelated in the following way (Tripathy, 2009) (Fig. 2).

- *Prthvi bhuta* is identical with the nucleus of the atom which is said to contain almost total mass of an atom comprising of protons and neutrons.
- *Ap bhuta* represents a kind of glue in binding of various constituents and keep the fast moving electrons
- Teja represents the energy levels and the electromagnetic energy associated with charged particles.
- *Vayu* is responsible for all kinds of movements and wave characters in electrons.
- *Akasha* is the vast field of empty space between nucleus and energy shells.

Figure 2: Resemblance of Structure of the *Mahabhutas* and Structure of atoms

By understanding the Ayurvedic concept of cosmogenesis and evolution of matter and life a new direction can be squeezed in the field of medical science by developing an entirely new approach of looking at the phenomena of life, disease production and its management above the present materialistic level of scientific understandings.

Tridosha Theory-Molecular /Omics Level

विसर्गादगनविक्षेपैः सोमसूर्गावनल र्थग । धगरर्न्ति जर्देहं कफवपत्तगवनलस्तथग ॥ - *Sushruta Samhita*, *Sutra sthana* 21/8

The phenomenon of universe and individual are mainly of three types (Acharya, 2005). They are –

1) *Visarga* – That which gives strength or unites
2) *Adana* – This is responsible for transformation or digestion
3) *Vikṣhepa* – Responsible for movement. These functions maintain the balance in the environment

Moon in the environment has the attributes of union which in turn keeping the molecules intact and help in growth and nourishment. The sun is responsible for thermogenesis or transformation. Wind represents all types of movement (Fig. 3). Similarly, *Tridosha-Kapha*, *Pitta* and *Vata* maintain the equilibrium of all body functions. Any fluctuations occurring in the environment causes structural and functional changes in the human body. Hence, any deviation in normal structure and function of the macrocosm plays an important role in causation and development of diseases.

Figure 3: Resemblance of Tridoshas and Sun, Moon and Wind

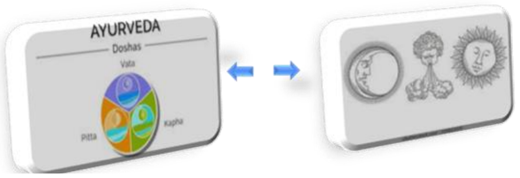

As per *Ayurveda*, matter is made up of five *Mahabhutas* (primitive elements). They are space (*Akasha*), air (*Vayu*), fire (*Tejas*), water (*Jala*) and earth (*Prithivi*). These five mahabhutas combine to form three *Doshas*, and are termed as *Vata*, *Pitta* and *Kapha*.

The *Doshas* are principles that govern different aspects of the human body. *Vata* is formed from the components having properties of *Akasha* and *Vayu*. *Pitta* is formed from the

components with properties of *Teja* and *Jala*. *Kapha* is formed from the components having properties of *Jala* and *Prithvi*.

Ayurveda views the human system from an essentially functional viewpoint. For this, it has identified three main functions namely, movement, metabolic transformation/change, and growth /nutrition and support. These are called as *Vata* (V), *Pitta* (P) and *Kapha* (K) respectively in Sanskrit, the language of ayurveda. Table 1 shows the general functions of *tridoshas*. Everyone has a particular ratio of *Vata*, *Pitta* and *Kapha*. This is known as their psychophysiological make up or constitution and is related with the individual’s phenotype (Hankey, 2010; Sharma, 2016).

In fact, *Tridosha* theory could be interpreted at all the levels of systems biology but in this paper an attempt has been made to convey that *tridosha* theory may possibly represent the next grosser level after the *panchamahabhuta* level i.e the molecular level. Interpretation of *Tridosha* theory at the molecular level is as follows. One of the studies reveals that *Vata* can be understood in terms of membrane bound signal transduction, *pitta* as the process of phosphorylation and de-phosphorylation of different proteins (signalling moieties and enzymes) and *kapha* is understood as the degree of gene expression as protein synthesis. All these biochemical mechanisms together contribute to the total body defence mechanism (Tripathi, 2000).

Dhatu and Ojas- Cellular and Biochemical Level

Ayurveda elaborates seven major structural entities that maintains and sustain the body *(rasa, rakta, māmsa, meda, asthi, majjā and śukra*). The previous *dhātu* nourishes the next in a sequential manner. *Ayurveda* explains the interesting mechanisms of *Dhatu Poshana (*Tissue nourishment) through the theory of *Nyaya Traya*. *Agni* and *Srotas* are the major facilitators of tissue nourishment which mainly occurs through following three mechanisms and are complimentary to each other (Singh, 2009):

1. *Kedari Kulya Nyaya* - Maxim of micro-circulation and tissue perfusion: This *Maxim* suggests that the living body is made up of innumerable micro vascular channels which are responsible for the nourishment of the *Dhâtus*. The cells and tissues get perfused with plasma. But tissue perfusion alone is not sufficient to complete the process of nourishment. This requires the complementary action of the other two mechanisms.
2. *Khale Kapota Nyaya* - The *Khale Kapota Nyaya* refers to the selective uptake of nutrients from the blood stream by the respective cells and tissues just as the bird picks up selective grains and cereals from the common harvesting ground because it provides total pool of nutrients to all tissues but the different *Dhatus* require different specific nutrients and therefore there is a need of active selective uptake. For example the *Asthi Dhatu* will absorb mainly the minerals like Calcium - Phosphorus, whereas the *Rakta Dhatu* will take only those nutrients like Iron etc. which are needed for formation of blood.
3. *Kshira Dadhi Nyaya* represents the final transformation and assimilation of the absorbed nutrients into the tissue system. This is very much comparable with the conversion of milk into yoghurt, so the term *Kshira Dadhi Nyaya* has been used.

This process of *Dhatu Poshana (*Nourishment) and *Dhatu Nirmana* (Formation of *dhatu*) ultimately is responsible for the formation of vital essence of the body called *Ojas*. *Ojas* which is described in Ayurveda is basically of two kinds (Singh, 2009).

- *Para Ojas* – The quantity of *Para Ojas* is minute and symbolically measures eight drops and is located in the heart. Injury of *Para Ojas* leads to instantaneous death which indicates vital nature of this category of *Ojas*.
- *Apara Ojas -Apara Ojas* is comparatively gross and is spread all over the body. It is responsible for immune functions of the body. This *Ojas* acts as *Bala* or biological strength Aurvedic classics have described three kinds of *Ojo Bala* namely (Acharya, 2001).

त्रिविधं बलमिति - सहजं । कालजं । युक्तिकृतं चञ सहजं यच्छरीरसत्त्वयोः प्राकृतं । कालकृतमृतुविभागजं वयःकृतं च । युक्तिकृतं पुनस्तद्यदाहारचेष्टायोगजम् - *Charaka Samhita, Sutra sthana* 11/36.

1) *Sahaja Bala* which resembles innate immunity,
2) *Kalaja Bala* resembling naturally acquired immunity as an impact of time and other environmental factors,
3) *Yuktikrita Bala* which is like artificially induced immunity- (vaccinations) manufactured by therapeutic planning and intervention. The genesis and functioning of *Ojobala* depends upon the integrity of the *Srotas* system (Macro and micro channels).

Ayurvedic texts also describe the pattern of immune disorders which can be of three kinds namely (Acharya, 2005).

तस्य विस्रंसो व्यापत् क्षय इति यत्रयो दोषाःषफ लिङ्गानि भवन्ति सन्धिविश्लेषो गात्राणां सदनं दोषच्यवनं क्रियासन्निरोधश्च विस्रंसे। स्तब्धगुरुगात्रता वातशोफो वर्णभेदो ग्लानिस्तन्द्रा निद्रा च व्यापन्ने। मूर्च्छा मांसक्षयो मोहः प्रलापो मरणमिति च क्षये || - *Sushruta Samhita, Sutra sthana* 15/24.

1) *Ojovyapada* which is like early reversible immune disorder,
2) *Ojovisramsa* resembling dislodged immunity as it is seen in cases of autoimmune diseases and many other similar immune disorders,
3) *Ojokshaya* refers to the real immunodeficiency like AIDS. Such disorders of *Ojas* are strongly associated with endogenous factors like derangement in the integrity of *Srotas* and *Agni*, besides a range of external factors acting via the environment and life-style discordance.

Srotas- Organ System Level

The term Srotas takes its derivation from the root word- ‘‘*Sru-gatau*’ which means to go, to move, to flow, to leak, to secrete, to filter etc. Generally, Srotas is defined as ‘*Sravanata Srotamsi*’, the channels or structures through which the nutrient material, waste material, sensory information, body fluids etc are transported.

यावन्तः पुरुषे मूर्तिमन्तो भावविशेषास्तावन्त एवास्मिन् स्रोतसां प्रकारविशेषाःञ सर्वे हि भावा पुरुषे नान्तरेण स्रोतांस्यभिनिर्वर्तन्ते। क्षयं

वाऽप्यभिगच्छन्तिञ स्रोतांसि खलु परिणाममापद्यमानानां धातूनामभिवाहीनि भवन्त्ययनार्थेन || - *Charaka Samhita, Vimana sthana* 5/3.

The Ayurvedic classics affirm that- '*Srotomayam hi Shariram*', which means that living body is comprised of innumerable channels which represent the dynamic inner transport system of the physique-psyche and soul organization, indicating all macro and micro channels and pathways which are meant for divergent functions, both gross and subtle, distinct and indistinct, anatomical and physiological (Acharya, 2001).

The *Srotas* plays an important role in physiology. Nourishment of the tissues and organs through the transport of nutritive materials and regulation of physiological factors, energies, and bioavailability of medicines depends on the proper functioning of *Srotas*. The subtler *Srotas* are responsible for the transmission of impulses, emotions, and thoughts.

The understanding of *Srotas* from a contemporary view is as following (Singh, 2009):

- Whole body as a single long channel.
- Gross and subtle channels of physiology.
- Millions of microtubular structures.
- Subcellular and emotional pathways.
- Membrane potentials, Receptor mechanisms and networks.
- The *Chakras, Nadis, and Koshas*.

Charaka Samhita is the important Ayurvedic classic which describes about *Strotas*-gross channels resembling the major physiological systems of the body as described in the contemporary system of medicine. Two main principal organs each in the route of the respective *Srotas*, termed as the *Mulam* - *'Mulamiti Prabhavasthanam'*. These *mulas* contribute for the multidimensional wellness of the respective *srotas*. Each of these important channels acts as the inner transport system (Singh, 2009).

The texts also describe another important channel called *Manovaha Srotas* which disseminates the impulses of thought and emotion. *Hridaya (Buddhernivasm Hridayam*) is said to be the *Mulam* of *Manovaha Srotas*. The texts describe the causes of the vitiation of these channels and their pertaining diseases. Thus, *Srotas* is an umbrella term referring to a wide range of structures, functions and has different contextual meanings.

The smallest functional unit of the nervous system is the neuron and is imagined to be as *Pinda* and the whole universe is considered as *Brahmanda*. The comparison may not be untrue. They surprisingly resemble. Scientists believe that the number of neurons in the human brain / according to some the number of all basic biological cells, is almost same as the number of stars in the galaxy (Fig. 1) Thus, the entire universe is interconnected. This is one of the fundamental principles of Indian philosophy and Ayurveda (Patwardhan, 2015).

Prakriti - Organism Level

शुक्रशोणितसंयोगे यो भवेद्दोष उत्कटः |
प्रकृतिर्जायते तेन तस्या मे लक्षणं शृणु || – *Sushruta Samhita, Sharira sthana* 4/63

The intensified state of doshas in *shukra* (sperm) and *artava* (ovum) at the time of fertilization determines the *Prakriti* (constitution) of the person (Acharya, 2005). These intensified doshas are capable of inducing defects, but during formation of

prakriti (constitution), there is an innate suitability of *doshas*, which does not cause any harm to the body. Hence constitution is an outcome of intensified, yet balanced state of *doshas*.

The word Prakriti (constitution) has different meanings in different contexts e.g. *samya* (equilibrium), *Arogya* (health), *svabhav* (nature), *karana* (cause), bodily constitution etc. Etymologically *Prakriti* (*pra* = primary or first, *kriti* = formation or creation) stands for the basic model which represents the developmental differences in everyone.

Ayurveda has a very descriptive approach regarding the topic of *deha prakriti* (physical constitution). Various factors have been enumerated by our acharyas which together constitute the psychological and physical make up of an individual. The permutation and combination of these factors result in independent or mixed prakriti (constitution). Rastogi (2010) stated that *Prakriti* is an outcome of unique combination of physiological, physical, and psychological features of an individual, and it has seven variants depending on the dominance of specific *dosha*.

Prakriti is an interesting concept of basic principles of *Ayurveda* which has an evident impact on predictive medicine. Knowledge of *prakriti* of an individual is beneficial in understanding health and disease. This concept represents the Organism level in the (six level) hierarchy as it fits well into the definition of an 'organism', being a continuous biological system and having the ability to adapt and maintain a particular structure and behaviour. Human Genome Project has tried to identify the possibilities of inheritance of human *Prakriti* by observing positive relationship between specific alleles and *Prakriti* variants. Identification of biochemical correlates is the advancement to this correlation.

Customised medicine or P4 Medicine which is currently very popular in the west seems to have taken its roots from *Ayurveda* (Fig. 4). The term P4 medicine has been coined by Leroy Hood of the Institute for Systems Biology. It is personalised, Predictive, Preventive, and Participatory Medicine.

Figure 4: Resemblance of Prakriti and P4 Medicine

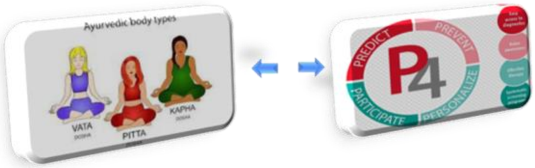

Population Level

After the organism level the next level is the population level. This whole representation of cycle is now-a-days being termed as Ayurveda Systems biology. *Prakriti* acts as a tool to classify the human population thus giving a deeper understanding of genetic variation in the population. Therapeutically this is helpful in identifying the human population into disease prone, disease resistant or drug responsive/non responsive etc. categories. This classification would be immensely helpful for the mankind in every possible way.

Conclusion

Ayurveda gives a universal perspective to the nature of life, health and even to the subtlest atoms, cells, and molecules. *Panchamahabhutas* represents the atomic

level, *Tridoshas* representing the Molecular or Omics level, *Sapta dhatus* representing the *Cellular* - Biochemical level, *Srotas* representing the organ system level, *Prakriti* depicting the Organism level and finally the population level (Fig. 5). Therefore, the concept of *Loka* and *Purusha* has a holistic view regarding human being emphasizing that human being is not just a conglomeration of cells or tissues but physique, psyche, and soul in harmony. *Ayurveda* has so much to offer to the mankind in every field such as preventive medicine, nutrition, genomics, pharmaceutics and many more. All these principles play a major role in Ayurvedic diagnostics and therapeutics.

References

1. Acharya, Y.T. (2001). *Charaka Samhita*. Chaukhamba Sanskrit Sansthan, Varanasi, pp.100, 249 & 325.

2. Acharya, Y.T. (2005). *Sushruta Samhita*. Chaukhambha Orientalia, Varanasi. PP-*Samhita*., Chaukhamba Sanskrit Sansthan, Varanasi, pp.62, 86 & 279.

3. Hankey, A. (2010). Establishing the Scientific validity of Tridosha. *Ancient Science of Life*, 29(3): 6-18.

4. Patwardhan, B. (2014). Ayurveda Systems Biology. Editorial. *Annals of Ayurvedic Medicine*, 3(1-2): 5-7

5. Patwardhan, B. Mutalik, G. and Tillu, G. (2015). *Integrative approaches for Health*. Elsivier Publications, USA. pp.133, 194.

6. Rastogi, S. (2010). Building bridges between Ayurveda and Modern Science. *International Journal of Ayurveda Research*, 1(1): 41-46.

7. Sharma, H. (2016). Ayurveda: Science of life, genetics, and epigenetics. *AYU*, 37(2): 87-91.

8. Shastri, H.S. (2005). *Astanga Hrudaya*. Chaukhamba Surabharati Prākāśan. pp.163-164.

9. Singh, R. (2009). Exploring Quantum Logic in Ayurveda with special reference to Srotovijnana of Ayurveda. *AYU*, 30(4): 360-368.

10. Tripathi, Y.B. (2000). Molecular approach to ayurveda. *Indian J Exp Biol*. 38(5):409-14.

11. Tripathy, J.S. (2009). *Unified Dimensions of Ayurvedic medicine*. Chaukhambha Ayurvijnan studies, Chaukhambha Sanskrit Pratishthan, Delhi.

Figure 5: Ayurveda Principles Representing Various Levels of Understanding the Organism

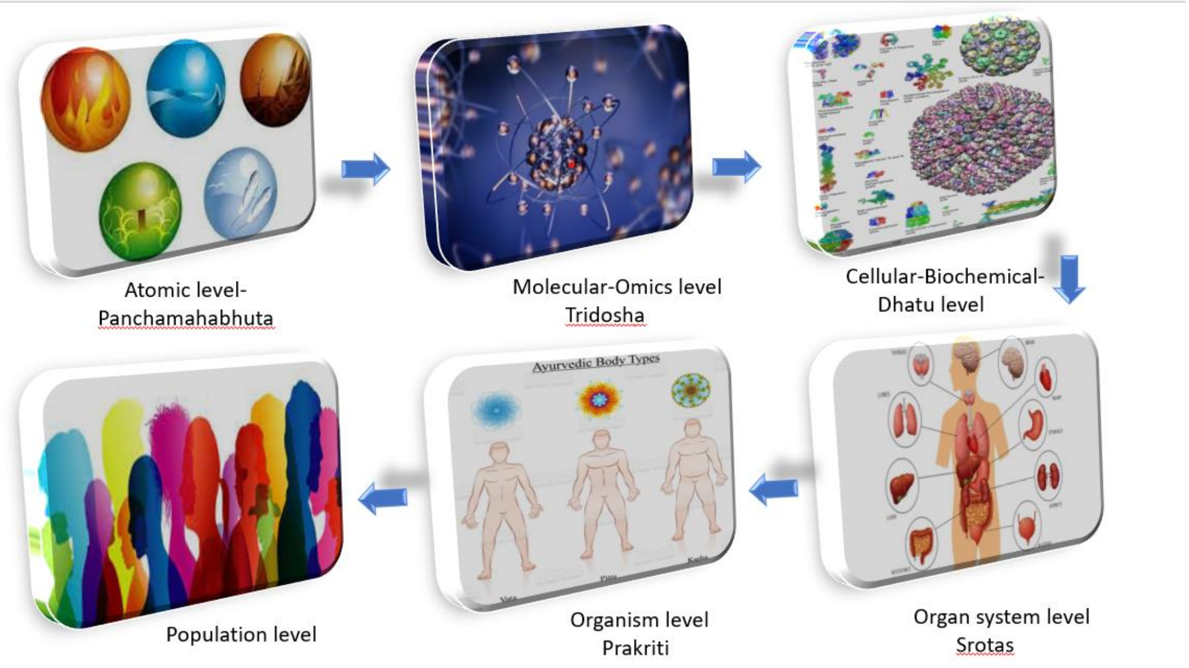

Table 1: Shows the General Physiological functions of *Vata Pitta* and *Kapha*

Vata	Pitta	Kapha
• Movement, Dissemination • Communication, which includes blood flow, Contraction of heart, Inhalation and exhalation • Movement of food down the digestive tract and • Communication of cells via nerve impulses	• Appetite • Digestion • Metabolism • Transformation • Energy exchange, and • Endocrine functions	• Structure and • Cohesion of the body • Strength, stability • Fluid balance • Weight

About Authors

Dr. G. Pallavi is graduated (BAMS) from SDM Ayurveda College Udupi, Karnataka in 2009 and completed her Post graduation in Ayurveda Siddhanta from Government Ayurveda Medical College Mysore in 2012. She pursued MA (Sanskrit) from National Sanskrit University Tirupati in 2019 and Diploma in Manuscriptology and Paleography from the same University in 2022. She published about 25 research articles in peer reviewed National and International reputed Journals. She is currently working as Professor in the Department of Samhita and Siddhanta in the S.V. Ayurveda Medical College, Tirupati, Andhra Pradesh.

Dr. K.S. Dutta Sharma Ganti obtained PhD degree in Samhita and Siddhanta from SCSVMV. He has completed BAMS degree from SJSAC&H, Chennai and MD (Ayu) from Government Ayurveda Medical College, Mysore. He did a certificate couse on Clinical Research and Data Analysis, Kshara sutra and Infertility Management. He has published few research articles in Ayurvedic journals. He is currently working as Professor and Head in the Department of Samhita and Siddhanta in Sri Sri College of Ayurvedic Science and Research Hospital, Cuttack, Odissa.

Glimpses of Spirituality in Vedaṅga Jyotisha

Hemalatha Rallapalli and **Rajesh Mirdoddi**

Veda Samskriti Samithi Students, Hyderabad
drhemajyotisha@gmail.com

Abstract

Sanatana Dharma is the 'eternal' truth of Hinduism. This is also termed as the Vedic Religion. The Vedas described various virtues of a person like honesty, patience, goodwill, and generosity. The ultimate goal of the Sanatana Dharma is to reach moksha that is a state of spiritual liberation, self-knowledge and enlightenment. The general horoscope or Rasi chart reveals facts about the native's spiritual inclination observed in the form of various placements of planets and the lords of bhavas. The Varga charts give the spirituality of a native at a microscopic level. This paper is a humble attempt to understand the various scriptures on Jyotisha and give a glimpse on how a person's spiritual instinct and inclination can be understood.

Introduction

Way back around 6000 years ago, the Vedic Religion or Sanatana Dharma was the only religion that existed. The Vedas are a Prasada of Knowledge given to the humans by the Almighty himself and compiled by the Rishi Veda Vyas. Spirituality, in the general sense has many meanings. Some feel spirituality is about living by certain values and rules and to others, it means a search for the truth of existence.

Manu Smriti says 'Vedoakhilam Dharmam Moolam', meaning all Dharmic laws are rooted in the Vedas whether it is Cosmic laws of nature, Human laws of nature, Animal laws of nature. Thus, we can also say, the roots of spirituality lie in the Vedas. The Vedic literature is divided into Chaturdasha Vidya or fourteen books of knowledge. Vedaṅgas are a part of these fourteen books and are referred to as the limbs of the Vedas. Similar to the various limbs present in the body, they support and augment in understanding, preserving and protecting the Vedas and the Vedic traditions. The six Vedaṅgas are Siksha, Chhanda, Vyakarana, Nirukta, Jyotisha and Kalpa. It is said that when a person studies Vedas with these six-fold limbs, they reach the abode of the Supreme.

From Vedas we can quote "*Jyothisham Suryaadhi grahaanam bodhakam sastram*". The sastra which gives the knowledge of Surya and other Grahas is called Jyotisha sastra. 'Jyotisha' (*ja-yo-teesh*) means 'Light of Knowledge' in Sanskrit. Jyothi means light and hence it is reiterated that just as the light to the eye in the same way Jyotisha sastra is as important as a vision to our life. We will know our past, present and future through the vision of Jyotisha sastra. In the day to day language, Jyotisha is termed as Vedic Astrology.

Description

The actions, thoughts and decisions are in a way shaped by the spiritual inclinations of individuals. Thus, it is found that these

inclinations become the subject matter of study across different fields including psychology, philosophy and science. A unique perspective in the context of astrology or Jyotisha is also seen from the various texts and scriptures of Jyotisha like the Brihat Parasara Hora Sastra from Sage Parasara.

The Sattva Guna or Virtue

The first aspect that comes to the mind when spirituality is to be understood is the concept of the gunas of a native. They are the Sattva, Rajas and Tamo Gunas. While the characteristic of Sattva Guna is purity and knowledge, Rajas means activity and desire and Tamas stands for darkness and destruction. These Gunas or virtues are depicted in the horoscope from the various zodiac signs or Rasis and the planets.

12 H Pisces	1 H Aries	2 H Taurus	3 H Gemini
11 H Aquarius	RASI CHART		4 H Cancer
10 H Capricorn			5 H Leo
9 H Sagittarius	8 H Scorpio	7 H Libra	6 H Virgo

Figure 1 shows the Rasi chart or Kalapurusha chart with Aries being the first house and Pisces being the 12th house moving clockwise. The houses or Rasis of Cancer, Leo, Sagittarius & Pisces are called the Sattva Guna Rasis. These are related to Higher spiritual thinking and behaviour, Seeking out higher wisdom and truth, Meditating, Focusing, Worshipping God or Nature, Universality in Thoughts and actions, Pure, Learned/ Wise, etc. These houses are ruled by Sun, Moon and Jupiter. In fact, Pure Sattvik people have a rich inner life. A planet in a Sattvik sign is motivated to do something uplifting and good. Such natives attach joy and happiness to the higher mind and Soul and its progress.

5th house in the Natal Horoscope

This house gives us the 'Purva Punya', which is the result of past life samskaras, and their imprints. These samskaras are closely linked to the 5th house which is the Zodiac sign of Leo (Simha), ruled by the Sun (Figure 1). In astrology, the Sun is the natural atmakaraka, or essence of the soul. The soul remains eternal, while the body may perish. The soul continuously undergoes rebirths and with each birth, sanskaras accumulate and become attached to the soul. a smooth transfer of positive influences from the previous birth happens with a well-positioned 5th house and its lord. The 5th house is associated with spiritual initiation and mantras. It is also the house of the native's *ishta devata* (personal and favourite deity) - who will guide, protect and take care of the native always.

9th House in the Natal Horoscope

There is a direct reference to spirituality from the 9*th* house of a Rasi chart, which is referred to as the Bhagya Sthana. All matters related to spirituality are considered here by sage Parasara. Spiritual initiation, worship, virtues, prayer, guru etc. are all related to the 9th house. Again, the 9th house is a result of accumulating good karmas or actions in the previous births. Matters such as higher learning, long distance travels,

pilgrimages, intuition and divine revelations are also observed with the placement, aspect and conjunction of planets in the 9th house and the lord of the 9th house. Placement of benefics especially Jupiter and its aspect on the 9th makes the native to generalize and communicate about what affects all men and the universe as a whole.

Moksha Marga and the 12th house in the Natal Horoscope

The 12th house of the Rasi chart is associated to the non-materialistic world experiences, such as retreat, solitude and seclusion. It governs the subconscious mind, dreams, and the process of selfundoing. Also, this house reflects the native's spiritual inclinations, urge to seek inner peace and transcendence. The 12th house's influence extends to the ability to find solace in sleep and the connection to higher dimensions. This house of 'Moksha' or spiritual liberation signifies the journey of the soul towards freedom from the cycle of birth and rebirth. This house encourages the native to experience a sense of oneness with the universe, move away from attachments and ego and then transform themselves by shedding old patterns and beliefs for a higher state of consciousness.

Ketu is the primary significator for spirituality and if there is a connection between the 12th house and Ketu in a natal chart, there is a strong likelihood of experiencing spiritual phenomena. However, enlightenment requires support and cooperation from the other planets in the birth chart and Ketu solely cannot attain spirituality.

The Yogas in a Horoscope

Spirituality for many comes through sadhana (worship, meditational yoga or mantra practice) and this happens only when the Sadhak is able to control his Indriyas or sense organs and eventually become detached from this world of materialism and Maya (illusion). The Natal chart reveals much ascetic or spiritual yoga which are capable of driving the sadhaka towards spiritualism. Yogas for Spiritualism is formed by placement of the Moon.

As said in the Vedas 'Chandrama Manaso Jataha' - our Body and Atma are connected to the world through the Chandrama or Moon. The intelligence, which is guided by the soul, tells the mind to detach from anything that degrades it and to be attached into anything that elevates it. As a result of this sadhana/tapasya/austerity, the soul is finally freed from the bodily consciousness, and attains moksha. Thus, with respect to the Moon, different yogas are seen in the Rasi chart for spiritualism, as follows:

- Saturn aspects the dispositor of Moon forming the Tapasvi Yoga
- The native becomes a famous sanyasi if the Moon is aspected by all the planets by Rasi or Graha Dristi.
- If the 9th house has Jupiter placed in it, and the Ascendant, Moon, and Jupiter are all influenced by Saturn, then the native becomes a Tapasvi by renouncing worldly pleasures.
- A variation is observed when the Moon is in a Rasi or Navamsa of Saturn and Saturn is in Rasi or Navamsa of Moon (Parivartanayoga - mutual exchange).
- Also, if the dispositor of Moon happens to be Saturn, then if Saturn's dispositor is

aspected by or has a connection with Saturn, then Parivraja-yoga applies.

- When Venus, Saturn and Ketu are in trikonas, then Tapasavi-yoga is formed.

Yogas for Spiritualism formed by placement of Jupiter and Venus:

- Jupiter and Venus are respectively Brihaspati, the guru of Suras or Devatas and Sukra, the guru of Asuras or Danavas. They give para and apara vidya. Being benefics, the Yogas caused by the two gurus are important in the charts of spiritualists. The most significant of these yogas that involves Jupiter and Venus are as follows:
  - Jupiter, Mercury and Venus are in Kendras, and also in the 2nd, 4th, 5th, 9th or 11th houses. In this case the native becomes ascholar in multiple subjects and is recognized, forming Saraswati Yoga.
  - Jupiter posited in the 2nd or 5th house and is conjoined or aspected by Venus and Mercury. This makes an exceptional character, learning skills, respect in society and becoming renowned. This forms the Kalanidhi yoga.
  - The Bharat yoga is very important for spiritual learning and is formed in when in the Rasi chart, the Navamsa dispositor of the 2nd lord conjoins the 9th lord or the Navamsa dispositor of the 5th lord conjoins the 9th lord.

Yogas for spiritualism formed by placement of other planets:

- Lagna is aspected by Venus, Saturn and Ketu and they are in mutual aspect.
- Based on strength of Venus and where he is placed and if there is a conjunction of Venus with Rahu or Ketu. With Rahu means, that the native deviates from vows of renunciation, whereas with Ketu means, that the native's renunciation is determined.
- If the Saturn alone aspects the lagna or its dispositor, it leads to renunciation.
- When four or more strong planets occupy a single house and Rajayoga is present in the chart, then ascetism is possible. The type of asceticism again depends upon the strongest planet in the combination.
  - If strongest is Mars, it produces Sakyas who worship Devi, the Goddess of power;
  - If Mercury, it produces Jeevikas who worship Vishnu, the preserver.
  - If Jupiter, it makes the person a Bhikshu, who believes in Samkhya philosophy;
  - If Moon, it makes Vriddhas who believe in Supreme God and they beg alms with a skull like pot;
  - If Saturn, it produces Nirgranthas who roam around naked like the Nagas;
  - If Sun, it makes a person Vanyasana. They believe in simple living and high thinking. They possess high intellect and are spiritually developed.

These are effective when the house, in which these planets are posited, is a Kendra and one of these planets is the lord of the 12th house which stands for Moksha. The planet with highest strength will denote the type of renunciation as per Parasara.

Summary

The paper has dealt with the various ways of observing spirituality from a natal chart or Rasi chart, as per the sacred Brihat Parasara Hora Sastra. The observations are not limited to the above but there are many more

yogas and also divisional charts from where the spirituality of a native can be seen, They are not in the scope of this article and the authors wishes to submit them in the next article in detail.

References

1. Santhanam, R. (1984). *Brihat Parashara Hora Shastra of Maharshi Parasara* (vol. 1 & 2). Ranjan Publications, New Delhi.

2. Charak, K.S. (2003). *Yogas in Astrology*. Uma Publications, New Delhi.

3. Raman, B.V. (2002). *Three Hundred Important Combinations*. Motilal Banarsidass, Delhi.

About Authors

Dr. Hemalatha Rallapalli obtained PhD degree in Electronics and Communication Engineering. Having worked as Professor in the University College of Engineering, to pursue her interest in Vedic studies, she has taken voluntary retirement and is now dedicated to the area of Vedic Astrology. She has been observing and learning from planets and is trying to correlate them with the spiritual journey of human beings. She is presently pursuing for a PhD in Vedic Astrology.

Rajesh M. is working as a professional in the IT industry, and he is studying planets since a decade. He is proficient in Vedic Astrology. He is also pursuing his PhD in Vedic Astrology. The author believes in the Philosophy of Karma and its fructification through the horoscope.

Section Two

Sanatana Dharma

Sri Sri Jagadguru Sankaracharya Mahasamsthanam

Dakshinamnaya Sri Sharada Peetham, Sringeri, Karnataka

Grand Inauguration of '**Shankara Giri**'

On the auspicious Swarna Mahotsava, 50th year of Sannyasa Sweekara of Sringeri Jagadguru Shankaracharya Sri Sri Sri Bharati Tirtha Mahaswamiji, *Ashwayuja Krishna Dvadashi* (10-11-2023), to pay the gratitude for the welfare that Jagadguru Sri Adi Shankaracharya had done for the mankind, a 32 foot granite statue was inaugurated and worshipped by Jagadguru Shankaracharya Sri Sri Sri Bharati Tirtha Mahaswamiji and Jagadguru Sri Sri Sri Vidhushekahara Bharati Mahaswamiji at Shankara-giri in Sringeri. Also the figures of His four primary disciples including Sri Sureshwaracharya (the first Acharya of Sringeri) were worshipped and inaugurated. A 12 foot statue of the 12th Acharya of Sringeri Sharada Peetham, Jagadguru Sri Vidyaranya Mahaswamiji who is well-known for having founded the Vijayanagara Empire, penned many great works including the commentaries of the four Vedas and Shankara Digvijayam was also inaugurated and worshipped. As part of the Mahotsava in addition to these special woships and inauguration, many Dharmic activities for the welfare of mankind including *Ati Rudra Mahayajna* and *Sahasra Chandi*

Mahayajna took place in the Jagadguru's divine presence. The hillock also features a museum, state-of-the-art auditorium and an amphitheatre.

Parayana of *Prasthana Traya Bhashyas*, written by Jagadguru Sri Adi Shankaracharya, was performed by renowned scholars of Vedanta at Jagadguru Sri Adi Shankaracharya Sannidhi.

Vijaya Yatra-Shrimatam Camp

10-12 Dec. Adilabad | 13-14 Dec. Nizamabad | 15 Dec. 2023 - 15 Jan. 2024 – Secunderabad

Vijaya Yatra - Karthika Somavaram at Adilabad 11-Dec-2023

Yatra at Prayagraj concludes with Prana Prathishta of Sri Venkateswara Swami 23-Nov-2023

Granthamulu

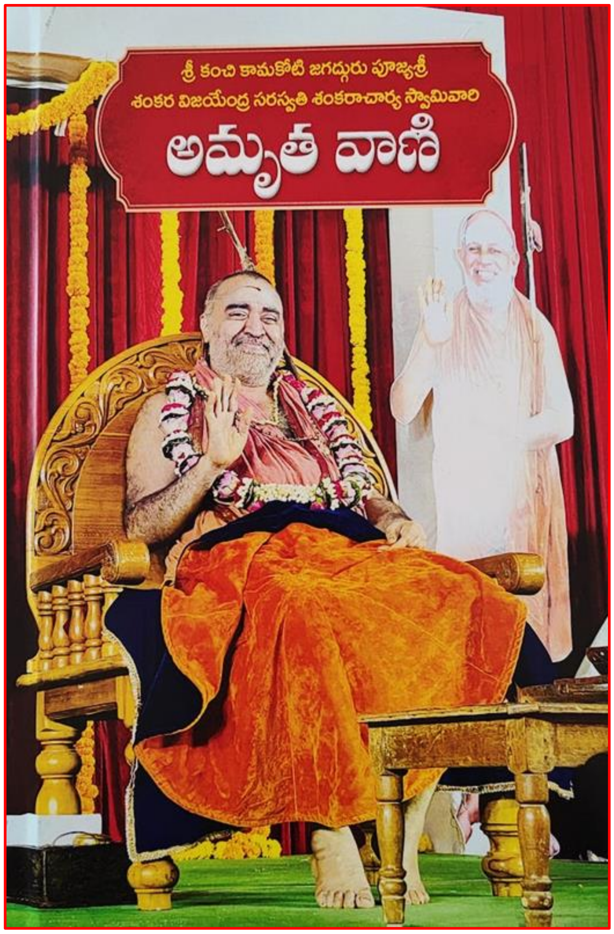

- ***Kashmira Stabakam*** - on the glory of Kashmir's Culture & Heritage, Kashmir Temples, and connects with Kanchi.

- ***Devuni Swaram*** - 'Devuni Swaram'- a collection of divine talks given by H H Jagadguru Pujyashri Chandrasekharendra Saraswati Mahaswamiji in Telugu.

- ***Bhajana Ratnakaram*** (reprinted from the year 1967).

- ***Amruta Vani*** - Discourses of Pujya Shankara Vijayendra Saraswati Mahaswamiji in Telugu.

Sadguru Sri Sivananda Murthy Garu

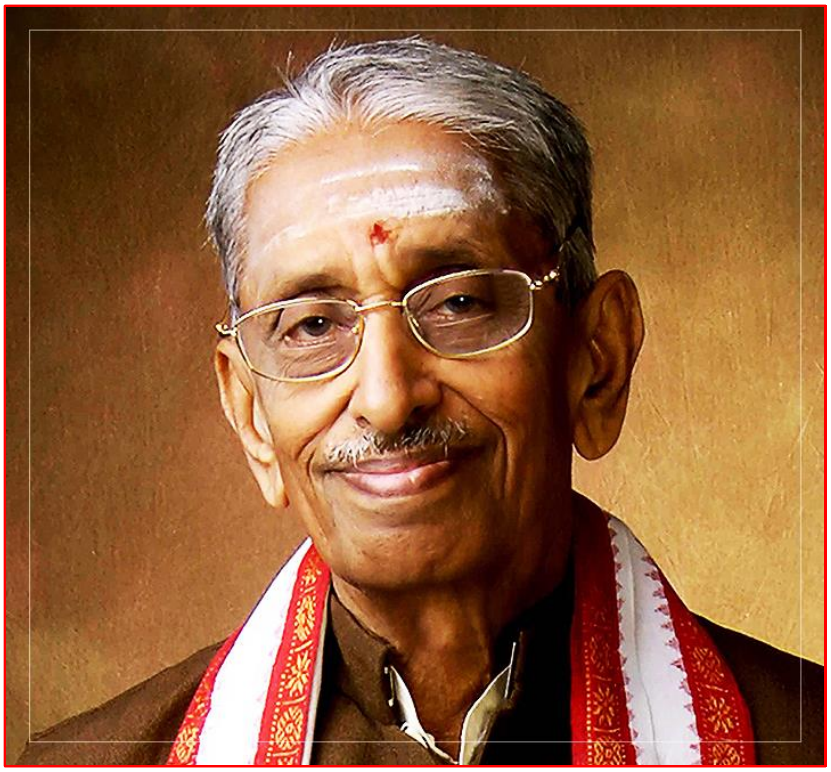

Born: 20 December 1928
Samadhi: 10 June 2015

Sathguru Sivananda Murthy was born on December 20, 1928 at Rajahmundry. His father late Kandukuri Veera Basavaraju was the last Royal Dynasty of Urlam Estate of Srikakulam District, India. It was the richest Brahmin Estate of Andhra Desam in those days.

Their family was well known for their liberal support extended to the scholars in the study of the Vedas, Sastras, and Fine Arts etc. Even the freedom movement got their support.

Sri Sivananda Murty studied at Maharaja's College of Vijayanagaram during the years 1946 – 1949 and obtained his BSc degree from Andhra University. He left his very well-to-do family and opted for a sub-ordinate service to live among the poor people in the backward region of now Telangana in an attempt to understand the ground realities of the problems faced by the poor, ignoring lucrative opportunities offered to him in

higher services. He retired as Secretary, Personnel & Planning (Administration) to the D.G.P by taking voluntary retirement five years prior to super-annuation.

As an individual his contribution to the society is unique, outstanding and multifaceted.

With the background of having been exposed to more than 16,000 books before his 33rd year itself in various subjects ranging from Literature (Telugu & Sanskrit), Indology, Astrology & Astronomy , History, Religion, Spirituality, Science, Medicine, etc. He could offer clarifications and guidance to many in the related fields. His love for the books is such that he has housed his personal collection of nearly 16,000 books in a separate Library building attached to his residence in Bheemili.

He had rendered free medical help (Homeopathy) to thousands of patients and continues this service till he took Samadhi.

He is a great patriot. He has extensively toured and studied India throughout its length and breadth to know the people and their problems. He interacted with many intellectuals and leaders in addition to common people. He had undertaken a variety of charitable activities.

His commentary on Kathopanishad is published as 'Katha Yoga' giving in depth yogic interpretations of the text making it very relevant to the sadhaka's. This book is highly appreciated by the learned scholars of Vedanta. The book related to the life histories of our great Sages in the name of 'MahaRishi Charitra' has been published. Another volume on the same topic is due to be published in a few days. Rudra Yagna's all over the country with the Sankalpa of obtaining Divine Grace for the safety of our country and preservation of our ancient culture.

His special concern for the welfare and wellbeing of the tribal population had taken him to remote areas in Arunachal Pradesh, Gujarat, and Chattissgarh etc. Medical camps and welfare activities for the children were initiated. He also toured abroad and has many friends and admirers worldwide.

He had contributed more than 400 articles to the Telugu Daily, Andhra Bhoomi to educate and inspire the society towards righteous living, patriotism, ancient culture

and heritage. He has given several radio talks also. Several articles of his were also published through a monthly journal called 'Supatha'.

He is the source of inspiration and guidance to the Sanathana Dharma Charitable Trust which has been conducting a variety of activities meant to preserve and spread our ancient culture and heritage. Eminent Citizens are given 'Sivananda Eminent Citizen Award' annually for their outstanding contribution to the society, for the past eleven years now.

He was the main force behind the creation of Andhra Music Academy to spread the rich culture and heritage in the field of Classical Music and Dance. Eminent personalities in these above fields are honored with appropriate titles. Annual Music Festivals and exhibitions are held in Hyderabad every year. Free music lessons for children and women are provided at several locations in the state.

Those who meet him get peace and solace in addition to guidance to overcome their problems. These are only some of the characteristics of this great personality.

Sathguru Sri Sivananda Murthy Garu is one of the Spiritual Masters of the tallest kind living amongst us to-day.

He was awarded Doctor of Letters (D. Litt) Degree, in recognition of his eminence and attainments in the 2005, by Potti Sree Ramulu Telugu University, Hyderabad.

Hariḥ OM

- OM Tat Sat –

श्रीमाता चतुष्टष्टि उपचारः

स्वामिनि सद्विद्यानंद सरस्वति

गीतं (१), वाद्यं (२), नृत्यं (३), आलेख्यं (४), विशेषकच्छेद्यं (५), तण्डुलकुसुमवलि विकाराः (६), पुष्पास्तरणं (७), दशनवसनागरागः (८), मणिभूमिकाकर्म (९), शयनरचनं (१०), उदकवाद्यं (११), उदकाघातः (१२), चित्राश्च योगाः (१३), माल्यग्रथन विकल्पाः (१४), शेखरकापीडयोजनं (१५), नेपथ्यप्रयोगाः (१६), कर्णपत्त्र भङ्गाः (१७), गन्धयुक्तिः (१८), भूषणयोजनं (१९), ऐन्द्रजालाः (२०), कौचुमाराश्च (२१), हस्तलाघवं (२२), विचित्रशाकयूषभक्ष्यविकारक्रिया (२३),. पानकरसरागासवयोजनं (२४), सूचीवानकर्माणि (२५), सूत्रक्रीडा (२६), वीणाडमरुकवाद्यानि (२७), प्रहेलिका (२८), प्रतिमाला (२९), दुर्वाचकयोगाः (३०), पुस्तकवाचनं (३१), नाटकाख्यायिकादर्शनं (३२), काव्यसमस्यापूरणं (३३), पट्टिकावानवेत्रविकल्पाः (३४),तक्षकर्माणि (३५), तक्षणं (३६), वास्तुविद्या (३७), रूप्यपरीक्षा (३८), धातुवादः (३९), मणिरागाकरज्ञानं (४०), वृक्षायुर्वेदयोगाः (४१), मेषकुक्कुटलावकयुद्धविधिः (४२), शुकसारिकाप्रलापनं (४३), उत्सादने संवाहने केशमर्दने च कौशलं (४४),अक्षरमुष्तिकाकथनम् (४५), म्लेच्छितविकल्पाः (४६), देशभाषाविज्ञानं (४७), पुष्पशकटिका (४८), निमित्तज्ञानं (४९), यन्त्रमातृका (५०), धारणमातृका (५१), सम्पाठ्यं (५२), मानसी काव्यक्रिया (५३), अभिधानकोशः (५४), छन्दोज्ञानं (५५), क्रियाकल्पः (५६), छलितकयोगाः (५७), वस्त्रगोपनानि (५८), द्यूतविशेषः (५९), आकर्षक्रीडा (६०), बालक्रीडनकानि (६१), वैनयिकीनां (६२), वैजयिकीनां (६३), व्यायामिकीनां च (६४) विद्यानां ज्ञानं इति

Sri Gaṇeśa Suktam

Suktam for Prosperity and Well-being

Raghava S. Boddupalli
Nada Vedādhyayana Kendra (NVAK), J.P. Nagar, Bangalore
raghava7boddupalli@gmail.com

Introduction

The *Gaṇeśa Suktam* is a compilation of mantras extracted from three mandalas of the *Ṛgveda Saṃhitā* (RV). There are twelve mantras in this Suktam. The first nine mantras are from the 81st Sukta of the 8th Manḍala, the tenth mantra is from the 23rd Sukta of the 2nd Manḍala, the eleventh and twelfth mantras of the Suktam are from the 112th Sukta of the 10th Mandala. The first nine mantras are addressed to *Indra*, the tenth mantra is addressed to *Brahmaṇaspati*, and the 11th and 12th mantras are addressed to *Indra*. Though Indra is the Devata for this Suktam, it is also addressed to *Gaṇeśa* as it has the term '*Mahāhasti*' (the great elephant or the one with great hands). The benevolent and generous giving nature of *Gaṇeśa* was brought out in this Suktam. The Vedas teach about being unselfish in the pursuit of wealth, to be intelligent seekers of wealth and also to be proactive in the matters of attaining wealth.

It seems in the course of time, as a convention, all these mantras are chanted to worship Lord *Gaṇeśa*.

Ṛṣiḥ – Devata – Chandas

The Ṛṣiḥ, Devata and Chandas for all the ten mantras of the Suktam are provided in the table below:

Manḍala, Sukta, Mantra/s	Ṛṣiḥ	Devata	Chandas
RV 8-81:1-9	Kusīdī Kāṇva	Indra	2, 3, 6 & 7 - Nicṛdgāyatrī 1, 5 & 8 - Gāyatrī 4 & 9 - Virāḍgāyatrī
RV 2-23-1	Gṛtsamada Bhārgava Śaunaka	Brahmaṇaspati	Jagatī
RV 10-112:9-10	Nabhaḥprabhedana Vairūpa	Indra	Nicṛttriṣṭup

Mantra word meaning, Translation and Explanation of the Sukta Mantras

Note: While splitting the words in the Veda mantras for their meanings, if the word and suffix are separated, they are explained jointly as a meaningful unit based on the traditional Veda Bhaṣya (commentary) of Sri Sāyaṇācharya. For instance, the first mantra starts with the words आ तू न इन्द्र, but here the word आ is conjoined with its corresponding word and explained as a meaningful unit – आ सं गृभाय.

Mantra 1:

आ तू न॑ इन्द्र क्षुमन्तं॑ चि॒त्रं ग्रा॒भं सं गृ॑भाय ।
म॒हा॒ह॒स्ती दक्षि॑णेन ॥ - RV 8-81-1

तू – already, नः – to us, इन्द्र – Oh Indra!, क्षुमन्तम् – being endowed with salutations, चित्रम् – of varied nature, ग्राभम् – worth possessing, आ सं गृभाय – collect, महाहस्ती – endowed with great arms, दक्षिणेन – by the right hand.

Oh Indra! Endowed with great arms (hands), collect varied kinds of wealth that is worth possessing, to give to us with your right hand.

Though the mantra is addressed to Indra, it is also connected with Gaṇeśa because of the term *Mahāhasti* - the one with the great hand. Here the hands are given the attribute 'great' due to their nature of giving generously. But interestingly, the word 'Hasti' in Sanskrit also means an elephant. *Hasta* is tusk or trunk, *hasti* is the one which is endowed with a trunk, that too a great one, which reminds one of great *Sri Gaṇeśa*.

Mantra 2:

वि॒द्मा हि त्वा॑ तुविकू॒र्मिं॑ तु॒विदे॑ष्णं तु॒वीम॑घं ।
तु॒वि॒मा॒त्रमवो॑भिः ॥ - RV 8-81-2

विद्मा – (we) know, हि – indeed, त्वा – you, तुविकूर्मिम् – of lots of deeds, तुविदेष्णम् – great giving nature, तुवीमघम् – of lot of wealth, तुविमात्रम् – of great proportions, अवोभिः – endowed with.

We know you to be one endowed with lot of (great) deeds, great giving nature and a lot of wealth in great proportions.

The word *tuvi* is repeated, which as evident, means great. Indra is saluted as the one with greatness in action, giving and possessing great proportion of wealth. One can imbibe an interesting teaching from here. The one who performs great deeds (*tuvi-kurmi*) attains great wealth (*tuvimagham*, *tuvimatram*). Further, when such wealth is attained, one should also be endowed with the nature of generous giving (*tuvi-deshnam*).

Mantra 3:

न॒हि त्वा॑ शूर दे॒वा न मर्ता॑सो॒ दित्सं॑तं ।
भी॒मं न गां वा॒रयं॑ते ॥ - RV 8-81-3

न हि – not, **त्वा** – you, **शूर** – valiant, **देवाः** – the Gods, **न** – not, **मर् तासः** – human beings, **दित्सन्त म्** – desirous of giving, **भीमम्** – the terrible, **न** – like, **गाम्** – the bull, **वा रयन्ते** – (can) stop.

The gods and the human beings cannot stop you, once you have desired to give. You are unstoppable like the fierce bull.

The strong desire of Indra to give is saluted and celebrated in the 3rd Mantra. The meaning is obvious - let us reflect upon it as follows: we unreservedly receive things right from our birth from our parents, nature, society, and fellow beings for our survival and sustenance. How much do we give back? Of course, there will be a desire to give back. But how strong is the desire? Are we converting all our desires, to give to some noble cause, into actions? We know the cause to be worthy, we also desire to give, but when it comes to actual giving, we shy away or we reduce the proportion of giving.

Look at the way Indra is described here. Once he has decided to give, no one can stop him from giving. He is like a fierce unstoppable bull in that regard. Such is the intense desire that we need to develop to give back to the society, fellow human beings and other beings and to the country. Thus Gaṇeśa or Indra has set an example as a leader in giving.

Let this Mantra in the *Gayatri Chandas* on repetition inspire us to intensify our desire to do our bit for the well-being of one and all.

Mantra 4:

एतो॒ न्विंद्रं॒ स्तवा॒मेशा॑नं॒ वस्वः॑ स्व॒राजं॑ ।
न राध॑सा मर्धिषन्नः ॥ - RV 8-81-4

एतो – come, **नु** – quickly, **इन्द्रम्** – Indra, **स्तवाम्** – let us praise, **ईशानम्** – the lord, **वस्वः** – of wealth, **स्वराजम्** – shining in his own glory, **न** – not, **राधसा** – with wealth, **मर्धिषत्** – (others) affect, **नः** – us.

Come quickly! Let us praise Indra, the Lord of wealth, and the one who is shining in his great glory. Let others not affect us by their affluence (when we are rich ourselves, the wealth of others won't afflict us).

Mantra 5:

प्र स्तोष॒दुप॑ गासिष॒च्छ्रव॒त्साम॑ गी॒यमा॑नं ।
अ॒भि राध॑सा जुगुरत् ॥ - RV 8-81-5

प्रस्तो षत् – let Indra be praised, **उपगासिषत्** – let accompanying songs be sung, **श्रवत्** – (Let him) listen, **साम** – the Saman, **गीयमानम्** – that is being sung, **अभि** – from all sides, **राधसा** – with wealth, **जुगुरत्** – let him bless.

Let the praise (of Indra) be sung, let the accompanying songs also be sung. Oh Indra! Listen to the *Saman* (*Samaveda* mantra) that is being sung and bless us from all sides with wealth.

4th and **5th Mantras** – This is an interesting set of mantras that shows an urge to gain wealth by glorifying the rich and powerful deity. But in the light of *Srimad Bhagavad Gita*, we see Bhagavan Krishna stating that I have four types of devotees - the distressed, the one who is desirous of wealth, the inquisitive and the wise (*Srimad Bhagavad Gita*, 7-16). Sri Krishna says that all the four are noble people. This is to indicate that it is not wrong to turn Godward when in need of health, wealth, or wisdom. Rather than becoming abjectly material, even in the pursuit of money, connection with God can be established. With the grace of God, in due course, a person becomes noble, ethical and self-conscious and righteousness.

Mantra 6:

आ नो भर दक्षिणेनाभि सव्येन प्र मृश ।
इंद्र मा नो वसोर्निर्भाक् ॥ - RV 8-81-6

नः – to us, **आ भर** – fill/bring, **दक्षिणेन** – by the right (hand), **सव्येन** – by the left (hand), **अभिप्रमृश** – Give, **इन्द्र** – Oh! Indra, **मा** – not, **नः** – us, **वसोः** – from wealth, **निर्भाक्** – leave out.

Let (Indra) give us wealth with his right hand and left hand. Oh! Indra! Do not leave us out of (granting) wealth.

As an innocent child, the mantra urges Indra to provide wealth with both the right and the left hands. Also, giving by both hands indicates generous giving and not holding back anything that is meant for distribution. This is called as देयेषु मुक्तहस्तता - having a free hand in giving (*Srimad Bhagavad Gita*, 18-43). Also the *Taittirīya Upaniṣad* recommends this approach in giving richly - श्रिया देयम्.

Through these mantras of Lord *Indra* or *Gaṇeśa* is praised for attaining wealth. This amply testifies to the fact that the Vedas are not just otherworldly, they are also for attaining wealthy prosperous living endowed with concern for others.

Mantra 7:

उप क्रमस्वा भर धृषता धृष्णो जनानां ।
अदाशूष्टरस्य वेदः ॥ - RV 8-81-7

उपक्रमस्व – (O Indra!) Come towards (wealth, to give), **आ भर** – bring, **धृषता** – with a bold mind, **धृष्णो** – O Tormentor!, **जनानाम्** – of the people, **अदाशूष्टरस्य** – the one who is extremely non-giving, **वेदः** – wealth.

Oh Indra! Come towards the wealth (to grant us). O Tormentor! With a bold mind (snatch) the wealth from among men, the one who is extremely non-giving (selfish). O Indra! You possess wealth which is adored by the wise / intelligent. (On being sought) grant that to us.

As is evident from the translations – this is also an unreserved Vedic prayer for wealth. As is always known, the one who seeks gets. Hence, the Vedas here teach us how to ask for what is required. Being reserved and introverted is not the way to lead a prosperous life. Prosperity

and withdrawing into a shell do not go together. We have to go out there into the world and boldly search for and seek our requirement.

Further, the Vedas also make a very strong comment on the selfish hoarders – who possess yet do not give. The mantra says, 'O Indra, Snatch wealth from them and give it to us'. This indicates that the rich also have a responsibility to give. One can become and should become rich, but not selfish. Such parity in wealth has been envisioned in ancient times.

Mantra 8:

इंद्र॒ य उ॒ नु ते॒ अस्ति॒ वाजो॒ विप्रे॑भि॒ः सनि॑त्वः ।
अ॒स्माभि॒ः सु तं स॑नुहि ॥ - RV 8-81-8

इन्द्र – O Indra!, **यः उ** – that which, **नु** – indeed, **ते** – with you, **अस्ति** – is, **वाजः** – food, **विप्रेभिः** – by the wise, **सनित्वः** – adored, **अस्माभिः** – by us (on being asked), **तम्** – that (food), **सु सनुहि** – grant well.

O Indra! Let your wealth, which gives happiness to all, come to us quickly. Our people (also), who are endowed with great many desires, are addressing prayers to you quickly.

This Mantra speaks of the wealth adored by the intelligent. This can have multiple meanings. The intelligent and wise will seek such wealth which will stay forever, i.e. daivee sampat – divine wealth. The divine wealth is elaborated in the *Srimad Bhagavad Gita* (Chapter 16) as abhayam (fearlessness), sattva samshuddhi (purity of the mind), jnana-yoga-vyavasthiti (being established in knowledge of the consciousness and the practice of Yoga) and so on.

The other possible meaning of 'wealth adored by the intelligent' can be this: seeking wealth with intelligence. The concept of wealth keeps changing. In early times, cattle constituted wealth. Later gold and silver, land and property were considered wealth. And in the current era, we have come to the level of digital currency. A person endowed with intelligence with regard to wealth will understand the changing paradigms of wealth and channelize his focus to attain wealth accordingly. This could be the probable meaning, as the entire sets of mantras are focused on attaining wealth. It is very interesting to note how the Vedic mantras are universal in nature and lend themselves to be understood depending on the times in which we live.

Mantra 9:

सद्योजुवस्ते वाजा अस्मभ्यं विश्वश्चंद्राः ।
वशैश्च मक्षू जरंते ॥ - RV 8-81-9

सद्योजुवः – endowed with the ability to move fast, **ते** – your, **वाजाः** – wealth/food, **अस्मभ्यम्** – towards us, **विश्वश्चन्द्राः** – which makes us all happy, **वशैः च** – and with (many) desires, **मक्षू** – quickly, **जरन्ते** – (we) praise.

We invite you, the leader of the gods. You are exceedingly comparable to food; you are a visionary among the visionaries. You are shining among the best mantras. O *Brahmaṇaspati* (Lord of food / actions)! Kindly listen to our prayers and be seated in the place of *Yajña* with your protective grace.

The key words in this mantra are Sadyojuva and Makshu, both of which indicate quick. As quick and intense are the prayers and endeavour for wealth, so quick will the attainment of wealth be. This is true for any pursuit in human existence. Hence, this mantra emphasizes the need to have an element of quick and intense effort. The same concept is also mentioned in *Brahmānandavalli* while defining one unit of human happiness where – to attain happiness, among other virtues, a person should also be ashishthah – a quick mover (आशि ष्ठो दृढिष्ठो बलिष्ठः, *Taittirīya Upaniṣad*, 2.8.1).

Thus, with regard to attaining wealth the mantras impart unselfishness, financial intelligence and the ability to act quickly and pro-actively.

Mantra 10:

गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमं ।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनं ॥ - RV 2-23-1

गणानाम् – of the group (of gods), **त्वा** – You, **गणपतिम्** – Leader of the group, **हवामहे** – we invite, **कविम्** – a visionary, **कवीनाम्** – among visionaries, **उपमश्रवस्तमम्** – the one who is exceedingly comparable to all (nourishing) food, **ज्येष्ठराजम्** – the one shining among the best, **ब्रह्मणाम्** – of the mantras, **ब्रह्मणस्पते** – O, Lord of actions/food!, **नः** – our (prayers), **शृण्वन्** – listening, **ऊतिभिः** – with protective grace, **आ सीद** – be seated, **सादनम्** – (in) the place of Yajña.

Be well seated Lord *Gaṇapati* / Indra (leader of the group)! In all the groups that praise you, you are stated as exceedingly intelligent among the visionaries. Nothing is done far or near without your presence. O Maghavan / possessor of wealth! This worship/adore is with great and varied praise (to you).

This Mantra is very popular. Though in our current convention we address it to Lord *Gaṇapati*, the elephant faced god, we can see that Gaṇapati is addressed as Brahmaṇaspati and that means the lord of action and food. It is interesting to note that food and action have cause-effect connection. If we act, we get the means for our sustenance and survival. In the Vedas, *Brahmaṇaspati* symbolizes this essential cause-effect connect. Such inspiration and protective grace of the lord of food and action is expected in every *Yajña* and every endeavour that we begin.

Mantra 11:

नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनां ।
न ऋते त्वत्क्रियते किञ्चनारे महामर्कं मघवंचित्रमर्च ॥ - RV 10-112-9

सु नि सीद (सुनि षीद) – be seated well, **गणपते** – O, Leader of the group!, **गणेषु** – among the group (of those who praise you), **त्वाम्** – you, **आहुः** – they state, **विप्रतमम्** – exceedingly intelligent, **कवीनाम्** – among visionaries, **न** – not, **ऋते** – without, **त्वत्** – you, **क्रियते** – is done, **किञ्चन** – anything, **आरे** – neither far nor near, **महाम्** – great, **अर्कम्** – prayers, **मघवन्** – O Possessor of wealth!, **चित्रम्** – of varied nature, **अर्च** – worship/accept and adore.

O Maghavan / possessor of wealth! To us, the seekers grant great fame / brilliant glow. O Friend! Lord of wealth! Understand the praise, we the friends, offer you. O Fighter in battles! O the one endowed with true prowess! Fight (our enemies). Make us partakers of wealth even from unexpected quarters.

Mantra 12:

अभिख्या नो मघवन्नाधमानान्त्सखे बोधि वसुपते सखीनां ।
रणं कृधि रणकृत्सत्यशुष्माभक्ते चिदा भजा राये अस्मान् ॥ - RV 10-112-10

अभिख्या – brilliant glow/fame (grant), **नः** – (to) us, **मघवन्** – O, Possessor of Wealth!, **नाधमानान्** – the seekers, **सखे** – O Friend!, **बोधि** – understand, **वसुपते** – Lord of Wealth, **सखीनाम्** – (the praise of) the friends (we), **रणम्** – fight, **कृधि** – do, **रणकृत्** – O Fighter in wars!, **सत्यशुष्म** – O the one with true prowess, **अभक्ते** – from unexpected quarters, **चित्** – also, **आ भज** – Make partakers, **राये** – of wealth, **अस्मान्** – us.

O friend, O lord of the earth, please understand the story of your friends, who are like Indra. O devotee of truth and warfare, please wage war against us.

11th and 12th Mantras – As mentioned earlier, according to Sri Sāyaṇācharya's commentary these mantras are addressed to Indra. But in our prevalent tradition, we chant this as a mantra for Sri Gaṇeśa. Indra / Gaṇeśa are described as the best among the intellectuals. In relation to the previous mantra if we see, to attain the means for sustenance through our action, we also need to apply our intellect exceedingly well. *Indra* / *Gaṇeśa* symbolize this dimension also. Hence, he has to be invoked in each action.

We need fame, glow, and wealth from unexpected quarters. But this path will not be without adversaries. We have to overcome them to reach the goal. *Indra* / *Gaṇeśa* symbolize the prowess that overcomes our adversaries.

Thus, through these final three mantras, we see *Indra* / *Gaṇeśa* symbolizing food, action, great intelligence and the prowess to overcome adversaries.

Conclusion

As is evident from the mantras, here Indra, the king among the gods, is invoked and saluted to attain wealth. Looking back at this very interesting Sukta on the divinity *Indra* / *Brahmaṇaspati*, we could see that the Vedas never discourage us from the pursuit of wealth. Not only that, they also provide us the knowledge wherewithal to achieve this. At the same time, the timeless Vedas also remind us to be free from selfishness, to share richly, leading to prosperity and happiness for one and all. Such is the pragmatic vision of the Vedas that makes it eternally relevant.

Hariḥ OM

\- *OM Tat Sat* –

About Author

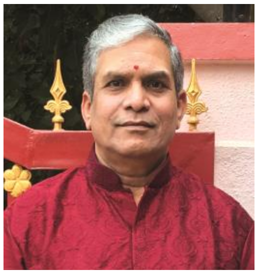

Dr. Raghava S. Boddupalli, MSc., PhD – After obtaining the PhD degree, he worked as a Scientist in the Department of Microbiology and Cell Biology at the Indian Institute of Science (IISc), Bangalore. Later, he worked as a Project Leader for a multinational agricultural biotechnology company. He has more than 35 years of experience as a scientist in field of Plant Biology and Agriculture Biotechnology. Over the last thirteen years, he has completed studying the Krishna Yajurveda. This has inspired him to publish several research articles on Vedas in relation to Botany. He has also completed two Vedic Projects titled, '*Plant Biology of Yajurveda*' and '*Plants of Atharvaveda - Their Descriptions and Uses*' sponsored by the Indian National Science Academy (INSA), New Delhi. He has edited and published three Veda books namely, '*Taittirīya Yajurvēdīya Āśīrvāda Manjarī*', '*Abhiśravaṇa Mantrah*' and '*Agnimantra Manjarī*'.

సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ

సోమంచి (తంగిరాల) విశాలాక్షి

వైస్ ప్రెసిడెంట్, వేద సంస్కృతి సమితి, హైదరాబాద్

నిత్యానందం పరమ సుఖదం కేవలం జ్ఞాన మూర్తిమ్
విశ్వాతీతం గగన సదృశం తత్త్వమస్యాది లక్ష్యమ్!
ఏకం సత్యం విమలమచలం సర్వ ధీ సాక్షి భూతమ్
భావాతీతం త్రిగుణరహితం సద్గురుం తం నమామి!!
శ్రుతి స్మృతి పురాణానా మాలయం కరుణాలయమ్!
నమామి భగవత్పాద శంకరం లోక శం కరమ్!!
సదాశివ సమారంభాం వ్యాస శంకర మధ్యమాం!
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురు పరంపరామ్!!

ఏ అంశమునైనను తార్కికముగా నిరూపించినచో, శాస్త్రీయపరముగా చెప్పినచో నది వైజ్ఞానిక పరముగా చేసిన సమర్పణమే అవుతుంది.

మన ప్రస్తుత అంతర్జాతీయ చర్చాసభ (seminar) యొక్క ముఖ్య ఆంశము లేక ప్రయోజనము ఏమిటంటే, సర్వ శాస్త్రములకు, అన్ని విద్యా విభాగములకు మూలము వేదములు అనీ, సంస్కృత వాఙ్మయము అని నిరూపించటము, మన సమస్త వైదిక వాఙ్మయమునకు వైజ్ఞానిక పరమైన వివరణను ఇవ్వగలము అని వివరించటము.

విజ్ఞాన శాస్త్రము భౌతిక విషయములను, విజ్ఞాన శాస్త్ర అంశములనే చెప్తుంది. తత్త్వ శాస్త్రము - ఆధ్యాత్మిక విద్య మటుకు భౌతికమైన, వైజ్ఞానిక శాస్త్రపరమైన అంశములను చెప్పటముతో పాటు విజ్ఞానశాస్త్రము ఆగిపోయిన చోటి నుంచి కూడా ప్రారంభించి ముందుకు సాగి, మూలములోకి, లోతుల్లోకి వెళ్ళి 'నేను' ను గురించి, మనను గురించి మనకు చెప్తుంది. ప్రపంచంలోని ఎవరైనా 'నేను' అంటారు. ఏదైనా 'నేను' అనే అంటుంది. ఆ 'నేను' ను గురించి తెలుసుకుంటే, సర్వము తెలిసినట్టే!

'*కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతి*' (ముండకోపనిషత్తు - 1.1.3) దేనిని తెలుసుకుంటే అన్నింటిని తెలుసుకున్నట్లవుతుంది? అని ప్రశ్నించగా '*యద్ విజ్ఞానేన సర్వమిదం విజ్ఞాతం స్యాత్, తద్ బ్రహ్మ*' ఏది తెలిస్తే సర్వము తెలుస్తుందో అదియే బ్రహ్మము.

'*యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవత్యమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతమితి*' (ఛాందోగ్యోపనిషత్ - 6.1.3) అని గురువు గారు సమాధానం చెప్పారు. మహావాక్యములు 'నేను' ను గురించి చెప్తున్నాయి.

'సర్వజ్ఞుడు' అంటే సర్వము పరమాత్మే అని తెలిసినవాడు. అంతేకానీ సర్వజ్ఞుడు' అంటున్న వారికి

కుమ్మరి పని వచ్చునా! కమ్మరి పని వచ్చునా! అని అడగటం ఉచితము కాదు.

పరమాత్మ చేత విశ్వ కల్యాణము కొరకు అనుగ్రహింప బడిన అపౌరుషేయ వేద విజ్ఞానమంతయు వైజ్ఞానిక పరమైనదే! దేవభాషయగు సంస్కృత భాషయందు ఆవిష్కృతమైన ఈ విజ్ఞానమంతయు విశ్వ విజ్ఞానమునకు మూలము.

పరమాత్మ చేత అనుగ్రహింపబడి, మహర్షులతో బోధింప బడిన వేదముల సారము ఉపనిషత్తులు. ఉపనిషత్సారము మహావాక్యములు. మహావాక్యముల సారమును ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చెప్పబడిన 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' అనే మహావాక్యముగా గ్రహించవచ్చును. సర్వ వేదోపనిషత్తులు ఈ మహాద్భుత వాక్యార్థమును బోధించుట కొరకే సమకట్టినందున ఈ వాక్యమునకు మూలాధార మహావాక్యము, (Fundamental Mahavakya) అని పేరు పెట్టాను. మూలాధార మహావాక్యమగు 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' మును గురించిన అవగాహనను. ఈ వ్యాసము ద్వారా కలిగించాలనుకుంటున్నాను.

ఈ వ్యాసములో మహావాక్యముల వివరణను, మూలాధార మహావాక్య వివరణను ఆధ్యాత్మిక పరముగా, తాత్త్విక పరముగా, వైజ్ఞానిక పరముగా, సాంఖ్య, యోగ సిద్ధాంతముల పరముగా, వేదాంత పరముగా వివరించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను.

మూలాధార మహావాక్యమైన 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' వాక్యార్థ వివరణను, ఈ మహావాక్యము బోధిస్తున్న సత్యాన్ని స్వచ్ఛమైన మనస్సుతో మానవులందరూ సంపూర్ణంగా అర్థం చేసుకుని, ఆకళించుకోగలిగితే, మానవులందరూ సత్వగుణ భరితులై, జిజ్ఞాసువు (బ్రహ్మ జిజ్ఞాసువు) లవగలుగుతారు, యథార్థ జ్ఞానాన్ని పొంద గలుగుతారు. కుటుంబములో, సమాజములో, దేశములో, ప్రపంచములో నైతిక విలువలు వర్ధిల్లుతాయి, అసమానతా భావనలు తొలగి పోతాయి, శాంతి సౌఖ్యములు, సౌమనస్యము వర్ధిల్లుతాయి, ఆత్మానందము లభిస్తుంది.

'*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' - అను వాక్యము ఏ అర్థమును బోధించుచున్నదో, ఆ అర్థమునే బోధించునటువంటి '*ఇదం సర్వం యదయమాత్మా*', '*సర్వం హ్యేతద్ బ్రహ్మ*' వంటి అనేక వాక్యములు వేదములలో, ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడినా, సర్వ వైదిక వాఙ్మయమునకు మూలము, ఆధారము అయిన వాక్యముగా, ఉపనిషద్బోధ సారముగా 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ', అను వాక్యమునే మూలాధార మహావాక్యముగా భావిస్తున్నాను. ఎందుకనగా ఇంతకంటే ఉత్కృష్టముగా సర్వ వేదోపనిషత్సారమును, పరబ్రహ్మమును చెప్పగలమా!!

'*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, తజ్జలానీతి శాంత ఉపాశీత*, అని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (3.14.1) బోధించుచున్నది. '*ఇదం సర్వం బ్రహ్మ ఖలు*' '*ఖలు ఇదం సర్వం బ్రహ్మ*' ఈ కనిపిస్తున్న విశ్వమంతా పరబ్రహ్మమే! 'ఇదం సర్వం బ్రహ్మ' -

అను వాక్యమునకు ఖలు అను అవ్యయమును చేర్చటము వలన ఈ మహావాక్యము అంతటి విశిష్టతను సంతరించుకున్నది. 'ఖలు' అను పదమునకు అర్థము 'తప్పనిసరిగా' అని. ఆంగ్ల భాషలో surely, indeed అంటాము. తప్పనిసరిగా ఈ సృష్టి అంతా పరబ్రహ్మమే! అని ఈ మహా వాక్యము బోధిస్తున్నది. 'ఖలు' అను పదముతో నిర్ధారించటము వల్లనే ఈ వాక్యమునకు ఇంతటి విశిష్టత కలిగినది.

సర్వము బ్రహ్మము లోనుంచే వస్తున్నాయి, బ్రహ్మము వలననే వర్ధిల్లుతున్నాయి, బ్రహ్మములోనే లీనమవుతున్నాయి. 'తస్మాత్' జాయతే, 'తస్మిన్' లీయతే, 'తేన' అస్తి ఇతి తజ్జలాని, తత్ జలాని. తజ్జలాని అని తెలుసుకుని శాంతముగా ఉపాసించవలెను. 'తజ్జలాని' అంటే, 'తజ్జత్వాత్, తన్నిష్ఠత్వాత్, తల్లత్వాత్' - అని తెలుసుకోవాలి. 'తత్' అంటే ఆ పరబ్రహ్మము. 'జన్ - జా' అను ధాతువునకు అర్థము పుట్టుట, అనగా సృష్టి, 'తజ్జత్వము'. 'ల, లీ- లయ్' అను ధాతువునకు కలిసిపోవుట, కరిగిపోవటము అని అర్థము. అనగా లయము, 'తల్లత్వము'. 'అన్' అనగా ఉండటము, సృష్టి కొనసాగటము. స్థితి అని అర్థము. అందుకే 'ప్ర' అనే ఉపసర్గతో కూడిన 'అన్' అను ధాతువును ప్రాణము అంటున్నాము. విశ్వమంతటా ఉండి, మనలో ఉన్న చిచ్ఛక్తే 'ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమానములు' అని పిలవబడే ప్రాణము. నేటి విజ్ఞాన శాస్త్రము చెప్పలేని ప్రాణము గురించి, ప్రాణోపాసనను గురించి ఉపనిషత్తులు చెప్పాయి, ప్రశ్నోపనిషత్తు వివరించింది. 'తన్నిష్ఠత్వము'. నిష్ఠ అనగా అందులోనే ఉండటము, పోషింపబడటము అని అర్థము. కనుక ఈ దృశ్య జగత్తంతా 'తజ్జలాని'.

నీరు అధిష్ఠానముగా కలిగిన అలలు, బుడగలు, సుడిగుండాలు మొదలైనవన్నీ సముద్రంలో నీటిలో పుట్టి, నిలిచి, లయించిపోయినట్లుగానే, ఈ దృశ్య జగత్తంతా తనకు అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మము నుంచి ఉద్భవించి, వర్ధిల్లి, బ్రహ్మములో లయించి పోతున్నది. ఇలా చెప్పటము కూడా మన వ్యవహారానికి మాత్రమే! ఉన్నది కేవలము బ్రహ్మమే! ఈ జ్ఞానము కలగటమే 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' మును అనుభవించటము, అర్థం చేసుకోవటము.

ఈ 'తజ్జలాని' అన్న ఉపనిషత్ బోధనే సహజకవి శ్రీ బమ్మెర పోతనామాత్యులవారు శ్రీమదాంధ్ర మహా భాగవతములోని, అష్టమ స్కంధము, గజేంద్ర మోక్షణములో, ఈ క్రింది పద్యములో వివరించారు —

'ఎవ్వనిచే జనించు జగమెవ్వని లోపల నుండు లీనమై
యెవ్వనియందు డిందు పరమేశ్వరు డెవ్వడు మూలకారణం
బెవ్వడనాదిమధ్యలయు డెవ్వడు సర్వము తానేయైన వా
డెవ్వడు వాని నాత్మభవునీశ్వరు నే శరణంబు వేడెదన్'

భగవంతుని - పరమాత్మ గురించిన నిర్వచనమును ఇంతకంటే గొప్పగా ఇంకెవ్వరూ చెప్పలేరన్నది సత్యము.

'*ఇదం సర్వం యదయమాత్మా*'. (బృహదారణ్యకోపనిషత్తు - 2.4.6) ఇదం సర్వం యత్ అయమ్ ఆత్మా. ఇదం సర్వం యత్, తత్, అయమ్ ఆత్మా.

ఈ కనిపించే సర్వము ఆ ఆత్మయే! ఏదైతే ఈ సర్వముగా గోచరిస్తున్నదో, అది ఈ ఆత్మ. మన అంతరాత్మ. అనగా పరమాత్మయే! పరబ్రహ్మమే!

మహా మహిమాన్వితమైన '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' అన్న ఒక్క సత్యాన్ని, నిత్య సత్యాన్ని చెప్పటానికే నాలుగు మహావాక్యములు వచ్చాయి. ఈ నాలుగు మహావాక్యములను వివరించటానికి అనేకమైన మహావాక్య సదృశ వాక్యములు వివరింపబడినాయి. ఈ ఉపనిషత్సార వాక్యార్థ బోధ కొరకే ఇంతటి వేదరాశి, ఇతిహాస పురాణములు, శాస్త్రములు అన్నీ ఏర్పడినాయి. అనంతమైన స్తోత్రాలు గద్యపద్య రచనలు అన్నీ అనుగ్రహించబడినాయి. అనగా సర్వ శాస్త్ర సారము ఉపనిషత్తులలో జ్ఞాన బోధక వాక్యములుగా బోధింపబడుతున్నది. అనంతమైన ఆ వాక్యముల సారము సూత్ర సదృశమైన, బీజ భూతములైన నాలుగు మహావాక్యములుగా చెప్పబడినది. నాలుగు మహావాక్యముల సారమే మూలాధార మహావాక్యముగా చెప్పదగిన '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*'. గణిత శాస్త్రములో, విజ్ఞాన శాస్త్రములో సూత్రములను ఇస్తారు. తరువాత వాటిని వివరిస్తారు. శ్రీ శ్రీనివాస రామానుజం గారు ఇచ్చిన ఫార్ములాలకు కొన్నింటికి ఇంకా ఇప్పటికీ పరిష్కారం కనుక్కోలేదు. అలాగే వేదములలోని, ఉపనిషత్తులలోని మహావాక్యములు, మహావాక్య సదృశ వాక్యములు అటువంటివే!

శ్రీ శుక రహస్యోపనిషత్తులో ఈ నాలుగు మహావాక్యములు ప్రస్తావించ బడినాయి. వేదవ్యాస మహర్షి తన కుమారుడైన శ్రీ శుకునకు బ్రహ్మోపదేశం చెయ్యమని పరమేశ్వరుని ప్రార్థించారు. సాంబసదాశివుడు శ్రీ శుక మహర్షికి శాశ్వతము, కైవల్య ప్రదమగు బ్రహ్మోపదేశమును, ప్రణవ సహితముగా నాలుగు మహావాక్యముల రూపమున ఉపదేశించారు. '*అథ మహావాక్యాని చత్వారి. యథా, ఓం ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, ఓం అహం బ్రహ్మాస్మి, ఓం తత్త్వమసి, ఓం అయమాత్మా బ్రహ్మ*'. (శుక రహస్యోపనిషత్తు - 19)

మహావాక్యములను షడంగములతో వివరించారు. పరమేశ్వరుని చేత రహస్యోపనిషదుపదేశమును పొందిన శ్రీ శుకమహర్షి జగత్తు పరబ్రహ్మములో లీనమగుటను అనుభవించి, తానే జగత్స్వరూపులుగ, బ్రహ్మ స్వరూపులుగ పరిణమించి, పరమ వైరాగ్య భావమును పొంది బ్రహ్మానంద మగ్నుడై అడవిలో వెళ్ళిపోతుంటే, బ్రహ్మ సూత్రములను, అష్టాదశ మహా పురాణములను, శ్రీ మహాభారతాది గ్రంథరాజములను రచించిన, సాక్షాత్తుగా శ్రీ మహావిష్ణు స్వరూపులైన వేదవ్యాస భగవానులు పుత్ర మోహంతో 'హా కుమారా! నన్నొదిలి వెళ్ళకు నాయనా!' అంటూ ఎలుగెత్తి అరుస్తూ కొడుకు వెంట పరుగెత్తారట. శ్రీ శుక బ్రహ్మము సకల జగత్స్వరూపమును పొందుట వలన, అప్పుడు సర్వ భూతములు ఆయన పలుకులకు ప్రతిధ్వనించాయి. తన పుత్రుడు సర్వమయుడని గ్రహించి వ్యాసమహర్షి పరమానందం పొందారు, శ్రీమద్భాగవతము రచించి పరమ శాంతిని పొందారు.

అసలు మహావాక్యము అంటే ఏమిటి? గొప్ప వాక్యము. '*మహత్ చ ఇదం వాక్యం మహావాక్యమ్*. పరమోత్కృష్టమైన వాక్యము. మహత్తును - పరబ్రహ్మమును గురించి చెప్పే వాక్యం మహావాక్యము.

జ్ఞాన కాండ అయిన ఉపనిషత్తులు పరబ్రహ్మమును '*అణోరణీయాన్మహతో మహీయాన్*' (కఠోపనిషత్తు - **1.2.20**) అన్నాయి. ఆత్మ తత్త్వము అణువు కంటే అణువు, మహత్తు కంటే మహత్తు. అణువులోను, మహత్తులోను ఉన్న శక్తి అఖండమైనది, అనంతమైనది, నాశన రహితమైనది.

దీనినే ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్ర వేత్తలు తమ 'అణు సిద్ధాంతము (Atomic theory) లో 'అణువులో ఎంత శక్తి ఉన్నదో, విశ్వములో అంత శక్తి ఉన్నదని' చెప్తారు. ఎందుకంటే విశ్వమంతా అణుసముదాయమే కనుక.

కణాద మహర్షి రచించిన, షడ్దర్శనములలో ఒకటైన వైశేషిక దర్శనము ఈ సృష్టి అంతా అణువులతో నిర్మించబడినదని చెప్తోంది. మన ఆధునిక అణుసిద్ధాంతమునకు మూలము కణాదుని వైశేషిక సిద్ధాంతమే !

విజ్ఞానశాస్త్రంలో 'Matter can neither be created, nor destroyed' అని చెప్పారు. అలాగే 'Energy can neither be created, nor destroyed' అంటారు. **1905**వ సంవత్సరంలో ఆల్బర్ట్ ఐన్స్టీన్ అనే విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త 'ఘనపదార్థంగా కనిపించే ద్రవ్యమంతా నిజానికి ఏదో ఒక శక్తి స్వరూపమేననీ, పదార్థాన్ని శక్తి రూపంలోకి పరివర్తనం చెందించటం సాధ్యమే'నని నిరూపిస్తూ వ్యాసం వ్రాసి ప్రకటించాడు. అందులో $E=mc^2$ అనే సూత్రాన్ని ప్రకటించాడు. ఈ పదార్థము, శక్తి గురించి, ప్రాణోపాసన గురించి ప్రశ్నోపనిషత్తులో వివరంగా బోధింపబడినది. సృష్టిలో రయి అనగా పదార్థము (Matter), ప్రాణము అనగా శక్తి (Energy) కలిసి ఉంటాయని చెప్పారు. ప్రతి పదార్థములోను ద్రవ్యము, శక్తి అనగా సంకల్పము, చిచ్ఛక్తి కలిసి ఉంటాయని బోధించారు. ఎన్నో లక్షల సంవత్సరాల క్రితం మన మహర్షులు చెప్పిన సత్యాలను ఆధునిక యుగంలో విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు పరిశోధించి నిరూపిస్తున్నారు.

మన ఉపనిషత్తులలో, హైందవ దర్శనములలో విశ్వము పరమాత్మ సంకల్పంతో సృష్టింప బడింది. పదార్థము (Matter) పరమాత్మలో - శక్తిలో ఉన్నది. శక్తి నుంచి బహిర్గత మవుతుంది. పరమాత్మే విశ్వంలా కనిపిస్తున్నాడు. '*విశ్వం విష్ణుః వషట్కారో...*' ఆ శక్తినే ఆధునిక వైజ్ఞానికులు Energy అంటారు. మన వేదాంతులు 'పరబ్రహ్మము' అంటారు. మహావాక్యములు ఈ శక్తిని గురించి, పరమాత్మను - పరబ్రహ్మమును గురించి, ప్రకృతి గురించి, జీవుని గురించి, జీవబ్రహ్మైక్యమును గురించి చెప్తున్నాయి.

వాక్యము అనగా చెప్పబడినది. వచ్ - చెప్పుట, వాచ్యము - చెప్పదగినది, చెప్పబడినది. 'మహత్' అయిన పరతత్త్వమును గురించి చెప్పబడిన వాక్యము

మహావాక్యము. పరబ్రహ్మమును గురించి చెప్పునవి కనుక మహావాక్యములు అత్యంత రహస్యములు. ఇంద్రియాతీత జ్ఞానము కనుక అది రహస్యమైనది.

అపౌరుషేయ వేదముల యొక్క గూఢ భావము మహావాక్యములలో చెప్పబడినది. అవాఙ్మానస గోచరమైన, అనుభవైక వేద్యమైన పరబ్రహ్మమును గ్రహించుటకు ఉపకరించు బోధలు మహావాక్యములు. మహర్షులకు, యోగులకు తపస్సమాధి స్థితిలో సాక్షాత్కరించిన, స్ఫురించిన నిత్య సత్యముల సారము మహావాక్యములు. మహర్షులు తపస్సమాధి స్థితిలో ఉన్నప్పుడు వారికి వినిపించిన, స్ఫురించిన, వారు అనుభవించిన అలౌకికమైన జ్ఞాన వాక్కులు మహావాక్యములు.

నాలుగు వేదములకు సంబంధించిన నాలుగు ఉపనిషత్తుల నుండి ఒక్కొక్క వేదము యొక్క సారముగా ఆ వేదమునకు సంబంధించిన ఒక్కొక్క ఉపనిషత్తు నుండి ఒక్కొక్క మహావాక్యము స్వీకరింపబడినది. ఋగ్వేదమునకు సంబంధించిన ఐతరేయోపనిషత్తులోని '*ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ*', (3.1.3) యజుర్వేదమునకు చెందిన బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోని '*అహం బ్రహ్మాస్మి*', (1.4.10) సామవేదాంతర్గతమగు ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని '*తత్త్వమసి*', (6.8.7) మరియు అథర్వణ వేదాంతర్గతమగు మాండూక్యోపనిషత్తులోని '*అయమాత్మా బ్రహ్మ*' (మాం. ఉ. 2) అనునవి నాలుగు మహావాక్యములు. జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు తమ నలుగురు ముఖ్య శిష్యులకు ఈ నాలుగు మహావాక్యములను ఉపదేశించారు. బ్రహ్మ జిజ్ఞాసువులగు శిష్యులకు గురువులు మహావాక్యములను ఉపదేశిస్తారు. మహావాక్యోపదేశమును పొందటానికి అర్హత - శిష్యులు సాధన చతుష్టయ సంపన్నులై ఉండటము. ఉపనిషత్తులలో అనేకములైన గొప్ప వాక్యములున్నను, ఈ నాలుగే మహావాక్యములు అని మనకు శుకరహస్యోపనిషత్తు వలన తెలియుచున్నది. మరి ఈ నాలుగు మహావాక్యములకు, ఇతర ఉపనిషద్వాక్యములకు గల తేడా ఏమిటి? అని పరిశీలిద్దాము. ఉన్న ఒకే ఒక్క పరబ్రహ్మమును, పరతత్త్వమును మనము అనేక నామరూపాలతో కొలుస్తున్నాము. అలాగే ఉపనిషత్తులలోని గొప్ప గొప్ప వాక్యములన్నీ ఆ ఒకే ఒక్క పరబ్రహ్మమును గురించే చర్చిస్తున్నాయి. అన్ని వాక్యములు పరబ్రహ్మమును గురించే వివరిస్తున్నాయి. కానీ ఈ నాలుగు మహావాక్యములు కలిసి సంపూర్ణముగా, సమగ్రముగా పరబ్రహ్మమును బోధపరుస్తున్నాయి. ఈ మహావాక్యములు అరణి సదృశములై, సూత్రప్రాయములై, బీజ రూపములై సర్వ వేదోపనిషత్సారమైన మూలాధార మహావాక్యమును 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' ను బోధిస్తున్నాయి. 'సా కాష్ఠా సా పరా గతిః' (కఠోపనిషత్తు - 1.3.11) అన్నట్లుగా అదే పరమమైనది, పరమావధి. దీనికి మించి మరొకటి లేదు. ఇక్కడ 'సా' అంటే అది. అది అనగా అనిర్వాచ్యమైన పరబ్రహ్మము. నిర్గుణము, నిరంజనము, త్రిగుణాతీతము, త్రిలింగాతీతము, త్రికాలాతీతము కనుకనే పరబ్రహ్మమును 'తత్' శబ్దంతో

చెప్తాము. తత్ శబ్ద రూపములగు 'సః', 'సా', 'తత్' లతో చెప్తాము. మొదటి మహావాక్యము 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ'. ప్రకృష్టమైన జ్ఞానము ప్రజ్ఞానము. దీనిని 'వివరణ వాక్యము' అంటారు. జ్ఞానము అనేదే బ్రహ్మము. జ్ఞానము అంటే తెలివి, తెలుసుకొనుట. జ్ఞాత, జ్ఞానము, జ్ఞేయము అను త్రిపుటి జ్ఞానమే ప్రజ్ఞానము. త్రిపుటి ఏకమవటమే ప్రజ్ఞానము. జ్ఞానము అంటే ఎరుక. జ్ఞానము అనేది లౌకిక జ్ఞానము, పారలౌకిక జ్ఞానము, ఆత్మ జ్ఞానము కూడా. జ్ఞానము, విజ్ఞానము, ప్రజ్ఞానములు మన అనుభవములోనివే. పంచ జ్ఞానేంద్రియముల ద్వారా, పంచ కర్మేంద్రియముల ద్వారా, మనస్సు ద్వారా, పఠన, శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనల ద్వారా జ్ఞానము కలుగుతున్నది. వాక్కు ద్వారా జ్ఞానము కలుగుతుంది. వాక్కు చేత, బుద్ధి చేత చతుర్వేదాలు, వేదాంగాలు, పురాణేతిహాసాలు, యజ్ఞ యాగాలు, సర్వ జ్ఞానము తెలియుచున్నది. విశ్వము గ్రహించబడుచున్నది. సర్వ జీవరాశి గురించి, స్థావర జంగమాత్మక ప్రకృతి గురించి తెలియుచున్నది. భూతభవిష్యద్వర్తమానములను తెలుసుకుంటున్నాము. అటువంటి వాక్కు వల్ల, బుద్ధి వల్ల తెలియబడు జ్ఞానము ప్రజ్ఞానము. సృష్టిలో వేటివేటి నుంచి జ్ఞానము పొందుతున్నామో అవన్నీ బ్రహ్మము యొక్క అంశములే. సృష్టి రూపములో ప్రకటితమవుతూ, యావద్విశ్వానికీ ఆధారమయిన, విశ్వ స్వరూపమయిన, విశ్వాతీతమైన చిచ్ఛక్తే పరబ్రహ్మము అని అనుభవముతో తెలుసుకోవటమే ప్రజ్ఞానము. ప్రజ్ఞానమే బ్రహ్మ. భౌతిక స్థితిలో తెలిసే జ్ఞానము ప్రత్యక్ష జ్ఞానము, పరోక్ష జ్ఞానము. అది అపరోక్షమవాలి. ఆ అపరోక్ష జ్ఞానమును అనుభూతి చెందాలి. శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు 'అపరోక్షానుభూతి' అను ప్రకరణ గ్రంథమును రచించారు. తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని భృగువల్లిలో అపరోక్ష జ్ఞానము తపస్సు ద్వారా సిద్ధిస్తుందనీ, అంతర్ముఖ స్థితిలో విజ్ఞానము గోచరిస్తుంది కనుక విజ్ఞానమే బ్రహ్మమని చెప్పబడింది. '*విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్* (తైత్తిరీయోపనిషత్తు - 3.5.1).

'*యేనేక్షతే శృణోతీదం జిఘ్రతి వ్యాకరోతి చ*।
స్వాద్వస్వాదూ విజానాతి తత్ప్రజ్ఞానముదీరితమ్' ॥
(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 7)

దేని వలన రూపమును చూచుచున్నామో, దేని వలన శబ్దమును వినుచున్నామో, దేని వలన వాసన గ్రహించుచున్నామో, దేని వలన నోటితో మాట్లాడ గలుగుతున్నామో, రుచి అరుచి అని తెలుసుకుంటున్నామో, మధుర మధురేతర వస్తువులను గుర్తిస్తున్నామో దానినే 'ప్రజ్ఞానము' అన్నారు.

'*యదేతద్ధృదయం మనశ్చైతత్. సంజ్ఞాన, మాజ్ఞానం, విజ్ఞానం, మేధా, దృష్టిర్ధృతిర్మతిర్మనీషా, జూతిః, స్మృతిః, సంకల్పః, క్రతురసుః, కామో, వశ ఇతి సర్వాణ్యేవైతాని ప్రజ్ఞానస్య నామధేయాని భవన్తి* (ఐతరేయోపనిషత్తు - 3.2). ఈ హృదయము, మనస్సు, చేతనత్వము, ఈశ్వరత్వము, సమస్త వివేకము, సద్ జ్ఞానము, శాస్త్ర జ్ఞానము, సకలము నెరిగెడి జ్ఞానము,

ధైర్యము, మననము, మనోదార్ఢ్యము, మనో వేదన జ్ఞానము, స్మరణము, రూపాదులను గ్రహించు జ్ఞానము, నిశ్చయము, ప్రాణ వృత్తి, ఆశ, స్వాధీనత అనునవన్నియు ప్రజ్ఞానము యొక్క నామధేయములే అగుచున్నవి. అనుభవ జన్య జ్ఞానము విజ్ఞానము. జ్ఞానమును ఆచరణలో చూపించినప్పుడు అది విశేషమైన జ్ఞానము - విజ్ఞానమవుతుంది. 'ఏష బ్రహ్మా, ఏష ఇంద్రః, ఏతే ప్రజాపతిరేతే సర్వే దేవాః, ఇమాని చ పంచభూతాని పృథివీ వాయురాకాశ ఆపో జ్యోతీగ్ంష్యేతానీమాని చ క్షుద్రమిశ్రాణీవ । బీజానీతరాణి చేతరాణి చాండజాని చ జారుజాని చ స్వేదజాని చ ఉద్భిజ్జాని చ అశ్వాగావః పురుషా హస్తినో యత్కించేదం ప్రాణి జంగమం చ పతత్రి చ యచ్చ స్థావరమ్! సర్వం తద్ప్రజ్ఞా నేత్రం. ప్రజ్ఞానే ప్రతిష్ఠితం । ప్రజ్ఞా నేత్రో లోకః, ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠా, ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ' (ఐతరేయోపనిషత్తు - 3.3). ఇతడే బ్రహ్మ, ఇతడే ఇంద్రుడు, ఇతడే ప్రజాపతి. ఈ దేవతలందరూ అతడే! భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశమనెడు పంచ మహా భూతములు, అల్పమగు జంతువులు, విత్తనములు, స్థావర జంగమములు, అండజములు, జరాయుజములు, స్వేదజములు, ఉద్భిజ్జములు, గుఱ్ఱము, ఆవు, ఏనుగు, మనుష్యులు, ఇంకా జంగమములైన అన్ని రకముల ప్రాణులు, ఎగిరే పక్షులు అన్నియు ఆ ప్రజ్ఞా నేత్రములే. ప్రజ్ఞానమునందే నిలకడ కలిగి ఉన్నవి. లోకమంతా ప్రజ్ఞానమునే నేత్రముగా కలిగి ఉన్నది. ప్రజ్ఞానమునందే ప్రతిష్ఠింపబడి, ప్రజ్ఞానము ఆధారముగా ఉన్నది. '*ప్రజ్ఞానమే బ్రహ్మ*'. ప్రకృతి, జీవాత్మ, పరమాత్మల జ్ఞానము ప్రజ్ఞానమే! జ్ఞానమును విద్య అనవచ్చును. ముండకోపనిషత్తులో ఇలా ఉన్నది - శౌనక మహర్షి అంగిరస మహర్షిని ఇలా ప్రశ్నించారు - '*కస్మిన్ను భగవో విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతీతి*' (ముండకోపనిషత్తు - 1.1.3). హే భగవన్! దేనిని తెలుసుకున్నట్లైతే, అన్నింటినీ తెలుసుకున్నట్లు అవుతుంది'? దానికి గురువుగారు 'ఆత్మను తెలుసుకుంటే సర్వము తెలుస్తుందని' చెప్పారు. ముండకోపనిషత్తులో అంగిరస మహర్షి ఇలా చెప్పారు - '*ద్వే విద్యే వేదితవ్యే ఇతి హ స్మ యద్ బ్రహ్మవిదో వదన్తి పరాచైవాపరా చ*'. '*తత్రాఽపరా ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వ వేదః శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛందో జ్యోతిషమితి, అథ పరా యయా తదక్షరమధిగమ్యతే*'!! (ముండకోపనిషత్తు - 1.1.4&5).

పరావిద్య, అపర విద్య అని విద్య రెండు రకాలుగా ఉంటుందని బ్రహ్మవిదులు చెప్తున్నారు. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వ వేదము, శిక్ష, కల్పము, వ్యాకరణం, నిరుక్తం, ఛందశ్శాస్త్రం, జ్యోతిషం వంటివన్నీ అపర విద్యలే! ఏ విద్య చేత అక్షరుడగు పరమాత్మ యొక్క స్వరూపము ప్రాప్తిస్తుందో అది పరా విద్య, బ్రహ్మ విద్య. ఈ పరా అపరా విద్యల జ్ఞానము ప్రజ్ఞానము.

రెండవ మహావాక్యము '*అహం బ్రహ్మాస్మి*'. నేనే ఆ పరబ్రహ్మమును అయి ఉన్నాను. దీనిని 'అనుభవ వాక్యము' అంటారు. ఏ విశ్వ చైతన్యము అఖండము, అనంతము,

నిర్గుణము, నిరవద్యము, నిరంజనమో, ఆ విశ్వ చైతన్యమే యావద్విశ్వానికీ అతీతము, విశ్వాధారము, విశ్వాంతర్గతము. అదే సర్వ జీవులందు, సర్వ ప్రాణులందు, సమస్త వస్తు సంజాతమందు ప్రకాశిస్తున్నది. అదే మన దేహేంద్రియాదులకు, మనో బుద్ధులకు, సర్వమునకు ఆధారము. అదే పరబ్రహ్మము. మన దేహేంద్రియములను ప్రకాశింపజేస్తూ ఆ పరంజ్యోతే మనలో 'నేను' అనే స్ఫురణతో ఉన్నది. అవిద్యలో ప్రతిఫలించిన ఆ చైతన్యమునే 'నేను' అని వ్యవహరిస్తున్నాము. ఈ 'నేను' యే బ్రహ్మమని గుర్తించటమే, అనుభవించటమే '*అహం బ్రహ్మాఽస్మి*'. ఏ ఆశ్రమంలో ఉన్నవారు ఆ ఆశ్రమ ధర్మాలను పాటిస్తూ, ఎవరి కర్తవ్యాలను వారు ధర్మబుద్ధితో, చిత్తశుద్ధితో, సృష్టిలోని ఏదీ నాది కాదు, సర్వము పరమాత్మదే, సర్వము పరమాత్మే - '*ఈశావాస్యమిదం సర్వం*' అనే భావముతో, ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేస్తూ, శాస్త్ర పఠనము ద్వారా జ్ఞానము సంపాదించుకుని, మననము చేస్తూ, ఆలోచించి, తపించి, అప్పుడు ముక్తులవాలి, మోక్షం పోందాలి. ఆ జ్ఞానమే '*అహం బ్రహ్మాఽస్మి*' జ్ఞానము.

'*బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్*' (తైత్తిరీయోపనిషత్తు - 2.1.1) - అన్న ఈ వాక్యాన్ని వివరించటానికి '*దశమస్త్వమసి*' ని చెప్తారు. అజ్ఞానము వల్ల యదార్ధజ్ఞానం లోపిస్తుంది, దానివల్ల దుఃఖం కలుగుతుంది. పదిమంది శిష్యులు ఏరుదాటి వచ్చారు. వారిలో ఒకతను తనను వదిలేసి మిగతా తొమ్మిది మందిని మాత్రమే లెక్కించి, తమ పదిమందిలోనుంచి ఒకరిని ఏరు మింగేసిందని భోరుమంటుంటే గురువుగారు వచ్చి, పదిమందిని నిలబెట్టి లెక్కించి మీరు పదిమంది క్షేమంగా ఉన్నారు, ఆ పదవ వాడివి నువ్వే అని చెప్పగానే, అజ్ఞానము నశించగానే సరైన జ్ఞానం కలిగిన అతను 'నేనే పదవ వాడను' అని గ్రహించగానే పదవవాడయ్యాడు. అలాగే ఎవరు బ్రహ్మ జ్ఞానమును గ్రహించినా వారు బ్రహ్మమే అవుతారు. బ్రహ్మజ్ఞాని నిత్య ముక్తుడే. భేద దృష్టి నుంచి అభేద దృష్టికి వెళ్ళగలిగినప్పుడు '*అహం బ్రహ్మాఽస్మి*' అనే అనుభవ జ్ఞానం వస్తుంది. 'అహమస్మి' అనే స్పృహ బ్రహ్మమునకున్నది. దేహానికి లేదు. 'నేను ఉన్నాను' అని మనలోని బ్రహ్మము వల్లనే అంటున్నాము. మనము మనస్సుతో 'నేను' అని భావిస్తున్నాము. ఇంద్రియాలతో విషయాలను అనుభవిస్తున్నాము. కనుక ఇంద్రియాలతో కూడిన ఈ దేహమే నేను అనుకుంటున్నాము. 'అహం బ్రహ్మాఽస్మి' అనుభవంలోకి రావటానికి అంతర్ముఖులమవాలి. మన ఈ దేహము చైతన్యము వల్ల పని చేస్తున్నది. పరబ్రహ్మమును ఆధారం చేసుకుని ప్రవర్తిస్తున్నది. బ్రహ్మము అనే చైతన్యము జీవుని ద్వారా ప్రసరిస్తూ, దేహం ద్వారా బైటకు వస్తున్నది. 'నేను' అనే చైతన్యము 'పరబ్రహ్మమ' ని గ్రహిస్తే 'నేను' అనేది అనుభవంలోకి వస్తుంది. విద్యుచ్ఛక్తి కంటికి కనపడదు. కానీ లైట్లు, మైకులు, మిక్సీలు, ఫాన్లు మొదలైన పరికరముల ద్వారా ప్రకటిత మవుతుంది.

భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ తనకంటే శ్రేష్ఠమైనదేదీ లేదనీ, దారముతో గుచ్చబడిన పూసలలాగా సమస్త జగత్తు తనయందే కూర్చబడినదనీ చెప్పారు.

'మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ।

మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥

(భగవద్గీత - 7.7)

చక్కెర కలిపిన నీటిని చూపించి 'ఇదేమిటీ?' అని అడిగితే, చూడగానే మంచినీరని చెప్తాము. కాస్త రుచి చూపిస్తే, త్రాగి, పంచదార కలిపిన నీరని చెప్తాము. అనుభవ జ్ఞానమే అసలైన జ్ఞానము. మంచినీరని చెప్పేవి భౌతిక విద్యలు. చక్కెర నీరని గ్రహించేలా చేసేది ఆత్మ విద్య.

'బ్రహ్మ వా ఇదమగ్ర ఆసీత్. తదాత్మానమేవావైత్. అహం బ్రహ్మాఽస్మీతి. తస్మాత్ తత్ సర్వమభవత్ (బృహదారణ్యకోపనిషత్తు - 1.4.10). *'అతః బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతి'*. ఈ సమస్త ప్రపంచము సృష్టికి పూర్వము పరబ్రహ్మముగానే ఉన్నది. ఆ పరబ్రహ్మము 'నేను పరబ్రహ్మమునయి ఉన్నాను' అని తనను తాను తెలుసుకున్నది. ఈ విధముగా తెలుసుకొనుట వలన పరబ్రహ్మము తానే సర్వ స్వరూపముగా అయినది. ఎవరు తమను పరబ్రహ్మముగా తెలుసుకుంటారో, వారు బ్రహ్మమే అగుచున్నారు. వారే ఆ పరబ్రహ్మముగా భాసిస్తారు. ఈవిధంగా జీవాత్మ స్థాయి నుంచి విశ్వాత్మ స్థాయికి ఎదిగి అనుభవంతో ఆత్మను పొందాలని ఉపనిషత్తులు చెప్తున్నాయి.

ఈ విధంగా మహావాక్యములను ఆధ్యాత్మిక పరంగా తెలుసుకోవాలి.

'పరిపూర్ణః పరాత్మాఽస్మిన్ దేహే విద్యాధికారిణి।

బుద్ధేః సాక్షితయా స్థిత్వా స్ఫురన్నహమితీర్యతే ॥

(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 7)

ఈ శరీరమందు పరిపూర్ణుడైన పరమాత్మ బుద్ధికి సాక్షిభూతుడై యుండి ప్రకాశించువాడై 'నేను' 'అహం' అని చెప్పబడుచున్నాడు.

'స్వతః పూర్ణః పరాత్మాఽత్ర బ్రహ్మ శబ్దేన వర్ణితః।

అస్మీత్యైక్య పరామర్శః తేన బ్రహ్మ భవామ్యహమ్' ॥

(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 7)

స్వతః సిద్ధముగా పరిపూర్ణుడై ఆ పరమాత్మయే బ్రహ్మ శబ్ద వాచ్యుడౌతున్నాడు. జీవ బ్రహ్మముల యొక్క ఐక్యతను 'అస్మి' అను అనుసంధాన క్రియా పదము తెలియజేయుచున్నది. కనుక నేను ఆ పరబ్రహ్మమును, పరమాత్మను అగుచున్నాను.

జగద్గురువులు శ్రీ ఆది శంకర భగవత్పాదులు తమ మహావాక్య దర్పణంలో ఇలా చెప్పారు...

'బ్రహ్మైవాహమిదం విశ్వం ఇతి విశ్వస్యచాత్మనః।

బ్రహ్మ మాత్రత్వ విజ్ఞానం నిర్గళమనారతమ్' ॥

నేను బ్రహ్మమును. ఈ విశ్వమంతా బ్రహ్మము చేత నిండి ఉండి, బ్రహ్మము తప్ప ఇతరము లేనిది. కనుక ఈ జ్ఞానముతో ప్రపంచమును దర్శించు వారు, ప్రవర్తించు వారు భవ బంధముల నుంచి ముక్తులవుతారు.

'బ్రహ్మైవాస్మీ ఽతి బోధేన దేహోఽహమితి ధీ పశుమ్।
కృత్వా పూర్ణాహుతిం బ్రహ్మణ్యశరీరో భవేన్మునిః॥

'నేను బ్రహ్మమును' అనే జ్ఞానముతో, శరీరముతో సంబంధము ఉన్నదనే జ్ఞానమును కలిగించే మనస్సు అనే జంతువును పరబ్రహ్మమనే హోమాగ్నిలో ఆహుతిగా సమర్పించిన బ్రహ్మజ్ఞాని తానే నిరాకార బ్రహ్మమగుచున్నాడు.

మూడవ మహావాక్యము '*తత్త్వమసి*'. దీనిని 'ఉపదేశ వాక్యము' అంటారు. 'తత్' అనగా అది, ఆ పరమాత్మ. 'త్వం' అనగా నీవు, జీవుడు. 'అసి' అనగా అయి ఉన్నావు. ఇది అనుసంధాన క్రియాపదము. '*తత్త్వమసి*' అనగా అది నీవే అయి ఉన్నావు. పరబ్రహ్మము నీ సహజ స్వభావము. అది నీవే అయి ఉన్నావు. ఈ మహావాక్యమును 'జీవ బ్రహ్మైక్య బోధక వాక్యము' అని కూడా అంటారు. 'అసి' అన్న పదము ఐక్యతను తెలియజేస్తున్నది. 'తత్' కి 'త్వం' కి ఐక్యత చెప్పబడింది.

గురువు గారు, తండ్రి అయిన ఉద్దాలక మహర్షి, తన కుమారుడు, శిష్యుడు అయిన శ్వేతకేతువునకు '*యద్విజ్ఞానేన సర్వమిదం విజ్ఞాతం స్యాత్, తద్ బ్రహ్మ*' (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు) అని చెప్పి, ఏది తెలిస్తే సర్వము తెలుస్తున్నదో ఆ విజ్ఞానమును, బ్రహ్మమును గురించి అనేక ఉపనిషత్తులతో వివరిస్తూ '*తత్త్వమసి శ్వేతకేతో*' అంటూ తొమ్మిది సార్లు బోధించారు.

'*యథా సౌమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారంభణం వికారో నామధేయమ్, మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్*' । (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు - 6.1.4). ఓ సౌమ్యా ! మట్టి ముద్దను తెలుసుకుంటే, మట్టితో తయారైన కుండలు, మూకుళ్ళు, ముంతలు, కుండీలు మొదలైనవన్నీ తెలుస్తున్నాయి. ఉన్నది ఒక్క మట్టే. అదే సత్యం. దాని నుండి తయారైనవన్నీ అసత్యములు. మూల సత్యము యొక్క వికారములు, మార్పు కలిగినవి, నశించిపోయేవి. ఏ మార్పు లేని అవికారము మట్టి. నామరూపములు వికారములు. నామరూపములకు ఆధారమైన పరబ్రహ్మము సత్యము, అవినాశి, మార్పు లేనిది. అదే విధంగా బంగారము మూల పదార్థము. ఆభరణములు దాని వికారము. అలాగే ఇనుము మూల పదార్థము. దానితో చేయబడిన వస్తువులు వికారములు.

'*స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మా, తత్త్వమసి శ్వేతకేతో*' । (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు - 6.8.7) అని వివరిస్తూ, సత్తును అసత్తును వివరిస్తూ, పరబ్రహ్మ లక్షణములను గురించి తెలియపరచి, 'నీవు ఆ పరబ్రహ్మమువే అయి ఉన్నావు' అని బోధించారు. జహదజహల్లక్షణా వృత్తితో 'ఆ దేవదత్తుడే ఈ దేవదత్తుడు' అనీ, 'సోఽయం ద్విజ' ఉదాహరణతో, బాల్యములో తప్పిపోయిన రాజకుమారుడు, మేకల గుంపులో పెరిగిన సింహ కిశోరము వంటి

ఉదాహరణలతోను, అనేక ఉపపత్తులతో 'తత్త్వమసి' మహావాక్యమును వివరించ వచ్చును.

'*ఏకమేవాద్వితీయం సన్ నామరూప వివర్జితమ్* ।
సృష్టేః పురాऽధునాऽప్యస్య తాదృక్త్వం తదితీర్యతే ॥

(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 8)

సృష్టికి పూర్వము ఏకము, అద్వితీయము, నామరూప రహితము, స్వజాతీయ, విజాతీయ, స్వగత భేదములు లేని ఏ చిద్రూప పరబ్రహ్మమున్నదో, అదియే తత్పదార్థము. అదియే లక్షణా వృత్తితో సృష్టి తరువాత కూడా అదే లక్షణములు కలదిగా చెప్పబడుచున్నది.

'*శ్రోతుర్దేహేంద్రియాతీతం వస్త్వత్ర త్వం పదేరితమ్* ।
ఏకతా గ్రాహ్యతేऽసీతి తదైక్యమనుభూయతామ్ ॥

(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 8)

నిరంతరముగా గురూపదేశమును వినుట వలన, అనవరతము మహావాక్యములను మననము చేయుట వలన ముక్తి పొందగోరిన వ్యక్తికి - జీవునికి, 'నీవు స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములకు భిన్నమైన వాడివి' అని బోధింపబడుచున్నది. ముముక్షువు 'తత్' పద అర్థమును 'త్వం' పద అర్థమును బాగుగా మననము చేసి, 'తత్' 'త్వం' ల ఐక్యతను అనుభవించ వలెను. నాల్గవ మహావాక్యము 'అయమాత్మా బ్రహ్మ'. ఈ వాక్యము కూడా 'వివరణ వాక్యమే'. ఈ మహావాక్యమును 'సాక్షాత్కార వాక్యము'గా కూడా పండితులు పరిగణిస్తారు.

'*మాండూక్యమేకమేవాలం ముముక్షూణాం విముక్తయే*' అన్నారు. 12 మంత్రములతోనే పరిపూర్ణ బ్రహ్మ జ్ఞానమును బోధిస్తున్న మాండూక్యోపనిషత్తుకు శ్రీ గౌడపాదాచార్యులవారు కారికలను (సూత్రాది వివరణ శ్లోకములు) వ్రాశారు. జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదాచార్యులు దశోపనిషత్తులకు భాష్యము వ్రాశారు. వాటి సహాయముతో మనము ఉపనిషత్తులను అధ్యయనం చేసి, అర్థం చేసుకోవాలి. ఈ మాండూక్యోపనిషత్తు ఓంకారమును వివరిస్తూ, 'అయమాత్మా బ్రహ్మ'ను బోధిస్తున్నది. 'నామము' 'నామీ' అవిభక్తములు. నామము ఓంకారము, పరబ్రహ్మ వాచకము. నామీ ఈ విశ్వము.

'*సర్వం హ్యేతద్ బ్రహ్మ. అయమాత్మా బ్రహ్మ*'. (మాండూక్యోపనిషత్తు - 2). ఈ సర్వము బ్రహ్మమే. ఈ ఆత్మయే బ్రహ్మ. మన కంటికి కనుపించేది, కనుపించనిది అంతా బ్రహ్మమే. మనలో ఉన్న జీవాత్మ కూడా బ్రహ్మమే ! ఈ జీవాత్మ జాగ్రదవస్థలో విశ్వుడుగా, స్వప్నావస్థలో తైజసుడుగా, సుషుప్త్యవస్థలో ప్రాజ్ఞుడుగా వ్యవహరిస్తూ తురీయావస్థలో సమాధి స్థితిలో తనను తానే ఆత్మనని గుర్తిస్తాడు. అది గుర్తింపు కూడా కాదు. కేవల ఆత్మగా, పరమాత్మగా, సచ్చిదానందముగా, శుద్ధ చైతన్య రూపంగా భాసిస్తాడు. అన్ని పాదములలోను, అన్ని అవస్థలలోను ఉన్నది ఆత్మ అనీ, జీవాత్మకు, పరమాత్మకు చైతన్య రూపములో భేదము లేదనీ ఈ ఉపనిషత్తులోని మహావాక్యము 'అయమాత్మా బ్రహ్మ' బోధిస్తున్నది. 'అయమ్'

- 'ఇది' లేక 'ఇతడు' అనే సర్వనామమునకు అనంతమైన అర్థ వివరణ చెయ్యవచ్చును. 'అయమ్' 'ఇది' అని దగ్గరగా ఉన్న దాన్ని అంటాము. 'అది' అని దూరంగా ఉన్న దానిని అంటాము. అనిర్వచనీయమైన దానిని 'అది' అంటాము. ప్రపంచంలోని ప్రతి వస్తువు దేనికదే, ప్రతి ప్రాణి ఎవరికి వారే తమను 'అయమ్' శబ్దముతో 'ఈ ఆత్మ' అనీ 'ఈ నేను' అనీ చెప్పవచ్చును. కనుక 'అయమ్' అనేది విశ్వములోని సర్వ వస్తు జాతానికి, సర్వ ప్రాణికోటికీ వర్తిస్తుంది. 'అయమాత్మా', 'ఈ ఆత్మ' అన్నది అందరికీ, అన్నింటికీ కేంద్రమే ! ఈ ఆత్మే బ్రహ్మము అన్నప్పుడు ప్రతి మనిషి, ప్రతి ప్రాణి, ప్రతి వస్తువు పరబ్రహ్మమేనని సులభంగా గ్రహించవచ్చును. మనకు అన్నింటి కంటే అత్యంత సమీపంలో ఉన్నది మనలోని 'నేను'యే. ఆ నేను అనేదే 'అయమ్'. అదియే 'ఆత్మ'. 'అయమాత్మా బ్రహ్మ'.

'నాంతః ప్రజ్ఞం, న బహిః ప్రజ్ఞం, నోభయతః ప్రజ్ఞం, న ప్రజ్ఞాన ఘనం, న ప్రజ్ఞం, నాఽప్రజ్ఞం, అదృశ్యమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్యమవ్యపదేశ్య మేకాత్మ ప్రత్యయ సారం ప్రపంచోపశమం, శాంతం, శివమద్వైతం చతుర్థం మన్యన్తే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః । (మాండూక్యోపనిషత్తు - 7). తురీయుడు అంతః ప్రజ్ఞుడు కాడు, బహిః ప్రజ్ఞుడు కాడు, ఉభయ ప్రజ్ఞుడు కాడు, ప్రజ్ఞాన ఘనుడు కాడు, ప్రజ్ఞుడు కాదు, అప్రజ్ఞుడు కాడు. ఆయన అదృశ్యుడు, వ్యవహారానికి అందని వాడు, లక్షణ రహితుడు, చింతింపబడనివాడు, శబ్దముతో నిర్దేశింప వీలు కాని వాడు, ఏకాత్మ ప్రత్యయ కారుడు, ప్రపంచోపశముడు, శాంతుడు, శివుడు, అద్వైతుడు. అతడే ఆత్మ. అతనినే తెలుసుకోవాలి.

'స్వప్రకాశాఽపరోక్షత్వమ్ అయమిత్యుక్తితో మతమ్ ।
అహంకారాది దేహాన్తాత్ ప్రత్యగాత్మేఽతి గీయతే ॥
(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 8)

స్వయం ప్రకాశమై, అపరోక్షమై, 'అయం' శబ్ద వాచ్యమై, అహంకారాదులును, దేహమును కానిదైన ఆ పరబ్రహ్మము 'ప్రత్యగాత్మ' అని చెప్పబడుచున్నది.

'దృశ్యమానస్య సర్వస్య జగతస్తత్త్వమీర్యతే ।
బ్రహ్మ శబ్దేన తద్ బ్రహ్మ స్వప్రకాశాత్మ రూపకమ్' ॥
(ఉపనిషత్కల్పతరువు - 1 - పేజీ 8)

కంటికి కనుపడు సమస్త జగమునకు తత్త్వము చెప్పబడుచున్నది. స్వయం ప్రకాశాత్మకమైన ఆ బ్రహ్మ రూపమే పరబ్రహ్మముగా చెప్పబడుచున్నది.

నాలుగు మహావాక్యముల గురించిన ఈ ఎనిమిది శ్లోకములు శ్రీ శుకరహస్యోపనిషత్తులో (21, 22 మరియు 23 మంత్రములు) వివరించబడినాయి. నాలుగు మహావాక్యములు అనబడే నాలుగు స్థంభముల మీద, అనేక ఇతర మహావాక్య సదృశ వాక్య రూపమైన గోడలు, కిటికీలు, తలుపులు, కప్పులాంటి వాటితో నిర్మింపబడిన భవ్య, దివ్య, రమ్య హర్మ్యమే 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' అనబడే మూలాధార మహావాక్యము. ఈ భవంతికి పునాది వేదములే! ఉపనిషత్తులే! మూలాధార మహావాక్యమే! మూలాధార మహావాక్యమనబడే గొప్ప పునాది పైన, నాలుగు

మహావాక్యములనబడే స్థంభముల ఆధారంగా నిర్మింపబడిన దివ్య భవన సదృశమే అద్వైతము, వేద సారము. ఈ కనిపించే సర్వము బ్రహ్మమే! 'అయమాత్మా బ్రహ్మ' అయినప్పుడు, ఈ జ్ఞానము కలగటమే బ్రహ్మము 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ' అయినప్పుడు, ఆ బ్రహ్మము నీవే అయి ఉన్నావు, 'తత్త్వమసి' అని గురువు శిష్యునికి బోధించగా, జీవాత్మే పరమాత్మ అనీ, నేనే పరబ్రహ్మమును, 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అని సాధకుడు గుర్తించినప్పుడు, అది, ఇది, నువ్వు, నేను, సర్వము, జ్ఞాత, జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జిజ్ఞాసువు, కర్త, కర్మ, క్రియ, కరణము బ్రహ్మమే అయినప్పుడు జీవాత్మ, పరమాత్మలు బ్రహ్మమే అయినప్పుడు, బోధకుడు, బోధ అందరూ, అన్నీ బ్రహ్మమే అయినప్పుడు బ్రహ్మాండము, పిండాండము బ్రహ్మమే అని నిరూపించ బడినప్పుడు 'అది తప్ప వేరొకటి లేదు' '*ఏకమేవాద్వితీయం*' (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు - 6.2.1) అని శ్రుతి చెప్తున్నప్పుడు ఇవన్నీ కలిసి బోధిస్తున్నది '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' అనే కదా ! దీనికి 'మూలాధార మహావాక్యము' అని పేరు పెట్టవచ్చును కదా ! నాలుగు మహావాక్యముల సారము - 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ'. 'ఇదం సర్వం బ్రహ్మ ఖలు'. 'ఖలు ఇదం సర్వం బ్రహ్మ'. ఈ కనుపించే సర్వము - ప్రపంచమంతా - విశ్వమంతా, సృష్టి అంతా పరబ్రహ్మమే ! ఈ మూలాధార మహావాక్యమును 'విధి వాక్యము' అంటారు. అనగా ఎదురు ప్రశ్నించకుండా వేద ప్రమాణము వలన తప్పనిసరిగా అందరూ పాటించవలసిన వాక్యము, దైవ శాసనము. ఈ విధి వాక్య సారమే సర్వోపనిషత్తుల సారము, సర్వ వేద సారము, వేదాంత సారము. మనకు కనిపించే ఈ విశ్వము, స్థావర జంగమాత్మకమైన ప్రపంచము, సర్వ ప్రాణికోటి, ఇదంతా ఆ పరబ్రహ్మము యొక్క వ్యక్త రూపము. జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు తమ భాష్యములో ఈ విషయమునే నిరూపించారు. 'తజ్జ' ని 'తస్మాతద్ బ్రహ్మణో జాతం' అని చెప్పారు.

తైత్తిరీయోపనిషత్తులో బ్రహ్మ లక్షణాలను ఇలా చెప్పారు - '*యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవన్తి, యత్ప్రయంత్యభిసంవిశన్తి, తద్విజిజ్ఞాసస్వ, తద్ బ్రహ్మేతి*' (తైత్తిరీయోపనిషత్తు - భృగువల్లి 3.1.1). బ్రహ్మాదిస్తంబ పర్యంతమగు సమస్త భూతములు ఏ శక్తి నుండి పుట్టి, దేని చేత జీవించుచు, అంతములో దేనియందు ప్రవేశించుచున్నవో, అదియే పరబ్రహ్మము. దానిని గురించి తెలుసు కొనుము. ఈ విషయమునే భగవాన్ శ్రీ వేదవ్యాస మహర్షులు తమ బ్రహ్మ సూత్రాలలో '*జన్మాద్యస్య యతః*' అన్న సూత్రంలో (1.1.2) చెప్పారు. జన్మ మొదలైనవి - అనగా సృష్టి, స్థితి, లయలు ఎక్కడి నుంచి కలుగుతున్నాయో అదే పరబ్రహ్మము. 'తజ్జలాని' అనే పదము పరబ్రహ్మము యొక్క తటస్థ లక్షణాలను తెలియజేస్తోంది. ఇదంతా - ఈ సృష్టి అంతా బ్రహ్మమేనని ఈ పదం తెలియ జేస్తోంది. బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో 'నేతి నేతి' అంటూ దేనిని వివరించారో అదే ఈ పరబ్రహ్మము. '*ఇదం సర్వం*' అని చెప్పబడిన ఈ సృష్టి అంతా బ్రహ్మమే! కనుక దేని నుంచి ఈ

సర్వము వస్తోందో, దానిని ప్రశాంత చిత్తముతో ధ్యానించాలి. మన భౌతిక పరిశీలనకు జీవుడు దేవుడు భిన్నంగా కనిపిస్తారు. కానీ ఉపనిషత్తులు '*ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ*' (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6.2.1.& 6.2.2) రెండు లేవు, ఉన్నది ఒక్కటే అని చెప్తున్నాయి. అదెలా సాధ్యం? అందుకే జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు ఈ సృష్టిని మిథ్య అన్నారు. శుక్తి రజత భ్రాంతితో, రజ్జుసర్ప భ్రాంతితో, ఎండమావులతో మృగతృష్ణతో వివరించారు.

భగవాన్ శ్రీ రమణ మహర్షి కూడా ఈ విషయాన్నే ఇలా చెప్పారు - ఆత్మ జ్ఞాని సర్వత్ర ఆత్మనే చూస్తాడు. ప్రపంచం ఉన్నదో లేదో అతనికి అనవసరం. అతను మటుకు ఎల్లప్పుడూ అంతటా ఆత్మనే దర్శిస్తాడు. కాగితం మీద ఉన్న అక్షరాలను చదువుతూ ఆ భావాలలో మునిగిపోతారు సాధారణ మానవులు. కానీ ఆ అక్షరాలకు ఆధారం కాగితం అని గుర్తించరు. జ్ఞానికి కాగితం మీద అక్షరాలు ఉన్నా, లేకపోయినా, అవి రాయాలంటే కాగితం ఆధారమని తెలుసు. అద్వైత వేదాంతులు కూడా ప్రపంచం లేదు అనలేదు, మనం చూస్తున్నది యదార్థం కాదు అన్నారు.

తేజోబిందు ఉపనిషత్తు (1.29) ఇలా చెప్తోంది - '*దృష్టిం జ్ఞానమయీం కృత్వా పశ్యేద్బ్రహ్మమయం జగత్*' జ్ఞానమయమైన దృష్టితో ప్రపంచమును బ్రహ్మమయముగా దర్శించవలెను.

వేదములు, ఉపనిషత్తులు, దర్శనములు, శ్రీమద్భగవద్గీత కూడా ఈ సత్యాన్నే బోధిస్తున్నాయి. ఋగ్వేదములోని పురుష సూక్తము - '*పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్...*' అని చెప్పింది. ఈ సర్వము పురుషుడే! 'పురుష' అనే పదానికి అర్థం ఇలా చెప్పారు - '*పూర్ణత్వాత్ పురుషః*' అతడు పూర్ణుడు కనుక పురుషుడు, '*పురి శయనాత్ పురుషః*' శరీరమనే పట్టణంలో ఉంటాడు కనుక పురుషుడు, '*పూరయతి సర్వం ఇతి పురుషః*' సర్వమును పూరిస్తాడు కనుక పురుషుడు. పురుష సూక్తంలో విరాట్పురుష వర్ణన చేశారు. శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ అర్జునునికి విశ్వరూపాన్ని దర్శింపజేసిన వైనం గురించి శ్రీమద్భగవద్గీతలో విశ్వరూప సందర్శన యోగంలో తెలుసుకున్నాము.

డేవిడ్ బోహ్మ్ అనే విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త 'ఈ ప్రపంచమంతా అఖండమనీ, దానిలో నిరంతరమైన అంతస్సంబంధం శాశ్వతంగా ఉంటుందని, అణువుల మధ్య విద్యుదయస్కాంత తరంగాల వంటి వార్తాహరులతో పని లేద'నీ చెప్పారు. మన విరాట్స్వరూప వర్ణన చెప్పే సత్యాన్నే వీరు ఆమోదించారు. మన శరీరంలోని తల నుంచి, తలపైని వెంట్రుకల నుంచి కాలి వేళ్ళ గోళ్ళ దాకా 'ఆపాదతలమస్తకః' అన్నట్లుగా ఒకే అఖండ శరీరమైనట్లుగా ఈ ప్రపంచమంతా ఒకే పరమాత్మ యొక్క దేహము అని మన వేదాంతం నిరూపిస్తోంది. అదే 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' వివరణ. దీనినే నేటి విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు అంగీకరిస్తున్నారు. అథర్వ వేదము (10.8.27) లో ఇలా ఉన్నది. '*త్వం స్త్రీ, త్వం పుమానసి,*

త్వం కుమార ఉత వా కుమారీ, త్వం జీర్ణోऽసి...' నీవే స్త్రీవి, నీవే పురుషుడవు, నీవే బాలుడవు లేక బాలికవు, నీవే వృద్ధుడవు...' అంటూ సర్వమూ బ్రహ్మమేనని చెప్పింది. నారాయణ సూక్తంలో ఇలా చెప్పారు - '*విశ్వం నారాయణం దేవ మక్షరం పరమం పదమ్, విశ్వమేవేదం పురుషస్తద్విశ్వముపజీవతి...'* ఈ విశ్వమంతా నారాయణుడే! ఈ విశ్వమంతా ఆ పరమ పురుషుడే! '*భూతాని విష్ణుః, భువనాని విష్ణుః*' - సర్వము విష్ణువే, బ్రహ్మమే! ముండకోపనిషత్తులో (2.2.12) ఇలా చెప్పారు -

'*బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాద్ బ్రహ్మ పశ్చాద్ బ్రహ్మ దక్షిణతశ్చోత్తరేణ।*

అధశ్చోర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వమిదం వరిష్ఠమ్' ॥

ఈ దృశ్యమానమైన జగత్తంతా అమృతమైన ఆ బ్రహ్మము యొక్క రూపమే! ముందు, వెనక, పైన, క్రింద, దక్షిణ దిక్కులో, ఉత్తర దిక్కులో, కుడి పక్కన, ఎడమ పక్కన అంతటా బ్రహ్మమే నిండి ఉన్నది. ఈ జగత్తంతా బ్రహ్మమునందే ఉన్నది.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఆరుణి మహర్షి తమ కుమారుడు, శిష్యుడు అయిన శ్వేతకేతువునకు బ్రహ్మ తత్త్వాన్ని నిరూపిస్తూ తొమ్మిది సార్లు 'స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ంసర్వం తత్సత్యం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో' అంటూ పృథివ్యప్తేజస్సులతో నిర్మితమైన ఈ విశ్వమంతా బ్రహ్మమే అనీ ఆ బ్రహ్మము నీవేననీ - నీలోని ఆత్మేననీ బోధించారు.

శ్రీమద్భగవద్గీతలో పరమాత్మ స్థావర జంగమాత్మకమైన సర్వము బ్రహ్మమేనంటూ ఇలా చెప్పారు -

'*బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ।*

సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్॥

(భగవద్గీత - 13.16)

చరాచర భూతములన్నింటికి బైట లోపల పరిపూర్ణముగా నుండువాడు, చరాచర రూపుడు అతడే. అతి సూక్ష్మ రూపుడైనందున తెలుసుకొన శక్యము కానివాడు, అతి దూరముగ, అతి దగ్గరగా నుండువాడు అతడే! ఆ పరబ్రహ్మమే!

'*మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ।*

మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ॥

(భగవద్గీత - 7.7)

తాను తప్ప ఇతరమేమీ లేదనీ, దారముతో మణులు కూర్చబడినట్లుగా, తనయందే ఈ విశ్వమంతా ఉన్నదని పరమాత్మ చెప్పాడు. ఇది 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ'మని చెప్పటమేగా!

'*సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్।*

వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి॥

(భగవద్గీత - 13.28)

నశ్వరములైన (నశించునది) చరాచర ప్రాణులయందు సమముగా స్థితుడైయున్న, నాశరహితుడైన పరమేశ్వరుడిని చూచువాడే నిజమైన ద్రష్ట.

చతుశ్లోకీ భాగవతంలో మొదటి శ్లోకంలో శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ ఇలా చెప్పారు -

'అహమేవాసమేవాగ్రే నాన్యద్యత్ సదసత్పరమ్ ।

పశ్చాదహం యదేతచ్చ యోఽవశిష్యేత సోఽస్మ్యహమ్' ॥

నేనే సృష్టికి ముందర, సృష్టి ఉన్నప్పుడు, సృష్టి లయించినప్పుడు కూడా ఉన్నాను. ఇతరమైనది వేరొకటి లేదు. ఏదైతే సత్ కి, అసత్ కి పరమైనదో అది వేరే ఏదీ లేదు. 'అహమేవ అగ్రే ఆసమ్'. అన్నింటి కంటే, అందరి కంటే ముందు ఉన్నది నేనే. అంటే సద్రూపంలో ఉన్న నిర్గుణ నిరంజనమైన పరమాత్మే, అసత్తు రూపంలో అనగా సృష్టి రూపములో ఉన్నారు. 'నాసదీయ సూక్తం' లోను ఈ సత్యాన్నే చెప్పారు. అసలు ఈ సృష్టికి మూలాధారమేమిటి? అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం ఋగ్వేదంలోని 'నాసదీయ సూక్తం' లో ఇలా చెప్పారు –

'నాసదాసీన్నో సదాసీత్ తదానీం నాసీద్రజో నో వ్యోమాపరో యత్ ।

కిమావరీవః కుహ కస్య శర్మన్నంభః కిమాసీద్గహనం గభీరమ్ ॥ (ఋగ్వేద సంహితా, 10-129-1). సృష్టికి ముందు అసలు సత్తు లేదు, అసత్తు లేదు, అంతా శూన్యం వ్యాపించి ఉండి ఉంటుంది. అసలు శూన్యమే లేదేమో! భూమి లేదు, ఆకాశం లేదు మరియు ఆకాశానికి అవతల కూడా ఏమీ లేదు. సృష్టిని చెయ్యడానికి ముందు ఈ జగత్తు ఒక మూతతో కప్పబడి ఉన్నదా? ఆ మూతను దేనితో తయారు చేశారు? అసలు ఆ మూత ఉన్నదా? ఇది ఎవరికి తెలుసు? ఈ వీధంగా సాగుతాయి సూక్తంలోని తరువాతి మంత్ర శ్లోకాలు. నాసదీయ సూక్తము యొక్క సారమేమిటంటే, ఈ సృష్టికంతటికీ మూలం అనిర్వచనీయమైన శుద్ధ తత్త్వము. దానికి నామరూపాలు లేవు. అది కేవలం చైతన్య పదార్థమే. అది వివిధ కార్యముల నిర్వహణ శక్తి. దానికి ఆద్యంతాలు లేవు. నిరంతరంగా దీని కార్యక్రమాలు కొనసాగుతూనే ఉంటాయి. భూమి మీద ఈ అనంత సృష్టి ఏర్పడటానికి ముందు పగలు రాత్రి లేవు. వేడి చలి లేవు. వెలుగు కూడా లేదు. అంతా చీకటి. మానవ మేథకు అంతు పట్టని అనిర్వచనీయమైన ఒక 'శక్తి' ఉన్నది. దానినే 'బ్రహ్మము,' 'చైతన్య శక్తి' అంటారు. ఈ సృష్టికి అదే మూల బీజం. దాని నుంచే సృష్టి ఏర్పడింది.

భగవద్గీత (13.19) లో పరమాత్మ ఇలా చెప్పాడు -

'ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ॥

ఇంత వరకు క్షేత్రమును, జ్ఞానమును, జ్ఞేయమును గురించి సంక్షిప్తంగా వివరించాను. ఈ తత్త్వమును సమగ్రముగా తెలుసుకున్న నా భక్తుడు నా స్వరూపాన్నే పొందుతాడు. భగవద్గీతలోనే (4.24) లో

'బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మ కర్మ సమాధినా' ॥

అని, సర్వము బ్రహ్మమేనని చెప్పారు. జ్ఞానికి సర్వము బ్రహ్మమే! అశాశ్వతమైన జీవుడు, ఆ జీవునికి మూలమైన పరతంత్రమైన ప్రకృతి సర్వ తంత్ర స్వతంత్రమైన, శాశ్వతమైన

పరబ్రహ్మము యొక్క అభివ్యక్తములే! పరబ్రహ్మ స్వరూపములే! దీనిని తెలియజేయటానికే శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు జగత్తు వ్యావహారిక సత్తా అని, జీవుల అనుభవము ప్రాతిభాసిక సత్తా అని, యథార్థతః ఉన్నది బ్రహ్మము మాత్రమేననీ, అదే పారమార్థిక సత్యమనీ వివరించారు. సర్వ వేదముల, ఉపనిషత్తుల సారము అద్వైతమే! దశోపనిషత్తులకు, భగవద్గీతకు వ్రాసిన భాష్యములలో, బ్రహ్మ సూత్రముల భాష్యములో అద్వైతమునే వివరించారు, స్థాపించారు జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు. ఛాందోగ్యోపనిషద్భాష్యంలో '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, తజ్జలానీతి శాంత ఉపాశీత*' మంత్ర వాక్యమును వివరిస్తూ పరబ్రహ్మము నుంచి ఈ సృష్టి అంతా బహిర్గతమయిందనీ, బ్రహ్మములోకే లయమవుతుందనీ చెప్పి అద్వైత పరంగా మహావాక్యములను వివరించారు.

సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ అన్నదే అద్వైత సారము. అద్వైత సారమే సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ. మన శరీరంలోని వివిధ భాగాలలో ఉన్నది ఒకే చైతన్యం. ఒక వృక్షములో - మామిడి చెట్టులో వేళ్ళు, కాండము, ఆకులు, కాయలు, పళ్ళల్లో ఒకే చైతన్యం ఉంది. అలాగే సృష్టి అంతటిలో ఒకే చైతన్యం ఉంది. సచ్చిదానంద స్వరూపమైన ఆ సత్పదార్థము సత్తు కాదు, అసత్తు కాదు. కనుక మనము ఆ సత్తును - సత్యమును 'సదసదతీత సత్' అనవచ్చును అని నాకు అనిపిస్తున్నది. 'సదసదతీత సత్ - సత్ కు, అసత్ కు అతీతమైన సత్.' ఉన్నది ఒక్క 'సత్' మాత్రమే! ఆ సత్తే పరమాత్మ. ఆ సత్తే విశ్వము. ఆ సత్తే సర్వము. దానినే 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' అని ఉపనిషత్తులు వివరించాయి.

ష్రోడింగర్ అనే విజ్ఞానవేత్త ఎన్నో పరిశోధనలు చేశాక, చివరికి ఉపనిషత్తులే తనకు పరిష్కారం చూపించాయని ప్రకటించాడు.

శ్రీమద్భాగవతంలో ఇలా చెప్పారు -

కం ॥ లోకంబులు లోకేశులు
లోకస్థులుఁ దెగినఁ దుది నలోకం బగు పెం
జీకటి కవ్వల నెవ్వం
డే కాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్ ॥

(శ్రీ పోతనామాత్యుల ఆంధ్ర భాగవతము, అష్టమ స్కంధము, 75వ పద్యం). లోకాలను, లోకస్థులను, లోకేశులను దాటాక ఉన్న చీకటికి అవతల ఉన్న అఖండమైన వెలుగుతో ప్రకాశించే ఏ జ్యోతిస్స్వరూపుడున్నాడో అతనిని - ఆ పరబ్రహ్మమును నేను సేవిస్తాను. అదే సదసదతీత సత్తని చెప్పవచ్చును.

మహావాక్యములన్నింటి సారము అద్వైత జ్ఞానమే! అఖండమైన, ఏకమేవాద్వితీయమైన, సర్వవ్యాపక, సర్వశక్తిమత్వ, సర్వజ్ఞత్వ పరబ్రహ్మమే విశ్వ వ్యాపక చైతన్యమని గుర్తించటమే! పరమాత్మ ఈ విశ్వంలో అంతస్సూత్రంలా, అంతర్యామిగా ఉన్నాడు. ఈ అంతర్యామిని గుర్తించాలంటే, 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మము'ను, అనగా ఈ సృష్టంతా పరబ్రహ్మమేనని తెలుసుకోవాలంటే, బ్రహ్మ తత్త్వాన్ని శ్రవణం చెయ్యాలి,

మననం చెయ్యాలి, నిదిధ్యాసనం చెయ్యాలి. సాధన ద్వారా బ్రహ్మ తత్త్వాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి, అనుభవంలోకి తెచ్చుకోవాలి. అప్పుడు '*నేహ నానాస్తి కించన*' (కఠ. ఉ. - 2.1.11) ఇక్కడ నానాత్వం లేదు,

'*మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి*' (కఠ. ఉ. - 2.1.10) ఇక్కడ నానాత్వాన్ని చూస్తున్న వారు జన్మ పరంపరలను పొందుతారు, అన్న ఉపనిషణ్మంత్రాల అర్థం బోధపడుతుంది. సృష్టిలో ఎక్కడా నానాత్వం గోచరించదు. అంటే బాహ్యేంద్రియాలకు నానాత్వం గోచరిస్తున్నా, ఈ నానాత్వంలో ఉన్న ఏకత్వం కేవలం బ్రహ్మమేనని తెలుస్తుంది.

'*ఈశావాస్యమిదం సర్వం*' (ఈశావాస్యోపనిషత్తు - 1) అని గ్రహిస్తారు. '*అనేక కోటి బ్రహ్మాండగ్ం సర్వం మిథ్యేతి నిశ్చిను*' (తేజోబిందూపనిషత్ - 5-54) అని చెప్తోంది ఉపనిషత్తు. ప్రపంచంలో ద్వైతం ఉంది, అనేకత్వం ఉంది. నానాత్వాన్ని మనం చూస్తున్నాము. కానీ మనం దేనిని చూసినా, ఎవరిని చూసినా ఉపాధి భేదమేనని గ్రహించాలి. ఉపాధులకు తగిన గౌరవమిచ్చి ప్రవర్తించాలి. అన్ని ఆభరణాలలో ఉన్నది బంగారమేనని మనకు తెలుసును. కానీ ఉంగరాన్ని వేలికి పెట్టుకుంటాము, గొలుసు మెడలో వేసుకుంటాము, గాజులు చేతికి తొడుక్కుంటాము. అలాగే ఈ ప్రపంచమంతా విభిన్న ఉపాధులలో కనిపించే పరబ్రహ్మమే అయినా, తల్లిని తల్లిగా, చెల్లిని చెల్లిగా, ఎవరిని వారి అనుబంధానికి తగినట్లుగానే గౌరవించాలి. ఉపాధులను ఉపాధి ధర్మాలతోనే చూడాలి. అలాగే వ్యవహరించాలి. కానీ ఉపాధులలోని అంతర్యామిని గుర్తించగలగాలి. సర్వత్ర బ్రహ్మమునకు అభిన్నతను దర్శించాలి. నామరూపాలను మనం వ్యవహారానికి పెట్టుకున్నాము. నామరూపాలు బ్రహ్మము కాదు. బ్రహ్మము నామరూపాలతో అభివ్యక్తమవుతున్నది. దేని వలన నామరూపాత్మక జగత్తు అభివ్యక్త మవుతున్నదో అది బ్రహ్మము.

మహర్షులు శ్రుతుల సారాన్ని తమ తపస్సమాధి స్థితిలో దర్శించి తాము దర్శించిన సత్యాలను, తమ అనుభవాలను షడ్దర్శనాలుగా మనకు అనుగ్రహించారు. ఎవరి దృక్పథము వారిదే అయినా, సాంఖ్య, యోగ, న్యాయ, వైశేషిక, పూర్వ మీమాంస, ఉత్తర మీమాంస దర్శన కారులు చర్చించినది జీవుడు, ఈశ్వరుడు, ప్రకృతిలను గురించే! శాశ్వతానందమును పొందటమును గురించే!

సాంఖ్యులు 24 తత్త్వాలను, పురుషుని గురించి చెప్తారు. వాటిని గురించిన జ్ఞానం పొందితే కైవల్యం ప్రాప్తిస్తుందంటారు. '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' జ్ఞానముతో సాంఖ్య జ్ఞానము సిద్ధించింది కదా!

యోగ దర్శనము '*యోగశ్చిత్తవృత్తి నిరోధః*' అని చెప్పింది. యోగశాస్త్రము చెప్పినట్లుగా చిత్తవృత్తులను నిరోధించి నిర్వికల్ప సమాధి స్థితిలో కలిగిన ఋతంభర ప్రజ్ఞతో మహర్షులు అనేక నిగూఢ రహస్యాలను వెల్లడి చేశారు. యోగము అంటేనే కలయిక. యుజ్ - యునక్తి,

యుజ్యేత్ - జతకూర్చు - అనే ధాతువు నుంచి యోగము అనే పదము ఏర్పడింది. యోగ దర్శనము ప్రకృతి గురించి, పురుషుని గురించి చెప్తూ '*అసంగోఽయం పురుషః*' అని చెప్తుంది. యోగదర్శనము బోధించిన జీవాత్మ పరమాత్మల కలయికే మహావాక్యముల సారము, అద్వైతము బోధించిన యోగము. ఈ విధంగా యోగశాస్త్ర పరంగా మహావాక్యముల భావమును గ్రహించాలి. '*అహం బ్రహ్మాఽస్మి*' అనుభవమే నిర్వికల్ప సమాధి స్థితిలో సాధకునికి కలిగే ఆత్మానుభూతి. వైశేషిక దర్శనం కూడా అణువుల గురించి, పదార్థం గురించి చెప్తుంది. పదార్థ జ్ఞానంతో యదార్థ జ్ఞానం కలిగి, '*జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యం*' కనుక ముక్తి లభిస్తుంది. మహావాక్యముల సారము యదార్థ జ్ఞాన బోధయే!

ఉత్తర మీమాంస అయిన వేదాంత దర్శనంలో ద్వైత, అద్వైత, విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంత కర్తలు ఉపనిషత్తులకు, బ్రహ్మ సూత్రములకు భాష్యములను తమ తమ సిద్ధాంతములకు అనుగుణంగా వివరించారు. ద్వైత సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించిన శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు '*తత్త్వమసి*' మహావాక్యమును - అతత్ త్వమసి అంటూ అక్కడ అవగ్రహం ఉన్నట్టుగా గ్రహించారు.

'*స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మాఽతత్త్వమసి శ్వేతకేతో*' అంటూ,

'*తత్త్వమసి*' అని కాకుండా, '*అ తత్ త్వం అసి*' నీవు ఆ పరబ్రహ్మము కావు. జీవుడు బ్రహ్మము భిన్నులు - అని వివరించారు. శ్రీమద్భాగవతము, నిష్కామ కర్మ యోగమును బోధించిన శ్రీమద్భగవద్గీత కూడా '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' బోధించిన అద్వైతాన్నే బోధించాయి. శ్రీమద్భాగవతంలో ప్రహ్లాదుడు సర్వత్ర హరి దర్శనం చేశాడు. విశ్వాన్ని విష్ణు స్వరూపంగా దర్శించాడు. కనుకనే అన్నింటిలోను అతనికి హరియే దర్శనమిచ్చాడు.

మ ॥ కలడంభోధి కలండు గాలి కలడాకాశంబునం గుంభినిం
గలడగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళనిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలం
గలడోంకారమునం త్రిమూర్తుల త్రిలింగ వ్యక్తులందంతటన్
గలడీశుండు గలండు తండ్రీ!
వెదకంగానేల యీయాయెడన్ ॥

(శ్రీ పోతనామాత్యుల ఆంధ్ర భాగవతం, సప్తమ స్కంధం - 274వ పద్యం).

కం ॥ ఇందు గలడందు లేడని
సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి జూచిన
నందందే గలడు దానవాగ్రణి వింటే ॥

(శ్రీ పోతనామాత్యుల ఆంధ్ర భాగవతం, సప్తమ స్కంధం - 275వ పద్యం).

ఎక్కడ చూచినా ఉన్నది పరతత్త్వమే! వెతికి తెలుసుకోవాలి. అదే '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*'. మనము ఉపాధులలో ఉంటున్నంత కాలము, ఉపాధులలో ఉంటున్నామని భావిస్తున్నంత కాలము ఉపాధి ధర్మాలను తప్పక పాటించాలి. కానీ బ్రహ్మ తత్త్వాన్ని గ్రహించి,

దర్శించి, అనుభవించ గలిగిన వారికి, బ్రహ్మ నిష్ఠులకు, అద్వైతులకు ప్రపంచంలో నానాత్వం గోచరిస్తున్నా, వారికి నానాత్వం గోచరించదు. బ్రహ్మమే సాక్షాత్కరిస్తుంది. కుమ్మరివానికి మట్టితో చేయబడిన సమస్త పరికరాలలో మట్టే గోచరిస్తుంది. స్వర్ణకారునికి సమస్త స్వర్ణాభరణాలలోను బంగారమే గోచరిస్తుంది, ఆభరణ రూపం గోచరించదు. అలాగే అద్వైతికి, బ్రహ్మజ్ఞానికి విశ్వంలో సర్వత్ర పరమాత్మే గోచరిస్తాడు. సర్వంలో తనను చూస్తాడు, తనలో సర్వాన్నీ చూడగలుగుతాడు. అలా అనుభవించ గలగటమే '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' దర్శనం!! దత్తాత్రేయ స్వామి వద్ద ఉపదేశం పొందిన కార్తవీర్యార్జునుడు తన గురువుతో ఇలా చెప్పాడు -

'దేశే కాలే పదార్థే వా చిదాత్మైకో విభాతి మే ।

చిదానందో మహాత్మేశ పదార్థోఽన్యో న విద్యతే' ॥

దేశంలో, కాలంలో, పదార్థంలో అంతటా చిదానందమే కనిపిస్తోంది. చైతన్యం కంటే వేరే వస్తువు లేనేలేదు. ఉన్నది ఒక్క బ్రహ్మమే! ఆ బ్రహ్మమే అందరిలో జీవాత్మగా ఉన్నాడు. విశ్వంలోని ప్రతి వస్తువుగా భాసిస్తున్నాడు. ఆయనే భోజ్యము, భోక్త. విరాట్స్వరూపంలో విశ్వమంతా వ్యాపించి ఉన్నది బ్రహ్మమే ! ఈ విశ్వ శక్తితో అనుసంధానం చేసుకోగలిగిన సాధకులు, బ్రహ్మజ్ఞులు తృప్తి పొందితే విశ్వం మొత్తం తృప్తి చెందుతుంది. అటువంటి వారు తమలోని ప్రకృతిని స్థంభింప జేస్తే, బైట విశ్వంలోని ప్రకృతి స్థంభించిపోతుంది. ఈ సత్యాన్నే ధృవ చరిత్ర స్పష్టం చేస్తున్నది. ఐదేళ్ళ పసి బాలుడు ధృవుడు శ్రీమన్నారాయణుని గురించి తీవ్రమైన తపస్సు చేస్తూ, తన ఊపిరిని స్థంభింప జెయ్యగానే, అతను విశ్వాత్మతో అనుసంధానించబడ్డాడు కనుక, విశ్వంలోని సర్వ ప్రాణికోటి స్తంభించి పోయింది, వాయువు స్తంభించిపోయింది. వెంటనే ధృవునికి అప్పటి వరకు అతని హృదయంలో దర్శనమిస్తున్న శ్రీ హరి అతని కళ్ళ ముందు సాక్షాత్కరించాడు.

శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ, ద్రౌపదీదేవి దగ్గర ఉన్న అక్షయ పాత్రలోని ఒక్క అన్నం మెతుకును నోట్లో వేసుకుని 'విశ్వం తృప్యతామ్' అనగానే, దుర్యోధనుడు పంపగా ధర్మరాజును పరీక్షించటానికి వచ్చిన యాభై వేల మంది శిష్యులతో సహా దుర్వాస మహర్షికి కడుపులు నిండిపోయాయి. అదీ పిండాండ బ్రహ్మాండముల సమన్వయము. ఇవన్నీ ఎలా సాధ్యమయ్యాయి అంటే, ఈ విశ్వమంతా బ్రహ్మమే కనుక! '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' కనుక! అది తెలుసుకుని 'శాంత ఉపాసీత' అని చెప్పారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు పంచమాధ్యాయములో 'ప్రాణదేవతోపాసన', 'వైశ్వానరోపాసన' లను వివరిస్తూ 'ప్రాణదేవతోపాసన', 'వైశ్వానరోపాసన'లను చక్కగా తెలిసిన జ్ఞాని భుజిస్తే, సకల జగత్తు తృప్తిని పొందుతుందని చెప్పబడినది. సకల ప్రాణులయందు ఉండే ఆత్మ ఒక్కటి ఐనప్పుడు మాత్రమే అది సంభవమవుతుంది. ఆత్మలు వేరైనచో నది సంభవము కాదు. కనుక దీనివలన కూడా "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అని గ్రహించవచ్చును.

దేవీ మాహాత్మ్యము లేక దేవీ సప్తశతిలో ఆది పరాశక్తి తనలోనుంచే తన శక్తినే వివిధ దేవతా మూర్తులుగా సృష్టించి యుద్ధం చేస్తుంటే శుంభుడు జగన్మాతతో 'ఒక్క దానివే యుద్ధం చేస్తానని ఇంతమందిని వెంట తీసుకొచ్చావే?' అంటాడు. దానికి అమ్మవారు –

'ఏకైవాహం జగత్యత్ర ద్వితీయా కా మమాపరా।

పశ్యైతా దుష్ట మయ్యేవ విశంత్యో మద్విభూతయః॥

అని పలికి, దేవతలందరినీ తనలో లీనం చేసుకుని ఏక మూర్తిగా భాసించింది. ఉన్న శక్తి ఒక్కటే. అదే అనేకంగా భాసిస్తోంది.

వైజ్ఞానిక పరంగా కూడా మహావాక్యముల వివరణను గ్రహించాము. ఇంకా వివరంగా తెలుసుకోవాలంటే - 'యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవంతి, యత్ప్రయంత్యభిసంవిశన్తి తద్ బ్రహ్మేతి ' అన్న మంత్రము తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని మంత్రము - 'ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః, ఆకాశాద్వాయుః, వాయోరగ్నిః, అగ్నేరాపః, అద్భ్యః పృథివీ, పృథివ్యాం ఓషధయః, ఓషధీభ్యోऽన్నమ్, అన్నాత్పురుషః... 'అన్న మంత్ర అర్థమును బోధిస్తున్నదని గ్రహించవచ్చును. ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు పరిశోధనలో దీనినే నిరూపించారు. విజ్ఞానశాస్త్రము - ఫిజిక్స్ పదార్థము గురించి, శక్తిని గురించి చెప్తుంది. మహావాక్యములు, మూలాధార మహావాక్యము ప్రకృతి గురించి, పదార్థముల గురించి మాత్రమే కాకుండా, పదార్థముల మూలతత్త్వాన్ని గురించి విశ్లేషించి, ఉన్న తత్త్వము పరబ్రహ్మమేనని నిరూపించాయి.

విజ్ఞానశాస్త్రము మొదట్లో పదార్థము వేరు, శక్తి వేరని భావించినా, అనేక పరిశోధనల తరువాత రెండు ఒక్కటేనని నిర్ధారణ కొచ్చిందనవచ్చును. ప్రతి వస్తువు అణువుల సముదాయమే. అణువులో ఎలక్ట్రాన్ లు న్యూట్రాన్లు తిరుగుతూ ఉంటాయి. ఈ అణువులన్నీ జడ పదార్థాలా? చైతన్య స్వరూపాలా? అన్న సందేహం కలుగుతుంది. అణువులు జడమైతే, ఈ ప్రపంచమంతా జడమవుతుంది. అప్పుడది దృశ్యమవుతుంది. అనగా చూడబడేది అవుతుంది. అలా కాక, అది చైతన్యమైతే, ద్రష్ట అనగా చూచేది అవుతుంది. మైకేల్ లాల్ బోల్ట్ అనే విజ్ఞానశాస్త్రవేత్త తన 'తత్త్వశాస్త్రము మరియు నూతన భౌతిక శాస్త్రము' అనే గ్రంథంలో 'ఈ ప్రపంచము ఏక కాలంలో దృశ్యము మరియు ద్రష్ట కూడా అవుతోంది' అని వ్రాశారు. అద్వైత వేదాంతము దృక్కు, దృశ్యము, ద్రష్ట అనే త్రిపుటి గురించి చెప్తుంది. త్రిపుటి ఏకమైతే కలిగే అద్వైత స్థితిని చెప్తుంది. మైక్రో ఫిజిక్స్ కూడా ఇదే సిద్ధాంతాన్ని ధృవపరుస్తోంది.

జగద్గురువులు శ్రీ ఆదిశంకర భగవత్పాదులు తమ 'దృగ్దృశ్య వివేకము'లో ఇలా చెప్పారు. -

'రూపం దృశ్యం లోచనం దృక్ తద్దృశ్యం దృక్తు మానసమ్।

దృశ్యా ధీ వృత్తయస్సాక్షీ దృగేవ న తు దృశ్యతే'॥

ఒక వస్తువు కనిపిస్తోంది. అది దృశ్యము. దానిని చూచే దృక్కు కన్ను. ఈ కన్ను ఆ వస్తువును చూస్తోంది

కనుక అది దృక్ అయింది. కానీ ఈ దృక్ అయిన కన్ను దృశ్యమవుతోంది. దీనిని మనస్సు చూస్తోంది. కనుక మనస్సు దృక్. మనస్సు దృశ్యమవుతోంది. దానిని చూసే ద్రష్ట ఆత్మ. ఆ ఆత్మ కనుపించదు. దానినే తెలుసుకోవాలి.

1932వ సంవత్సరంలో మాక్స్ ప్లాంక్ అనే విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త 'చైతన్యంలో నుంచే పదార్థం ఉద్భవిస్తున్నదని నేను విశ్వసిస్తున్నాను' అని చెప్పారు. అంటే పదార్థము, చైతన్యముగా భాసిస్తున్నది పరమాత్మ శక్తే! పరమాత్మే!

సృష్టి అంతా చైతన్య స్వరూపమే! స్పందనే! దీనినే మన పురాణములు 'నటరాజ నాట్యము' గా వర్ణించాయి.

మానవ జీవిత పరమ గమ్యము శాన్తమే! అన్ని గుణములు, మనోవికారములు, భావములు అన్నీ అణిగిపోయిన స్థితి శాంతము. మనస్సు అల్ల కల్లోలముగా నున్నప్పుడు, విషయ వాసనలతో కలుషిత మైనప్పుడు మనసుకు, చిత్తమునకు ప్రశాంతత కలుగదు. కొలనులో రాయి వేసినప్పుడు ఆ నీటిలో అలలు లేచి అల్లకల్లోల మవుతుంది. అలాగే మనస్సు కూడా లౌకిక వాసనలు అణిగి చిత్తము ప్రశాంత మవాలి. ప్రశాంతమైన చిత్తమున్నప్పుడే ధ్యానము, వివేకము, ఏకాగ్రత, యథార్థ జ్ఞాన గ్రాహక శక్తి కలుగుతాయి.

జగద్గురువులు శ్రీ ఆది శంకరాచార్యులు ఇలా చెప్పారు - '*ఆదౌ బ్రహ్మాహమస్మీత్యనుభవ ఉదితే, ఖల్విహం బ్రహ్మ పశ్చాత్* ।

ముందు నేను దేహము కాదు, బ్రహ్మమును అనే జ్ఞానం కలిగితే, తరువాత ఈ సర్వము బ్రహ్మమనే జ్ఞానం కలుగుతుంది.

ముండకోపనిషత్తు (3.2.3) ఇలా చెప్తోంది –

నాఽయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా శ్రుతేన ।
యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః తస్యైషాత్మా వివృణుతే తనూన్ స్వామ్ ॥

ప్రవచనములు వినటం వల్ల కానీ, మేధస్సు చేత కానీ, శ్రవణము వలన కానీ ఆత్మ పొందబడదు. ఏ జిజ్ఞాసువు ఆత్మను పొందగోరుతాడో అతనికి ఆత్మ తన స్వరూపమును దర్శింపజేస్తుంది. అనగా అతనికి ఆత్మ జ్ఞానము కలుగుతుంది.

బ్రహ్మ జ్ఞానము పొందాలంటే, సాధన చతుష్టయ సంపన్నుడై, త్రిగుణాతీతుడయి, సద్గురువునాశ్రయించి, మహావాక్యోపదేశము పొంది, గురువు '*తత్త్వమసి*' అని తెలియజేయగా, శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనలతో '*అహం బ్రహ్మాఽస్మి*' ని అనుభవించాలి. '*సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ*' అనే మూలాధార మహావాక్యమును గ్రహించినప్పుడు 'వసుధైక కుటుంబకమ్', అందరూ ఒక్క కుటుంబమేనన్న భావన స్థిరపడుతుంది. అందరిలోని ఆత్మ ఒక్కటేననీ, కేవలము ఉపాధులలోనే భేదమున్నది తప్ప, సర్వమునకు మూలమొక్కటేననీ, మనమందరమూ సమానమేనన్న జ్ఞానము కలుగుతుంది. మనమందరము, సర్వ మానవాళి,

సర్వ ప్రాణికోటి సమానమే! భేదము కేవలము ఉపాధులకే! ప్రతి ఒక్కరూ తమకు పకృతితో, తోటివారితో, పరమాత్మతో ఉన్న అనుబంధాన్ని, బంధాన్ని గుర్తించి, తాము, వారు సమానమే, అభేదమేనని గుర్తించినప్పుడు, తమలో ఉన్న ఆత్మే, తమలో ఉన్న చైతన్యమే అందరిలోను ఉన్నదని గుర్తించినప్పుడు, ఉపాధి ధర్మాలను గౌరవించాలనీ, పాటించాలనీ గుర్తించినప్పుడు అందరినీ తమతో సమానముగానే ప్రేమిస్తారు, గౌరవిస్తారు. సర్వే సర్వత్ర శాంతి, సామరస్యము నెలకొని పృథ్వియే స్వర్గముగా మారుతుంది. కలియుగం కృతయుగమవుతుంది.

'*కృణ్వంతో విశ్వమార్యమ్*' అన్న మహర్షి వాక్కులు నిజమవుతాయి. పరస్పరము ప్రేమ భావన, సుహృద్వాతావరణము, ఆనందము వెల్లి విరుస్తుంది. విశ్వశాంతి నెలకొంటుంది.

- ఓం తత్సత్ –

ఈ పత్ర సమర్పణకు సంప్రదించిన గ్రంథములు -

1. ఉపనిషత్కల్పతరువు - ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ సంపుటములు. ప్రార్ధనాగాన ప్రచార సంఘము, ప్రకాశకులు, విద్వాన్ గట్టి సత్యనారాయణ గుప్త, సత్యనారాయణ పురం, విజయవాడ.
2. శ్రీ శుకరహస్యోపనిషత్తు
3. శంకర భాష్యము - ఛాందోగ్యోపనిషత్తు
4. శ్రీమద్భగవద్గీత
5. శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము
6. ఋగ్వేద సంహితా
7. అథర్వ వేద సంహితా
8. చతుశ్లోకీ భాగవతం
9. వేదాలలో వైజ్ఞానిక విశేషాలు - శ్రీ కుప్పా వేంకట కృష్ణమూర్తి

రచయిత్రి గురించి

డాక్టర్ సోమంచి (తంగిరాల) విశాలాక్షి, ఎమ్.ఏ. (తత్వశాస్త్రం), ఎమ్.ఏ. (సంస్కృతం), ఎమ్.ఫిల్., పి.హెచ్.డి., - వీరు హైదరాబాద్ లో ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాలలో సంస్కృతం ప్రొఫెసర్ గా పదవీ విరమణ చేసియున్నారు. వీరు సంస్కృత భారతి నిర్వహించే వివిధ పరీక్షలకు హాజరయ్యే విద్యార్థులకు మరియు సంస్కృతం ఎమ్.ఏ. చదివే విద్యార్థులకు పాఠములను బోధించే అనుభవయుక్త అధ్యాపకులు. వీరు సంస్కృత భారతిలో శిక్షికా మరియు కార్యకర్త. శ్రీమతి విశాలాక్షి గారు ఆధ్యాత్మికవేత్త మరియు సనాతన ధర్మముపై ఉపన్యాసాలు ఇస్తుంటారు. వీరు వన్ వరల్డ్ యూనివర్సిటీ ట్రస్ట్ అనే సంస్థలో చీఫ్ మేనేజింగ్ ట్రస్టీగా పనిచేశారు. రక్షా ఇంటర్నేషనల్ ఫౌండేషన్ వారు వీరికి విశిష్ట మాతృమూర్తి బిరుదునిచ్చి సత్కరించారు. వీరు వేద సంసృతి సమితి (VSS)లో వైస్ ప్రెసిడెంట్ మరియు సీనియర్ ఫ్యాకల్టీ, సనాతన ధర్మంలో సర్టిఫికేట్ కోర్సులో అసోసియేట్ డైరెక్టర్. వీరు వేద సంస్కృతి సమితి నిర్వహిస్తున్న సనాతన ధర్మము సర్టిఫికెట్ కోర్సు విద్యార్థులకు పాఠములను బోధిస్తున్నారు.

గ్రంథ **అగ్నిమన్త్రమంజరీ** సమీక్ష

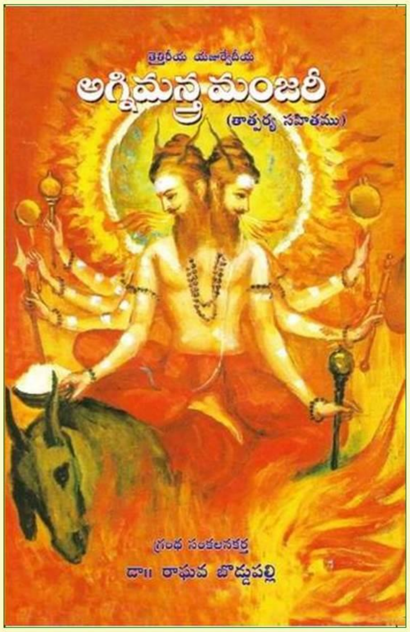

వేద గ్రంథాలను అనుసరించి, ప్రతి మౌళిక శక్తికి ఒక అధిష్టాన దేవత ఉంటుంది. తేజస్సు, నిప్పు మరియు వేడి యొక్క అధిష్టాన దేవత 'అగ్ని'. అగ్ని, అష్టదిక్పాలకులలో ఒకరు. అగ్నిని ఎఱ్ఱటి శరీరంతో సనాతనుడుగా, శాశ్వతమైన జీవిగా సూచిస్తారు. అగ్ని దేవునకు ఏడు చేతులు, నాలుగు కొమ్ములు, ఏడు నాల్కలు, రెండు ముఖాలు, మూడు పాదాలు ఉంటాయి. అగ్ని ప్రసన్నవదనుడు. మేష వాహనుడు. కుడివైపు నాలుగు చేతుల్లో - శక్తి, అన్నం, సృక్, సృవం; ఎడమవైపు మూడు చేతుల్లో - తోమరం, వ్యజనం, ఘృతపాత్ర, ధరించి ఉంటాడు. అగ్ని అల్లిన జుట్టు కలిగి ఎఱ్ఱటి వస్త్రాలు మరియు యజ్ఞోపవీతము ధరించి ఉంటాడు. ఇది యజ్ఞ దేవుడైన అగ్నిరూపం.

చతుర్వేదములలో అగ్ని ప్రధానమైన దేవత. కృష్ణ యజుర్వేద తైత్తిరీయ సంహితలో ఉన్న నలభై (40) అధ్యాయాలలో, ముప్పైఒక్క (31) అధ్యాయాలలో అగ్నిదేవత వైశిష్ట్యత పేర్కొనబడింది. ఈ 31 అధ్యాయాల్లో అగ్ని సత్యభాషణం మొదలగు సామాన్య ధర్మాలను చక్కగా పరిపాలిస్తూ, సత్యవ్రతాన్ని నిర్వహించేవారికి అండదండలనిస్తాడు. అగ్నికి లోకంలోని ప్రతివిషయం తెలుసు. విజ్ఞానస్వరూపుడైన ఇతడు తనను ఆరాధించేవాళ్ళకు జ్ఞానాభివృద్ధిని కలుగజేస్తాడు.

అగ్ని మంత్రములతో కూడిన 'అగ్నిమన్త్ర మంజరీ' అనే గ్రంథం డా. రాఘవ బొడ్డుపల్లి సంకలనం చేసి, ప్రచురించినారు. తైత్తిరీయ యజుర్వేదంలో వెల్లడిచేయబడిన కొన్ని (251) అగ్ని వైశిష్ట్య, విశేషణములతో కూడిన మంత్రములు, వాటికి తెలుగు తాత్పర్యము ఈ గ్రంథమునందు పొందుపరచబడినవి.

Veda Samskruti Samiti

13-1-62 & 13-1-47/1
Veenapani Nagar, Malkajgiri
HYDERABAD Telangana

Veda Samskruti is an inherent intellectual property of Bhaarata dEsham. It is the basic duty and right of every citizen in Bhaarata dEsham to protect this Intellectual property. Indian Constitution and Law provides provision for protection and preservation of its culture, its monuments, architecture etc.

The Chaturvedas said to have 1131 shaakhaas right up to the time of Aadi Shankaraachaarya and thereafter during last more than ten centuries, many shaakhaas are out of practice due to various reasons and presently only seven shaakaas are in the practice of Guru shiShya parampara.

There is a need to continuously preserve these available shaakhaas which may likely to disappear in future due to various external forces acting in the country vigorously with the power of money and global politics. It is time for the intellectuals of Bharata dEsham to wake-up and work collectively to protect and preserve Veda Samskruti of Bharata dEsham, by empowering the Youth of Bharat dEsham, the future care takers of this great Indian Heritage , with suitable education of our correct history and culture.

The above background lead to formation of this Veda Samskruti Samiti which is registered under Societies acts of Government of Telangana, with Regd. No. 961/2016 by Sri A.H. Prabhakara Rao, who is the Founder and President of the Samiti.

The **vEda vaaNee** e-journal, ISSN 2583-9020, is now publishing its **Volume 1, Issue 4, January 2024.**